БИБЛИОЗОНА 1

2003

ЧАСОПИС ЗА БИБЛИОТЕКАРСТВО, ИНФОРМАТИКУ И КУЛТУРУ НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ „СТЕВАН СРЕМАЦ" НИШ ГОДИНА

БИБЛИОТЕКАРСТВО И ИНФОРМАТИКА

КУЛТУРА

ВАРИА

Библиозона
Година I, 2010, бр. 1
Излази два пута годишње

Издавач:
Народна библиотека „Стеван Сремац“
Боривоја Гојковића 9, 18000 Ниш
Тел: 018/511-403; 511-405; 511-410
Факс: 018/250-188

За издавача:
Небојша Васић, директор

Главни и одговорни уредник:
Александра Аџић

Заменик главног и одговорног уредника:
Емилија Радмиловић

Технички уредник:
Љубиша Николић

Редакција:
Марина Вукашиновић, Владан Цветичанин, Злата Ђинђић Ранђеловић, Марија Чупић, Мирослав Алексић, Саша Луковић Васиљевић, Емилија Радмиловић, Александра Аџић

Лектор и коректор:
Ивана Петковић

Компјутерска обрада и прелом текста:
Александра Аџић, Љубиша Николић

Идејно решење корица:
Љубиша Николић

Штампа:
Пунта, Ниш

Тираж: 100

http://www.nbss.rs/e_publikacije.html

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02

БИБЛИОЗОНА : часопис за библиотекарство, информатику и културу Народне библиотеке "Стеван Сремац", Ниш / главни и одговорни уредник Александра Аџић. - Год. 1, бр. 1 (2010)- . - Ниш (Боривоја Гојковића 9) : Народна библиотека "Стеван Сремац", 2010- (Ниш : Пунта). - 30 cm

Полугодишње
ISSN 2217-2351 = Библиозона
COBISS.SR-ID 175136012

По пројекту Емилије Радмиловић у 2010. години *Библиозону* суфинансира Савет за културно стваралаштво града Ниша.

На насловној страни:
Јесењи знак, бакропис, акватинта, Миодраг Анђелковић.

Александра Аџић
Реч уредника.....2

Владан Цветичанин
Културна мисија Народне Библиотеке „Стеван Сремац“ у Нишу…….3

Драган Ивановић, Душан Сурла
Информациони системи за креирање и коришћење научних садржаја…….…...11

Весна Ињац- Малбаша
Темељне вредности библиотекарства некад и сад……..……20

Александра Аџић
Библиотека за слабовиде и слепе …....……35

Владислава Сара Ивковић - Марковић
Програми као један начин за превладавање искушења „библиотеке без папира“…….…39

Марјана Стефановић, Марија Чупић
Европеана локал: могућности и изазов…....43

Данијела Богојевић
Библиотекарство као професија будућности.....44

Мирослав Алексић
Библиографска обрада фототипских издања монографских публикација……..……..46

Станка Јовичић
Међународни стандардни библиографски опис (ISBD): уводно обједињено издање..…52

Гордана Ивковић
Референсна збирка у Одељењу стручне књиге Народне библиотеке „Стеван Сремац“….....53

Сања Цврката
Библиографије у издању Центра за црквене студије у Нишу…….……...55

Сузана Станковић
Јавна набавка књига у Библиотеци „Стеван Сремац“ Ниш…...…….59

Елизабета Георгијева, Надица Костић
О јестивим књигама, времешним бакицама, СМС тајнама, књиговању, чаробној земљи Библиоландији……..…...61

Саша Луковић Васиљевић
Може, али не мора…….…….....64

Миле Тасић..
Завичајни истраживачи……..……..…68

Александар Радовић
Искуства из *Куполе* „Некњижна археологија“ у Библиотеци Матице српске…….71

Предраг Милојевић
Спавач…….……73

Марина Вукашиновић
Бандонеон….……...76

Марија Митић
Улични свитац, Усамљени пајац, Корнет пун сладоледа.....78

Ирина Антанасијевић
Библиотекар…….....80

Ирина Антанасијевић
Библиотека……..……86

Славица Митић Паолило
„Српски ратови“.....90

Сваки почетак носи са собом ишчекивање и стрепњу, али је праћен и великим надама, амбицијама и жељама. Оснивање часописа, првог у историји Народне библиотеке „Стеван Сремац“, комплексна је активност. Да би један овакав подухват успео потребно је, поред тимског рада, много знања, марљивости, добре воље, истрајности, али и љубави и професионалне одговорности.

На нашем културном простору већ дуже време егзистира неколицина часописа са сродном тематиком. Сматрамо да ће Библиозона допринети обогаћивању и разноликости и понудити нове идеје и схватања.

Инвентивност и неспутано размишљање су нераздвојно повезани (инхерентни), али само ако се заснивају на сталном обогаћивању знања и традицији. Знање и инвентивност два су најбитнија предуслова духовне креације. Циљ је да овај часопис буде подстицајан у том смислу.

Библиотекарство је мултидисциплинарна област која, захваљујући аутоматизацији, бива све продуктивнија. Аутоматизација је ушла у све сфере људског друштва, а библиотечкој делатности даје нову димензију јер омогућава брже и ефикасније проналажење информација, на много начина и у свако доба. Библиотекарство је повезано и са номотетичким наукама као што су рачунарство, информатика, природне науке и са идиографским наукама. У ужем смислу прикупљање библиотечког материјала на различитим носиоцима информација, затим њихово чување, обрада у сврху претраживости информација и њихово давање на коришћење заинтересованим корисницима представља есенцију библиотечке делатности. Библиотечка делатност је битан фактор интелектуалног, образовног и културног профилисања и обликовања друштва. Кроз ову своју базичну функцију библиотекарство има велике могућности да води друштво ка знању и прогресу, али само ако постоји повратна спрега друштва, манифестована одлучном оријентацијом да улаже у своје институције културе. Овај часопис има и ту мисију да нагласи значај и циљеве библиотечке делатности. С тим у вези часопис претендује да буде актуелан, интригантан, али и едукативан, отворен за друга мишљења и нове идеје. Надамо се да ће таква концепција часописа резултирати оснивањем наше читалачке породице.

Циљне групе потенцијалних читалаца Библиозоне пре свега су библиотечки радници, али и сви они чија је жеља да знање и информације постану доступни и на располагању.

Часопис је конципиран тако да тематски буде подељен на три целине. Већи његов део предвиђен је за објављивање садржаја са тематиком која се односи на библиотекарство и информатику, док ће други део бити посвећен садржајима из културе. Трећи део треба да обухвати све теме које не припадају претходним областима, али за које уредништво налази да носе корисне, занимљиве или иновативне податке. Излазиће два пута годишње.

Уредништво Библиозоне упућује позив свим библиотекама и установама културе да узму учешћа у обликовању часописа слањем својих чланака и прилога. Отворени смо за сваку корисну сугестију и критику, да би бројеви који следе били бољи и садржајнији, а часопис тиме усавршио и искристалисао своју физиономију.

Сва обележја људске природе бивају каналисана племенитом мисијом знања. Знање уклања предрасуде, погрешна уверења и ставове, просвешћује, ослобађа и пружа реалнију слику о свету (универзуму), а засигурно оплемењује и чини бољим у сваком смислу.

Нека је овај часопис мали допринос у овом правцу и он ће оправдати своје постојање.

A. Aut

Владан Цветичанин
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Културна мисија Народне Библиотеке „Стеван Сремац“ у Нишу

„Иван Буњин: Ствари и дела, ако се не запишу, прекрију их тама и гроб заборава, а записана су као животом надахнута. “[1]

Народна библиотека у Нишу јасно је обележила своју културну делатност тек од 1933. године. Културну мисију она је имала и раније. Претходни развојни пут био је омеђен историјским околностима и био је прилагођен делатношћу у јачању освешћена и културног идентитета народа. Ову намеру, пре свих, покренула је црква, конкретно владика нишки Јероним, оставивши тестаментом кућу и богату библиотеку 1879. године.

Није случајно што се оснивање Народне библиотеке у Нишу везује за име епископа нишког Јеронима (1825-1894), који је својим тестаментом од 13. маја 1894. године године завештао своју кућу, суму новаца и своју библиотеку, тада још неоснованој, Народној библиотеци у Нишу. Тим својим чином епископ Јероним је положио темељ једној од најпречих културнопросветних установа, не само великих градских насеља и административних центара, као што је онда био Ниш, него и мањих места чији житељи осећају потребу да иду укорак с временом.

Намеће се питање: ко је био епископ Јероним? Био је просвећен човек, за своје време чак ретко образован човек; слободоуман устаник и бунџија у мантији.

„Родио се 1825. године у граду Шапцу. Родитељи су му се доселили с презименом „Бришинац“ из босанске Крајине. У Шапцу је завршио основну школу и два разреда гимназије, а у Београду трећи разред гимназије и Богословију 1845. године, с одличним успехом, када је постављен за учитеља у селу Дреновцу, среза мачванског. Године 1850. рукоположен је прво за ђакона, онда за свештеника мишарске парохије, где му је умрла супруга. После њене смрти 1853. године одлази у Кијев, где завршава Духовну академију. Због свог слободоумља упућен је по казни као вероучитељ Београдске гимназије на парохију Шопић. За време бомбардовања Београда, попут Стевана Каћанског образује своју легију од својих пријатеља лицејаца. Истиче се у борби цркве с министром Цукићем и добија од Цркве протојерејски чин, где га власт тера из Београда у Јагодину, па затим у Крагујевац, где је био принуђен да поднесе оставку, али га народ бира за народног посланика. Неко време је био старешина манастира Петковице, одакле је 1875. постављен за ректора Богословије.

Кад је 20. јуна 1876. године пукао топ, отишао је на границу и преузео бригу о рањеницима као главни војни свештеник. Године 1877. биран је за шабачког епископа. За време другог српско- турског рата половину своје епископске плате даје држави на ратне циљеве. Године 1883. доставља српској влади протест због бесправља према Српској цркви и због уклањања митрополита Михаила. За то бива кажњен са 1000 динара и упућен, по казни у манастир Горњак, камо није пошао, него у Париз одакле је доцније прешао у Швајцарску, где је остао све до повратка митрополита Михаила, који га је 28. маја поставио за епископа нишког. Умро је 10. јуна 1894. у Салцбургу после операције бубрега. Архимандрит Инокентије допратио је његово

тело до Београда и Ниша, где је 16. јуна сахрањен код Саборне цркве. Дочекан је и сахрањен уз учешће свега грађанства, свештеника и митрополита Михаила.“[1]

Завештање епископа Јеронима

„Имање моје које постоји у Нишу, као и један плац на коме постоје две куће, једна већа а друга мања, остављам и то: већу кућу за Народну библиотеку, којој ће припасти и моја библиотека; а малу кућу остављам баба Лујзи Лонингер на уживање њено, до њене смрти, за њезину вишегодишњу верну и поштену службу, с правом да се једним делом подрума служи, који је под већом кућом, као и да се може служити са једним делом баште, све кујинско и трпезаријско посуђе оставља се баба Лујзи, оставља јој се на уживање један казан за прање рубља, један стари орман за хаљине, два кревета, један гвозден, а други дрвен, као и све креветне ствари са орманом у коме се држе трпезаријске ствари. Поред овог издаће се баба Лујзи у готовом новцу 1200 динара.

Главнина у новцу, која је по књижицама у нишким новчаним заводима поделиће се овако:

1. Св. савском дому издаће се хиљаду динара;
2. Дому за напуштену децу у Београду хиљаду динара;
3. Фонду великошколске омладине хиљаду динара;
4. За установљење фонда у Шапцу из кога ће се помагати ученице женских школа основних хиљаду и двеста динара;
5. Матици српској у Новом Саду (Аустрији) хиљаду динара;
6. Православној Српској Богословији у Сарајеву (Босна) хиљаду двеста динара;
7. Српској Православној Основној Школи у Мостару (Херцеговина) хиљаду динара;
8. Српској Православној Богословији на Цетињу (Црна Гора) хиљаду двеста динара;
9. Српској Православној Богословији у Призрену (Стара Србија) хиљаду двеста динара;
10. Цркви св. Пантелија у Нишу хиљаду и двеста динара;
11. Да се сахраним код цркве св. Пантелија више олтара споља и да се око саране утроши осам стотина динара највише.
12. Сав новац, који око погребних сума претече да се њиме оснује фонд из кога ће се помагати сиротне ученице из основних школа у Нишу. У овај фонд уђи ће два лоза руског државног зајма и један лоз белгиски „Конго“ са седам акција Српског Бродарског Друштва. Овим фондом управљаће Општина Нишка, нити се овај фонд може употребити на другу коју цељ, до на оно шта се овим завештањем и одређује.
13. Све ствари, новац, кућа, као мебл нови са великим орманом и орманчићем за писма, са два велика огледала, миндерлуком, црним кабинетом, креденцом, асталима и покривачима припада Народној Библиотеци, као и гвоздена умиваоница са гвозденим столом.

Ово је моја воља и ово захтевање сам сам написао и потписао. Ово завештање извршиће: архимандрит Иконокентије ректор богословије у пензији, г. Милован Јанковић, чиновник у пензији, г. Васа Мацаревић, чиновник у пензији и г. Стојан Бошковић, министар у пензији.

13. маја 1894. године Епископ нишки
У Нишу Јероним, с. Р. „

Гаврило Ковијанић
**Весник Српске цркве 1894.*
Народна библиотека у Нишу,
Београд 1986. године

[1] Весник Српске цркве 1894.

Последња молитва Владике

Јеронима Јовановића

(Владика Нишки Јероним Јовановић пише последње писмо својој кућној помоћници Лујзи Лонингер са Циришке клинике, после тешке операције бубрега, непосредно пред смрт.)

Драга моја пријатељице! Лежим овде као душа која само што није кренула пут неба, и само тиња, те без реда сеје успомене по њиви овоземаљској. Ко зна, можда тако и Господ хоће? Да пре спокојства његовог крила, још прошета ово старо тело, стазама где је највише трага оставило.А, ја више ни најближи околиш не разазнајем. Као кроз смог, једва наслућујем столицу, па ...неки витраж...место прозора,... не могу да распознам шта он представља? Над мојим узглављем горе два „свица," две воштанице. Тражио сам само то светло, без оних њихових „ЛУМИНАЦИЈА,,. Од њих ми је још већи мрак. "Ко вене као трава јесења, тај већ према сунцу тумара". Ћоравом човеку је стално сумрак, моја Лујза. После ове моје „аперације, време је да се Богу представим". Нити ми је сан без јаве, нити јава без сна. Али нека, живео сам, и испунио шта су ми Господ и судбина дали. Када сам рукоположен за ђакона, био сам усхићен, оном радошћу, коју нам само унутрашња светлост даје, па ипак ми је неки унутрашњи глас говорио: да морам увек испред очију имати неког доброг човека, који ме осматра, и о мојим делима суди. Знаш, тек скоро се сетих да ми је рођено презиме Бришинац. Не можеш да замислиш колико сам жељан оних дечијих главица, у Дреновцу, где бејах учитељ? Где су сада сви они? Где је оно мирно и спокојно поподне.и она питомина? Где је онај њихов љубопитљив и помало унезверен поглед? Поглед пун неке „Свете задивљености" према несазнајном свету. У тим сам погледима видео потврду, да се из непознатог иде у веровање. Наивна питања, невиног бића, које још није окрзнуто дахом живота.

Као што се из мешине источи прво оно најчистије вино, тако се у нашим првим годинама збива оно најбоље. Али, када најбоље исцури, остаје само талог. Најбољи дани за нас смртнике, увек исцуре први.

Пишеш ми да имаш силне проблеме са тестаментом, и да те мучи страх од болести и смрти? Помири се са тим да живиш у земљи,у којој је и мир немиран. Међу људима који стално воде хајку, а траже камилавку. Неуким, грамзивим и злим људима, треба праштати. И треба их подучити. Даровит је наш народ, и треба га упутити знању. Зло се крије у незнању. Зато га „разноликост материјалног" само забавља, а право знање лечи и мења. Зато са простим светом треба живети као да те посматра Бог, а са Богом опет разговарај као да те слушају људи. А што се тестамента и стицања имовине тиче, они не знају да имовина није крај беде већ друга врста те исте беде. И труди се мој добри „анђеле" да из живота изађеш онаква, каква си у њега и ушла. Јер ко је научио да презре богатство, научио је да буде слободан. Природа пред нас није изнела ништа што би подстакло нашу лакомост. Пред ноге нам је бацила и злато, и сребро, али оставила нама да схватимо да је богатство слагање са сиромаштвом. И да је богаташ у ствари богати просјак. Јер шта ти се даје, то ти се може и одузети. Стицање богатства није крај беде моја Лујза. Тако им кажи: Није крај беде, већ само промена њене врсте. И да најбогатијег човека ставиш на „златан кревет" болест неће нестати. А што се болести и смрти тиче, време нашег живота је већ одређено негде у васељени неизбежне и неумољиве судбине. Шта нас то ново у животу очекује? Створени смо по милосној вољи господа нашег, за тај закон. Непрекидни и нераскидиви ланац, који

никаква сила не може прекинути. Нема пута без краја, моја пријатељице. Кажеш да се кријеш од тога, у свакодневним обичним пословима? Нема трајног склоништа од краја, где год да се кријеш. Зло и невоља су људска навика, и искушење. Употреби Бога у одбрану, јер он је неосвојива тврђава. И душа наша, која се одриче свега. Судбина није дугорука као што се мисли. Не може нам ништа, осим ако се не бесимо о њу. Страх од помирења са крајем овоземаљског трајања, је наше самољубље, очување „мене“, презир и неприхватање растварања илузија да тиме губимо оно што је највеће добро. Од помирења са крајем нас дели и то, што мислимо да губимо поседе, и злато, а посебно страх од непознатог, од ништавила. Поштуј вечни закон, и једину одлуку, да је само један улаз у живот, а много излазака из њега. Ми смо само једна кап са крова, и њен пад није велики губитак. А смрт је или крај или промена. Краја се не бој, а ни промене, јер нигде нам није тако тешко, као овде. Страхом ћеш је само предухитрити. Труди се да живиш богуугодно. И труди се да умреш „лепо“. Више се спремај за крај, него за почетак. Ко то научи, тај је „слободан“. Изван је сваке власти овоземаљске. Не тичу га се ни немаштина, ни сила, ни катанци, увек имаш слободан излаз. А, постоји ли неки бољи пут него да нас Господ „прекроји“? Кажеш, онемоћала си. Па и то је „провера“ за твоје године. Припреми се за онај час, да без трунке страха, судиш о себи, без илузија, и мирно чекај пресуду. Највећи доказ да душа долази са неког „вишег места“ је њена тескоба у телу. Она зна да ће отићи, одакле је и дошла, и не треба трулом телу, удешавати своје наде према вечности. Препознаје она којим путем се иде према „звездама“, и блаженом миру. Бог није ни охол, ни завидљив. Он нас пушта к’себи он долази и улази у нас, и без њега нема добре и мудре душе. И нема више „граница“. А када дође смртни час, остављај „стару кућу“ и иди у нови почетак. Одбаци „прљав веш из преноћишта“ као змија свуци тај последњи огртач, и нека ти задњи дан, буде рођендан, за вечни живот. Неједнаки се рађамо, а једнаки умиремо. Растерај око себе охолост и сребролубље. За све важи исти закон: да живе у оном, што ће једном нестати. Ја са радошћу одбацујем тело у коме сам тако дуго боравио. Хрлим ка сјају милиона звезда и њиховој светлости, дивећи се том божанском извору. Извини што је наставак овог другог писма каснио, али мало сам се уморио, па смо ја и мој драги монах Петар, коме диктирам, правили малу паузу. Чудо једно моја Лујза, како тегобе живота увек дозову зло, а никада добро. Пишеш ми о напредним новинама, које уводе наше власти. Ништа није горе, него кад вештачку промену наших карактера, прати „добра намера“. Онда „добра намера мисли да може да граби, и присиљава да би остварила свој циљ. Она се обично изроди у своју супротност, и прогута саму себе, заборављајући да заборав брише успомене, али их туга чува. Зато и побегох из политике, због оног „отровног посланика“ Цукића. Карактер може променити само веран. Нисам могао да пристанем да:реке пију своју воду, дрвеће да једе своје гране, и облаци да гутају своју кишу. Све што је наизглед „велико за све, увек је у корист појединца. Колико се до сада расцветало љиљана и дивљих ружа у нашем дворишту? Све ми је то мање у сећању. Не стигне човек ни да „кине“, а док се окренемо, нема оног што највише волесмо. И никада се том осећању не захвалисмо. А све због наше слабости, и оклевања. У оклевању у коме нам је сваки дан умирао. А, то није Божија промисао. Да цео један живот потхрани у малом простору „памћења“. Моје „легије Лицејаца“,и злочини према народу и цркви, бескрајно робовање туђој култури и вери, и дивном Човеку и Богоносцу: Митрополиту Михајлу. Све је то сада негде на „крају дворишта у мом мозгу“. У магновењу, усред болних пауза, и полусна јавља ми се упорно један лик. Оног припростог сељака и борца: Милутина из Остружнице. Као главни војни свештеник, многих сам се јада нагледао. Али ето изађоше преда ме његове питоме очи, и топла трпељива душа. И његова здрава и поштена душа. И схватих да је он мој „курир, за загонетну шуму преко реке“. Ја га тада „испратих уз молтву коју ми је измолио да му прочитам, из неког старог псалтира, кога је пронашао на бојишту. Ево како је ја памтим:

Тај глас, и песму звезда
Пева је небески збор,
Рођено је дете Исус,
Шталица је сада двор.
Данас враћам се бољи него икад
Данас, враћам се,
Знам једну дивну реку,
Која тече као мир

Сваки јад и болест лечи,
Јер у Богу је њен вир,

Ближи је сад дом мој
Ближи лицу очевом,
Тамо, тамо чезнем,
Где је свакој борби крај,
Кад једном овај сан у стварност се претвори
Какав ће то бити дан,
Кад свемир се отвори.

Ево осећам моја Лујза, да долази време да се каже: Збогом, и до састанка, где нема растанка. Поучи ме задњи пут, мој „добри анђеле“, да не жалим ни за чим. Да мирно заспим са мишљу нећеш се више пробудити, а када се пробудиш, нећеш више заспати. Поучи ме да схватим да простор који одваја живот, јесте: страшно тесан. Толико тесан, да је и смрт „негде далеко“, а тако близу. Умирем ”лепи мој анђеле, и предајем се у његове руке“.

Ево и Милутина. И знам, знам мој Милутине, испод руба прозора, већ конац светла, најављује прст новог дана“. Стојиш крај мог кревета, са старим псалтиром, нађеним на бојишту. И смешиш ми се прекрасним и озареним лицем, које ме благо подсећа: Дан се рађа, и иде светом. Идем, идем да се Богу представим, мој добри Милутине. Збогом, моја Лујза. Волим што ми се Милутин смеши, јер кроз тај осмех препознајем чија је то“ молитва“? И мени не преостаје ништа друго него да тај осмех и узвратим.

Нефролошка клиника у Салцбургу 14. јуна
Лета господњег 1894. године

У интересу је Државе, вере и народа, да воља умрлих буде остварена.

Владан Цветичанин, „Златна молитва“ (романсирана биографија Владике Јеронима Јовановића), Ниш, 2010. год.

Године 1879. отворена је прва читаоница са малом библиотеком, 107 чланова и 11 домаћих листова са главним деловођом Стеваном Сремцем (1855-1906).

Оснивају се и прва културно- уметничка друштва: *Његош* и часописи: *Слово*, *Глас*, *Ивањско цвеће*, *Социјалистичка борба*, *Наш лист* и 1900. нишки часопис *Градина*. У овом, по Скерлићу, златном периоду Српске књижевности, уредници ових часописа били су: Димитрије Цветановић, 1878, Димитрије Ђорђевић 1915, Стеван Сремац 1906.; као центар духовног живота Сретен Стефановић све до Другог светског рата.

Сви они су својим радом и личним фондом књига били носиоци процеса стварања свести у народу о сопственом идентитету, кроз практично културно деловање као најефикаснијег оружја. Као центар културног живота Народна библиотека дели судбину свог народа и града у ратним страдањима и покушајима затирања у духовном и у биолошком смислу. Ратна разарања и окупација увек са собом носе потребу да прво униште културу и традицију. Зато је библиотека увек била прва на удару сваког окупатора. Бугари су 1915. године пренели цео фонд од 1500 књига, док су после рата вратили само 1000 књига. За време Другог светског рата Немци су спалили 6000 књига, а 2000 књига пренели у пожарну команду, где им се губи сваки траг. Уништена је и зграда гимназије у којој се налазила библиотека. То тешко време за књигу отежала је касније и поплава 1948. године. У њој је

страдало 2174 књига, а уништено је и Одељење старе и ретке периодике. И поред свих бура и тешких времена библиотека је опстала и почела је њена обнова осиромашеног и уништеног фонда. Предратни донатори у обнови фонда уништеног у првом светском рату били су: Спира Табаковић, Димитрије Илићановић, Геца Кон, Сотир Чохаџић и Драгутин Кондић. Фонд библиотеке обогаћиван је Немачком, Француском и нашом белетристиком. Одељење периодике прима часописе: *Просветни преглед*, *Нумизматички гласник, Гласник друштва црвеног крста*, *Живот и рад*, *Мој плам*, *Службене новине*, *Службени лист Моравске бановине*, *Нишки нови лист*, *Нова реч*...

Један податак говори да је 1933. године Народна библиотека у Нишу имала 1293 читаоца, а издала је 798 књига.

Целокупни фонд је бројао 2500 књига. До 1940. године било је 2375 читалаца и 825 књига је издато.

До 1945. године библиотека је била под патронатом директора гимназије. Поменућемо само неке од њих: Павле Софрић, Коста Живковић, Васа Димић, Антоније Петровић, Спиридон Јовановић, Анастасије Димитријевић, Михајло Бобић, Милутин Ђорђевић и Јован Чемерикић.

После ослобођења почело се са обновом књижног фонда сабирном акцијом преко Народног листа. Издат је апел грађанима да дају прилоге у књигама. АФЖ[2] организација сакупила је 130 књига, Министарство просвете Србије поклонило је 30 књига на руском језику, а преузете су и књиге из личне библиотеке Драгише Цветковића и то 458 књига на француском језику. Од одељења за штампу АСНОС-а[3] из Београда библиотека је добила ове листове- *Службени гласник Србије* и *Службени лист ДФЈ*. Долази до наглог прилива књига и попуњавања фондова куповином и поклонима. Овом акцијом сакупљено је 17568 књига; 1947. године библиотека већ има 24000 свезака. Почиње да прима и обавезан примерак 1951. године, одржава семинаре, саветовања, годишње скупштине и конгресе, а стиже и стална помоћ већих библиотека у повећању књижног фонда.

Од 1953. године, из године у годину, усавршавале су се разне форме рада и активности. Почело је програмирање разних битних задатака који сви заједно доносе видне резултате. После поплаве 1948. године, када је скоро цео фонд уништен (12000 књига), као и цео фонд периодике, Народна библиотека је пресељена у просторије Народног одбора у Обреновићевој улици, па одатле у просторије Народног одбора општине и, најзад, у просторије на првом спрату Општинског синдиката у Балканској улици. У просторијама у Обреновићевој улици радило је Омладинско одељење са школском лектиром.

Треба истаћи да је Миодраг Јовановић био први главни уредник *Нишког листа* после ослобођења и иницијатор обнове Народне библиотеке и адаптације завештане зграде. Народна библиотека „Стеван Сремац“ више није била под патронатом директора гимназије, већ је стекла статус самосталне културне установе. Променио се и њен статус рада и пословања. Библиотека је имала и свој буџет, савет и правила о библиотечкој делатнсти. Направљен је је први азбучни каталог, у почетку примитиван, писан руком, али је и то био видан напредак. Одмах се кренуло са организовањем књижевних вечери као и покретањем усмених новина. На првој књижевној вечери поводом отварања библиотеке 8. априла 1946. год, своје књижевне радове читали су Миодраг Ризнић, Живојин Лекић, Борис Јовановић, Ана Палавестра, Даница Вељковић-Чемерикић, Миливоје Ар. Поповић, а своје карикатуре излагали су Сима Чемерикић и Бора Илић. Библиотеку је у то време 1946. године водио професор Јован Богдановић. Године 1949. основано је друштво „Мија Станимировић“ које је у недостатку просторија користило простор Народне библиотеке и помоћ библиотекара.

Од 1949. године почиње књижевни петак, са различитим формама рада. Књижевне вечери са дискусијама, дебатни састанци, књижевна предавања о изашлим књигама, о актуелним литерарним темама, ангажовањем у стваралаштву, годишњице писаца итд. Сваке вечери у Библиотеци скупљали су се сви профили грађана и често није било места за

[2] АФЖ – Антифашистичко веће жена

[3] АСНОС – Антифашистички савез народног отпора Србије

све. Књижевна друштва често су мењала називе: Мија Станимировић у Радивој Копарец, па у Нестор Жучни. Године 1957. утврђена је полазна оцена за стање на селу, у школама и фабрикама, свуда где би књига била доступна. Нишки срез је 1955. год. имао 47 јавних библиотека и 42000 књига са 18000 читалаца. Већ 1957. године има 177 јавних библиотека са фондом од 17000 књига и 260000 задужења. Народна библиотека и културно просветна заједница су 1959. године спровеле акцију сравњивања фондова сеоских и градских библиотека обиласком села у Срезу, набавку опреме и књига, предавања и других активности. Године 1963. покренуто је, у оквиру „Месец дана књиге и штампе“, такмичење библиотека истог типа, а тежиште ове акције је било на јачању и развоју библиотекарства по радним организацијама. Требало је материјално и организационо оспособити сеоске библиотеке и читаонице и повећати број књига. Радило се и на јачању књижног фонда у појединим селима путем сакупљања књига из магацина издавачких кућа по нижим ценама. За нормални духовни развитак потребна је једна књига по глави становника, а велики допринос овом идеалу дала је Народна библиотека у Нишу и то планом да повећа број књига и серијских публикација у свим општинским библиотекама, као и набавку свих предратних и послератних публикација и едиција и уређењем књижног фонда. Ради се на стварању каталога, одржавању семинара за стручни испит, нормативима и културно- уметничкој делатности, изложбама, књижевним вечерима, акцији „Месец дана књиге“ и отварању Антикварнице, Књиговезнице и Сито- штампе. Управник Миодраг Петровић и библитекар Предраг Цветичанин прегледали су антикварнице у Београду, Загребу, Новом Саду, Сарајеву и комплетирали колекције и едиције: Кадок, Плава птица, Златна књига, Минерва, Биноза, Велики романи, затим едиција: Нобелова награда, Филмовани романи, Хит колекција итд. У Народној библиотеци основано је „Друштво љубитеља књиге“ које је преузело улогу организовања књижевног петка и књижевних вечери. До 1960. године, а и после, у новој згради, одвијање активности текло је несметано и редовно, нарочито после оснивања Сито штампе, јер је Ниш за сваку ову манифестацију био обавештаван стотинама плаката. Од 1953. до 1979. године, до јубилеја 100 година Библиотеке, одржано је 479 књижевних вечери. Осим традиционалног књижевног петка који је одржаван у сали Народне библиотеке, а поводом акције: „Месец дана књиге и штампе“, сваке године поводом сајма књига, по Основним школама и факултетима у Алексинцу, Пироту, Сврљигу, у склопу међуградске сарадње, одржаване су заједничке вечери у Нишу и другим градовима. Дуга је листа учесника ових вечери: Коља Мељаницки, Вељко Видаковић, Вице Петровић, Предраг Цветичанин, Веселин Илић, Симон Милчић, Саша Хаџи Танчић, Љубисав Станојевић, Миодраг Петровић, Сава Пенчић, Драгољуб Јанковић,Тихомир Нешић, Велимир Живојиновић Масука, Звонимир Костић Палански, као и многа позната имена ван Ниша: Добрица Ћосић, Десанка Максимовић, Данко Поповић, Бранко Миљковић, Ерих Кош, Скендер Куленовић, Зуко Џумхур, Иван Ивановић....

Остаће упамћено вече Меше Селимовића у Дому ЈНА[4] 1969. године и његове мудре речи о судбини човека и народа. Учествовао је на једном митингу поезије и пољски писац Тимотеуш Карпович. Сајмови књига у Нишу, продајни салон, сусрети комуна, вишемесечне стручне и културне акције, стварање 15 општинских библиотека, део су значајне акције у култури, а главни актер била је Народна библиотека „Стеван Сремац“ у Нишу.

Још једна манифестација коју је организовала Библиотека био је и Сајам књига. Пре свега, Народна библиотека је закупом штанда добијала знатна средства од издавачких кућа и свој фонд обогатила попустом од 50% од свих издања. Организација сајмова била је таква да је број посетилаца износио и до 50000 људи. То је био јединствен случај у свету да је једна библиотека организовала 20 сајмова књига. И страна штампа је наглашавала тај догађај као редак феномен. Сајмови су одржавани у Дому ЈНА, Дому омладине, а последњи су одржавани у Спортској хали „Чаир“. Сајмове су отварале

[4] ЈНА – Југословенска народна армија

познате личности из културе :Добрица Ћосић, Милош Ђурић, Синиша Станковић... Први Сајам књига 1960. год. био је доста скроман, да би крајем шездесетих доживео експанзију. Недостатком материјалних средстава и идеја, Сајам је угашен после 20 година. Није успео ни покушај варијацијске идеје (тематски, најновија домаћа издања), сајмови су том двадесетогодишњем „златном периоду“ оставили видан материјални и културни траг у граду, велику количину нових књига, отварање Продајног салона и унапређења финансија и стручног кадра, као у случају библиотека у Дољевцу, Житорађи, Ражњу.

Године 1963. и 1965., одржане су вишемесечне библиотечко- културне акције „Сусрети комуна“. На том послу биле су укључене и све професионалне и политичке структуре из општина. Учесница акције. „Комуне“ су се такмичиле у области библиотекарства и културно- уметничких активности. Овај вид акције доприносио је и интеграцији процеса културе на селу преко школских и сеоских библиотека и то оних које су биле у центру акције. Поред обогаћивања фондова и увећањем броја читалаца, добијана су и средства за полупрофесионалне књижничаре. Главни носиоци ових акција били су радници нишке Народне библиотеке „Стеван Сремац“, који су срећивали читаонице и библиотечке фондове по селима. Отваране су и изложбе књига по селима, где су продаване са попустом, а текла је и акција набавке пољопривредне библиотеке. Одржано је и доста књижевних вечери са писцима из Ниша, Београда, Алексинца, Беле Паланке. Сусрети комуна оправдали су своју мисију успостављањем јединствене мреже сеоских библиотека, обједињавањем школских и задружних библиотека, заједничким коришћењем фондова и њиховим обогаћивањем.

Од Нишке библиотеке 1968. године потекла је акција „Месец дана књиге“ и била је под паролом „Место књиге у радној организацији“. Продајом маркица посебно урађених за ту прилику и организовањем лутрије од које је 80% прихода ишло за набавку књига, док је 20% ишло Народној библиотеци омогућен је јефтин приступ књизи под мотом „Да месец дана књиге, буде књига сваког дана у месецу“.

Библиотека отвара и огранке у Месним заједницама, организује свечане академије, трибину „Писци и књиге“, конкурсе дечјих литерарних радова о библиотекарству, културно-уметничком раду, социјалним и комуналним питањима итд. Све ове активности Библиотеке које смо до сада поменули говоре о настојању ове куће културе да се бори против осиромашених културних навика, потиснутих вредности и притисака потрошачке цивилизације у којој лажне вредности потискују праве. Као главни носилац популарисања писане речи, библиотека мора бити савесни стражар који бди над здравим ткивом друштва и да преко науке и уметности врши утицај на то ткиво.

Свака генерација читалаца Библиотеке изнедрила је по неку снажну и друштвено вредну личност. Много пута њихово сведочење говорило је о огромном утицају који је на њих имала Библиотека, на њиховом формирању и сазревању.

Данас више него икад библиотека има значајну обавезу да науку и уметност промовише и афирмише. Због ових заслуга библиотека је више пута награђивана и као институција и појединачно.

Литература

1. Гаврило Ковијанић, Народна библиотека у Нишу, Београд, 1986. година;
2. Весник Српске цркве, Београд, 1894. година;
3. Предраг Цветичанин, Монографија Народне библиотеке „Стеван Сремац“ у Нишу, Ниш, 1974. година;
4. Александра Вранеш, Нишка народна библиотека – документ и свакодневица 1879-2004, Ниш, 2004. година

Драган Ивановић[а], Душан Сурла[б]
[а]Факултет техничких наука, Нови Сад
[b]Природно-математички факултет, Нови Сад

Информациони системи за креирање и коришћење научних садржаја

Сажетак. У раду је дат кратак преглед постојећег стања истраживања у области креирања и коришћења научних садржаја у дигиталној форми. Преглед обухвата информационе системе научноистраживачке делатности (*Current Research Information System* - CRIS), Библиотечке информационе системе и Институционалне репозиторијуме.

Abstract. This paper gives a brief overview in the field of creation and using scientific contents in digital form. The overview includes Information systems of scientific- research activities (*Current Research Information System* - CRIS), Library information systems and Institutional repositories.

Увод

Један од основних постулата друштва знања је доступност знања. Научноистраживачке институције су један од главних извора верификованих знања. Ова знања имају различите форме и научноистраживачке институције их чине доступним на два основна начина, јавним публиковањем (у научним часописима и зборницима радова) и праћењем сопствене делатности у оквиру својих интерних информационих система. Да би се подаци о научноистраживачком раду учинили доступним и изван интерних система појединачних институција у току су активности на развоју информационих система научноистраживачке делатности на националном нивоу и њихово међусобно повезивање. Присутна је и тенденција да снажније истраживачке институције, попут универзитета и института, развијају сопствене информационе системе. За развој ових информационих система, Европска Унија је усвојила стратегију да подстиче развој националних система базираних на CERIF (Common European Research Information Format) [1] моделу података.

Са друге стране библиотечки информациони системи и институционални репозиторијуми садрже велику количину структуираног научног садржаја. Ови структуирани научни садржаји и стандарди који се користе у библиотекарству нуде добру основу за интеграцију информационих система научноистраживачке делатности, библиотечких информационих система и институционалних репозиторијума. Интеграција ових система може довести до тога да разноликост и количина доступног научног садржаја буду значајно повећани.

Доступност научног садржаја је значајна за даљи развој науке. Метаподаци о овим садржајима се налазе у информационим системима научноистраживачке делатности, библиотечким информационим системима и институционалним репозиторијумима. Размена података између ових система је неопходна како би се доступност научног садржаја повећала. У овом раду је дат преглед резултата у области свих ових софтверских система као и резултати у области интеграције ових система. У другом поглављу је представљен CERIF модел података који је стандардизовани модел података за информационе системе научноистраживачке делатности. У трећем одељку је дат преглед резултата у области информационих система научноистраживачке делатности, у четвртом одељку је дат

преглед резултата у области библиотечких информационих и у области институционалних репозиторијума. У петом поглављу су представљени резултати у домену интеграције ових система.

1. CERIF модел података

CERIF је модел података који омогућава интероперабилност између истраживачких информационих система који садрже информације о људима, пројектима, организацијама, публикацијама, патентима, опреми итд. У оквиру CERIF-а описан је физички модел података (Jörg et al., 2009a) и размена података путем XML-а (Jörg et al., 2009b). Прва верзија CERIF-а се појавила 1991. године, а тренутно је актуелна верзија из 2008. године CERIF2008 v1.0.

CERIF модел података има и семантички слој помоћу којег ентитети и везе између ентитета могу бити класификовани по разним класификационим шемама. Остатак CERIF модела података је повезан са семантичким слојем помоћу једног ентитета (енитета *cfClass)*. CERIF модел података предвиђа чување одређених података на више језика као на пример: наслов, апстракт, кључне речи рада, област рада истраживача, опис класификационе шеме.

Постоје различити аспекти проширења CERIF модела података. У радовима (Jeffery et al., 2000; Jeffery, 2000) дат је предлог проширења који користи формализовани Dublin Core [2] за опис публикованих резултата научноистраживачког рада. Проширење модела података за потребе система који је развијан на Универзитету у Бергану описано је у радовима (Asserson et al., 2002; Jeffery et al., 2000). У раду (Asserson et al., 2002) је описано и проширење модела података за потребе система који је развијан на „Science and Technology Facilities Council“. Проширење модела података за потребе IST World (*Information Society Technologies World*) портала [3] је описано у радовима (Jörg et al., 2005; Kiryakov et al., 2005; Ferlež, 2005; Jörg et al., 2006).

Постоје и модели података који се могу мапирати на подскуп CERIF модела података. Math-Net [4] интернационални информациони и комуникациони систем има такав модел података. Мапирање између Math-Net и CERIF модела података је описано у CERIF TaskGroup- у (Jeffery et al., 2002). Common european format for curricula vitae [5] описује особу и њене личне квалификације исто као и CERIF модел података.

Од 2002. године за развој CERIF- а је задужена непрофитна организација euroCRIS [6]. Ова организација за информационе системе научноистраживачке делатности уводи термин CRIS (*Current Research Information System*).

3. Информациони системи научноистраживачке делатности

У ери брзог развоја науке и информационокомуникационих технологија значајно место у развоју науке заузели су информациони системи научноистраживачке делатности (Zimmerman, 2002). Информациони системи научноистраживачке делатности су задужени за обраду података о научноистраживачким пројектима, организацијама, истраживачима, резултатима истраживања, потребној опреми за истраживање итд. Ови системи су један од најзначајних извора објављених научних резултата, а самим тим и један од најзначајних извора научних знања. Значај доступности објављених научних радова за даљи развој науке тема је радова (Lawrence, 2001; Harnad and Brody, 2004; Antelman, 2004; Anderson et al., 2001; Kurtz et al., 2005a; Kurtz et al., 2005b; Kurtz et al., 2005c; Eysenbach, 2005). Исто тако, ови системи су намењени и вредновању резултата институција и самих истраживача запослених на институцијама по националним, регионалним и међународним правилницима. Та вредновања могу бити коришћена за рангирање институција на основу којих се доносе одлуке за управљање науком у једној земљи. Рангирање универзитета на основу вредновања објављених резултата њихових истраживача је тема радова (Webster, 2001; Liu and Chang, 2005a; Liu and Chang, 2005b; van Raan, 2005a; van Raan 2005b).

Политика управљања науком у једној земљи на основу података о публикованим резултатима је тема радова (Etzkowitz and Leydesdorff, 2000; Leydesdorff, 2003; Danell and Persson, 2003; Shinn, 2002; Leydesdorff and Meyer, 2003). На развој научноистраживачке делатности и њихових информационих система имала је утицај инфометрија. Исто тако подаци из информационих система научноистраживачке делатности се могу користити за потребе и за развој инфометрије. Инфометрија (Egghe, 2005) се бави квантитативним аспектима информација и обухвата библиометрију (*bibliometrics*), сајантометрију (*scientometrics*), вебометрију (*webometrics*). Разлика између претходно поменутих термина је описана у раду (Hood and Wilson, 2001). Последњих година развој инфометрије је интензиван. Генерални преглед развоја инфометрије је дат у раду (Judit Bar Ilan, 2008). Библиометрија је наука која се бави квантитативним мерама публикованих резултата научних истраживања (Godin, 2006). Централни део информационог система научно-истраживачке делатности је унос података о резултатима научноистраживачког рада. Ови резултати се за потребе инфометрије могу класификовати у научне области којима припадају. У раду (Glänzel and Schubert, 2003) је дат предлог класификације резултата у научне области. Исто тако ови подаци могу бити полазна основа за разне статистичке прегледе везане за науку. Радови (Schubert, 2002; Qiu and Chen, 2009; Gómez- Sancho and Mancebón-Torrubia, 2009; Molatudi et al., 2009; Klitkou and Gulbrandsen, 2010) као полазну основу својих истраживања користе податке неког информационог система научноистраживачке делатности.

Данас постоје многи информациони системи научноистраживачке делатности: IST World [3], HunCRIS [7], SICRIS [8], Frida [9], Pure [10] итд. IST World је портал који омогућава приступ научноистраживачким резултатима из више земаља. Овај портал је развијан у оквиру FP6 (*Sixth Framework Programme*) пројекта. Модел података овог система је проширење CERIF модела података које је креирано за потребе овог система. HunCRIS и SICRIS су информациони системи научноистраживачке делатности Мађарске и Словеније. Ови системи су базирани на CERIF моделу података. Frida је информациони систем намењен истраживачима Универзитета у Ослу у Норвешкој. Pure је комерцијални софтвер који се може инсталирати и прилагодити потребама научне институције. Овај систем користе многи универзитети као што су Универзитет у Хелсинкију и Универзитет у Копенхагену.

4. Библиотечки информациони системи и Институционални репозиторијуми

Библиотечки информациони системи углавном су базирани на стандардима у библиотекарству.

Данас постоје многи бесплатни и *open-source* библиотечки информациони системи као што су: Evergreen ILS (*Integrated Library System*) [11] и Koha [12].

Поред ових система постоје и комерцијални библиотечки информациони системими као што су: ALEPH 500 [13], Voyager [14], Atriuum [15], Concourse [16], CyberTools for Libraries [17], EOS.Web [18], Millenium [19], Polaris Library Systems [20], Athena и Spectrum [21], M3 и Oasis [22], БИСИС [23], COBISS [24] и многи други. Сви ови системи су имплементација већине претходно описаних стандарда. Податке складиште у неком библиографском формату као што су MARC 21 [25] или UNIMARC [26] и имају интерфејсе који захтевају да њихови корисници познају те библиографске формате. Изузетак је *Concourse* који податке складишти у MARC 21 формату и има две врсте интерфејса: интерфејс који захтева познавање MARC 21 формата и интерфејс који не захтева познавање MARC 21 формата. Од претходно набројаних библиотечких система у Србији се користе COBISS и БИСИС.

COBISS се развија од 1987. године у Институту информацијских знаности (IZUM) у Марибору. У Народној библиотеци Србије формирана је Виртуелна библиотека Србије (ВБС) која је базирана на систему COBISS.

COBISS систем је описан у раду (Seljak and Seljak, 2002).

БИСИС се развија од 1993. године на универзитету у Новом Саду. Актуелна четврта верзија система базирана је на XML технологији. У оквиру ове верзије развијен је XML едитор за обраду библиографске грађе по UNIMARC и MARC 21 формату (Dimić and Surla, 2009; Dimić et al, 2010) који користи компоненту за генерисање каталошких листића (Ređenović et al, 2009) и текст сервер описан у раду (Milosavljević et al, 2010), у раду (Boberić and Surla, 2009;) описан је XML едитор за претраживање и преузимање библиографских записа по стандарду Z39.50, а у радовима (Tešendić et al, 2009; Milosavljević and Tešendić, 2010) описан је систем за циркулацију. Дистрибуирани библиотечки каталози у систему БИСИС су разматрани у раду (Vidaković et al., 2009). У радовима (Belić and Surla, 2008a; Belić and Surla, 2008b) описано је моделирање и имплементација веб базираног система за унос података о публикованим резултатима научноистраживачког рада по UNIMARC формату.

Институционални репозиторијум је софтверски систем за прикупљање, чување и преузимање дигиталних садржаја који представљају публиковане резултате истраживача запослених у некој научној институцији. Ови дигитални садржаји могу бити радови публиковани у часопису, радови презентовани на научној конференцији, магистарске тезе, докторске дисертације итд. Постојање одређеног научног резултата у дигиталној форми у неком институционалном репозиторијуму повећева доступност овог резултата. Поред могућности преузимања саме дигиталне архиве, ови системи омогућују и преузимање метаподатака о њима по разним стандардима као што су: Dublin Core, OAI-PMH [27], итд. Данас постоје многи софтверски системи који представљају институционалне репозиторијуме, а највише су коришћени: Eprints [28] и DSpace [29]. Оба система се могу инсталирати и прилагодити потребама научне институције, и оба система су отвореног кода (*open-source*).

5. Интеграција информационих система научно-истраживачке делатности, библиотечких информационих система и институционалних репозиторијума

Последњих година разматра се однос између информационих система научноистраживачке делатности, библиотечких информационих система и институционалних репозиторијума (Joint, 2008). У раду (Dijk et al., 2006) је описан NARCIS портал који је приступна тачка свим научноистраживачким информацијама на подручју Холандије. Овај систем обједињује информациони систем научнистраживачке делатности у Холандији и DARENET (Digital Academic Repositories in the Netherlands). Повезивање система SICRIS (информациони систем научноистраживачке делатности у Словенији) и COBISS.SI (библиотечки систем у Словенији) је описано у раду (Stijepović, 2007). У раду (Olivier, 2009) описана је сарадња између информационог система научноистраживачке делатности и дигиталне библиотеке Pretoria University. Слична сарадња између информационих система научноистраживачке делатности и дигиталних библиотека постоји и на универзитетима Glasgow University, Southampton University и Kingston University (Olivier, 2009). Imperial College Digital Repository [30] је дигитални репозиторијум научноистраживачких резултата факултета Imperial College London. Овај систем је описан у раду (Afshari and Jones, 2007). Централни део научно истраживачког информационог систем је унос података о публикованим резултатима научноистраживачког рада. Податке о публикацијама оправдано је чувати у складу са неким библиографском форматом зато што су ти формати богати метаподацима и због једноставније сарадње и интегрисања информационих система научно-истраживачке делатности са библиотечким информационим система и институционалним репозиторијумима.

Библиотечки софтверски систем БИСИС. У оквиру БИСИС пројекта пре две године, почео је да се развија информациони систем научноистраживачке делатности. У првој фази развија се систем за унос метаподатака о публикованим резултатима научноистраживачког рада. Основне карактеристике овог система су следеће:

– јавна доступност публикованих резултата истраживања путем интернета
– могућност да сами аутори уносе податке о својим публикацијама без познавања усвојених стандарда
– подаци о публикацијама су сагласни са MARC 21 форматом и
– податке из имплементираног система је могуће размењивати са другим системима по CERIF стандарду и по библиотечким стандардима за размену података.

Део ових истраживања је и публикован. У раду (Сурла и други, 2009) је показано да се део CERIF модела који се односи на публиковање резултата истраживања може описати помоћу MARC 21 формата за нормативне податке и MARC 21 формата за библиографске податке. То значи да се овај део CERIF модела може имплементирати као база библиографских података по MARC 21 формату. Овако формирана база библиографских записа може се користити за различите потребе. На основу ових записа могу се вредновати научноистраживачки резултати рада, преузимати записи, генерисати различите врсте извештаја. У раду (Ivanović et al., 2010) представљен је CERIF компатибилни модел података базиран на MARC 21 формату. У овом моделу података сви атрибути CERIF ентитета који се односе на публикације, производе, патенте, особе, пројекте, догађаје и одређени скуп атрибута CERIF ентитета који се односе на организационе јединице су замењени моделом података MARC 21 формата. Овако добијени модел података је компатибилан са CERIF моделом података, односно систем заснован на овом моделу података је интероперабилан са другим информационим системима научноистраживачке делатности заснованим на MARC 21 формату.

Функционалност корисничког интерфејса дела овог система који се бави уносом података о радовима са научностручних конференција је описана у раду (Ивановић и други, 2009). Комплетан систем за унос публикованих научних резултата је описан у раду (Ivanović et al., 2010). Систем је базиран на CERIF компатибилном моделу података описаном у претходном параграфу. Апликација је имплементирана као веб апликација која омогућује истраживачима да сами уносе метаподатке о својим публикованим резултатима без познавања CERIF стандарда и MARC 21 формата. Архитектура система је таква да је компонента за интеракцију са корисницима независна од компоненти за перзистенцију и претрагу базе података библиотечких записа. Оваква архитектура омогућује лак прелазак на друге библиотечке стандарде и једноставну интеграцију са библиотечким системом базираним на усвојеном библиотечком стандарду. Систем је верификован и тестиран са подацима о публикованим резултатима истраживача запослених на Департману за математику и информатику Природно математичког факултета Универзитета у Новом Саду.

Публиковани резултати обрађени употребом овог софтверског система могу се користити за:

– вредновање публикација по различитим критеријумима
– генерисање различитих врста извештаја
– преузимање библиографских записа по усвојеним стандардима.

Имплементирани систем је само део комплетног информационог система научноистраживачке делатности. Остали делови система који се односе на пројекте, опрему, награде и друге ентитете CERIF модела података су предмет даљих истраживања.

6. Закључак

Европска Унија подстиче развој националних информационих система научноистраживачке делатности (*Current Research Information System* - CRIS) сагласних са стандардом CERIF. Обавеза

је свих чланица да имплементирају све релевантне CRIS системе поступно са циљем да се постигне максимална конкурентност Европе на свим нивоима истраживачке делатности. У овом тренутку готово све европске земље раде на имплементацији информационог система научноистраживачке делатности који је у сагласности са CERIF стандардом. У овом раду је дат преглед ових система. Централни део ових система је унос метаподатака о публикованим научним резултатима.

Библиотечки информациони системи као и Институционални репозиторијуми такође имају метаподатке о научним садржајима као и саме садржаје у дигиталној форми. Ови системи су у непосредној вези са информационим система научноистраживачке делатности тако да су присутна истраживања која се односе на интеграцију ових система. У овом раду је дат преглед и ових истраживања. Такође је дат и преглед развоја система БИСИС који се односи на ову област истраживања.

Литература

Afshari, F. and Jones, R. (2007), "Developing an integrated institutional repository at Imperial College London" *Program: Electronic library and information systems*, Vol. 41, No.4, pp. 338-352

Antelman, K. (2004), "Do open-access articles have a greater research impact?", *College & Research Libraries*, Vol. 6595, pp. 372–382.

Anderson, K., Sack, J., Krauss, L. and O'Keefe, L. (2001), "Publishing online-only peer-reviewed biomedical literature: Three years of citation, author perception, and usage experience", *Journal of Electronic Publishing*, Vol. 6, No. 3, доступно на: http://www.press.umich.edu/jep/06-03/anderson.html (4 March 2010)

Asserson, A., Jeffery, K. and Lopatenko, A. (2002), "CERIF: Past, Present and Future: An Overview", *Proceedings of the 6th International Conference on Current Research Information Systems, University of Kassel, August 29 - 31, 2002*, pp. 33-40

Bar-Ilan, J. (2008), "Informetrics at the beginning of the 21st century—A review", *Journal of Informetrics*, Vol. 2, No. 1, pp. 1-52

Belić, K. and Surla, D. (2008a), "Model of a User Friendly System for Library Cataloguing", *ComSIS*, Vol. 5 No. 1, pp. 61-85

Belić, K. and Surla, D. (2008b), "User Friendly Web Application for Bibliographic Material Processing", *The Electronic Library*, Vol. 26, No. 3, pp. 400-410

Boberić, D. and Surla, D. (2009), "XML Editor for Search and Retrieval of Bibliographic Records in the Z39.50 Standard", *The Electronic Library*, Vol. 27, No 3, pp. 474-495

Danell, R. and Persson, O. (2003), "Regional R&D activities and interactions in the Swedish Triple Helix", *Scientometrics*, Vol. 58, No. 2, 205–218

Dijk, E., Baars, Chr., Hogenaar, A. and Meel, M. van (2006), "NARCIS: The Gateway to Dutch Scientific Information", *Elpub 2006 Conference*, *Bansko*, *June 14-16, 2006*, pp. 49-57

Dimić, B. and Surla, D. (2009), "XML Editor for UNIMARC and MARC21 cataloguing", *The Electronic Library*, Vol. 27., No 3, 509-528

Dimić, B., Milosavljević, B., and Surla, D. (2010) "XML schema for UNIMARC and MARC 21 formats", *The Electronic Library* (у штампи)

Egghe, L. (2005), "Expansion of the field of informetrics: Origins and consequences", *Information Processing and Management,* Vol. 41, No. 6, pp. 1311–1316

Etzkowitz, H. and Leydesdorff, L. (2000), "The dynamics of innovation—From National Systems and 'Mode 2' to a Triple Helix of university–industry–government relations", *Research Policy*, Vol. 29, No. 2, pp. 109–123

Eysenbach, G. (2005), "Citation advantage of open access articles", *PLoS Biology*, Vol. 4, No. 5, pp. 692–698.

Ferlež, J. (2005), "Public IST World Deliverable 1.3 – Data Model for Representation of Expertise", 12 p., доступно на: http://ist-world.dfki.de/downloads/deliverables/ISTWorld_D1.3_DataModelForRepresentationOfExpertise.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Glänzel, W. and Schubert, A. (2003), "A new classification scheme of science fields and subfields

designed for scientometric evaluation purposes", *Scientometrics*, Vol. 56, No. 3, pp. 357- 367 Godin, B. (2006), "On the origins of bibliometrics", *Scientometrics,* Vol. 68, No. 1, pp. 109-133 Gómez-Sancho, J. M. and Mancebón-Torrubia, M. J. (2009) "The evaluation of scientific production: Towards a neutral impact factor", *Scientometrics,* Vol. 81, No. 2, pp. 435–458

Harnad, S. and Brody, T. (2004), "Comparing the impact of Open Access (OA) vs. non-OA articles in the same journals", *D-Lib Magazine*, Vol. 10, No. 6., доступно на: http://www.dlib.org/dlib/june04/harnad/06harnad.html (прегледано 04. 03. 2010.)

Hood, W.W. and Wilson, C.S. (2001), "The literature of bibliometrics, scientometrics, and informetrics", *Scientometrics*, Vol. 52, No. 2, pp. 291-314

Ивановић, Д., Милосављевић, Б., Коњовић, З., Сурла, Д. (2009), "Функционалност корисничког интерфејса за библиотечку обраду радова са конференција", *SNTPI, Zbornik radova,* pp. 61-64

Ivanović, D., Surla, D. and Konjović, Z. (2010a), "CERIF compatible data model based on MARC 21 format", *The Electronic Library* (у штампи)

Ivanović, D., Milosavljević, G., Milosavljević, B. and Surla, D. (2010b), " A CERIF-compatible research management system based on the MARC 21 format", *Program: Electronic libarary and information systems* (у штампи)

Jeffery, K., Asserson, A. and Revheim, J. (2000), "CRIS, Grey Literature and the Knowledge Society", *Proceedings CRIS-2000*, Helsinki, 22 p., доступно на: https://www.researchgate.net/publication/2376388_CRIS_Grey_Literature_and_the_Knowledge_Society (прегледано 02. 03. 2010.)

Jeffery, K. (2000), "An architecture for grey literature in a R&D context", *The International Journal on Grey Literature*, Vol. 1, No 2, pp. 64-72

Jeffery, K., Lopatenko, A. and Asserson, A. (2002), "Comparative Study of Metadata for Scientific Information: The place of CERIF in CRISs and Scientific Repositories", *Proceedings of the 6th International Conference on Current Research Information Systems, University of Kassel, August 29 - 31, 2002*, pp. 77-86.

Joint, N. (2008), "Current research information systems, open access repositories and libraries", *Library Review*, Vol. 57, No 8, pp. 570-575

Jörg, B., Ferlež, J. and Grabczewski, E. (2005), "Public IST World Deliverable 1.2 – Data Model for Knowledge Organisation", 18 p., доступно на: http://ist-world.dfki.de/downloads/deliverables/ISTWorld_D1.2_DataModelForKnowledgeOrganisation.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Jörg, B., Ferlež, J., Grabczewski, E. and Jermol, M. (2006), "IST World: European RTD Information and Service Portal", *8th International Conference on Current Research Inforation Systems: Enabling Interaction and Quality: Beyond the Hanseatic League (CRIS 2006)*, Bergen, Norway, 10 p., доступно на: http://epubs.cclrc.ac.uk/bitstream/905/ISTWorld01.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Jörg, B., Krast, O., Jeffery, K. and Grootel, G. (2009a) "CERIF 2008 - 1.0 Full Data Model (FDM) Introduction and Specification", 43 p., доступно на: http://www.eurocris.org/fileadmin/cerif-2008/CERIF2008_1.0_FDM.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Jörg, B., Krast, O., Jeffery, K. and Grootel, G. (2009b), "CERIF 2008 – 1.0 XML Data Exchange Format Specification", 33 p., доступно на: http://www.eurocris.org/fileadmin/cerif-2008/CERIF2008_1.0_XML.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Kiryakov, A., Grabczewski, E., Ferlež, J., Uszkoreit, H. and Jörg, B. (2005), "Public IST World Deliverable 1.1 – Definition of the Central Data Structure", 23 p., доступно на: http://ist-world.dfki.de/downloads/deliverables/ISTWorld_D1.1_CentralDataStructure.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Klitkou, A. and Gulbrandsen, M. (2010), "The relationship between academic patenting and scientific publishing in Norway", *Scientometrics*, Vol. 82, No. 1, pp. 93–108

Kurtz, M. J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Grant, C., Demleitner, M., Henneken, E., et al. (2005a), "The effect of use and access on citations", *Information Processing and Management*, Vol. 41, No. 6, pp. 1395–1402.

Kurtz, M. J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Grant, C., Demleitner, M. and Murray, S. S. (2005b), "Worldwide use and impact of the NASA astrophysics data system digital library", *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 56, No. 1, pp. 36–45.

Kurtz, M. J., Eichhorn, G., Accomazzi, A., Grant, C., Demleitner, M., Murray, S. S., et al. (2005c), "The bibliometric properties of article readership information", *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, Vol. 56, No. 2, pp. 111–128.

Lawrence, S. (2001), "Free online availability substantially increases a paper's impact", *Nature*, Vol. 411, paper 521

Leydesdorff, L. (2003), "The mutual information of university– industry– government relations— An indicator of the Triple Helix dynamics", *Scientometrics*, Vol. 58, No. 2, pp. 445–467

Leydesdorff, L. & Meyer, M. (2003), "The Triple Helix of university– industry– government relations", *Scientometrics*, Vol. 58, No. 2, pp. 191–203

Liu, N. C. and Cheng, Y. (2005a), "The Academic Ranking of world universities—Methodologies and problems", *Higher Education in Europe*, Vol. 30, No. 2, pp. 127–136

Liu, N. C. and Cheng,Y. (2005b), "Academic ranking ofworld universities using scientometrics— A comment to the 'Fatal Attraction' ", *Scientometrics*, Vol. 64, No. 1, pp. 101–109.

Milosavljević, B., Boberić, D. and Surla, D. (2010), "Retrieval of Bibliographic Records Using Apache Lucene", *The Electronic Library* (у штампи)

Milosavljević, B. and Tešendić, D. (2010), "Software Architecture of Distributed Client/Server Library Circulation", *The Electronic Library* (у штампи)

Molatudi, M., Molotja, N. and Pouris, A. (2009), "A bibliometric study of bionformatics research in South Africa", *Scientometrics,* Vol. 81, No. 1, pp. 47–59

Olivier, E., (2009), "Open Scholarship & research reporting in tandem: creating more value", *The African Digital Scholarship & Curation Conference, May 12- 14, 2009,* 5 p., доступно на: http://www.ais.up.ac.za/digi/docs/olivier_paper.pdf (прегледано 02. 03. 2010.)

Qiu, H. and Chen, Y. F. (2009), "Bibliometric analysis of biological invasions research during the period of 1991 to 2007*", Scientometrics*, Vol. 81, No. 3, pp. 601-610

Rađenović, J., Milosavljević, M. and Surla, D. (2009), "Modelling and implementation of catalogue cards using FreeMarker" *Program: Electronic libarary and information systems*, Vol. 43, No.1, pp. 63-76

Rudić, G. and Surla, D. (2009), "Conversion of bibliographic record to MARC 21 format", *The Electronic Library*, Vol. 27, No 6, pp. 950-967 Schubert, A. (2002), "The Web of Scientometrics—A statistical overview of the first 50 volumes of the journal", *Scientometrics,* Vol. 53, No. 1, pp. 3-20

Seljak, M. and Seljak, T. (2002), "The development of the COBISS system and services in Slovenia", *Program: Electronic Library and Information Systems*, Vol. 36, No. 2, pp. 89-98

Shinn, T. (2002), "The triple helix and new production of knowledge—Prepackaged thinking on science and technology", *Social Studies of Science*, Vol. 32, No. 4, pp. 599–614

Stijepović, M. (2007), "Povezivanje sistema SICRIS-COBISS.SI-Web of Science", *Infoteka*, Vol. 8, No. 1-2, pp. 47-49

Сурла, Д., Коњовић, З., Рудић, Г. (2009), "Формирање електронског каталога за публиковање научноистраживачких резултата рада", *SNTPI, Zbornik radova,* pp. 65-68

Tešendić, D., Milosavljević, B. and Surla, D. (2009), "A Library Circulation System for City and Special Libraries", *The Electronic Library*, Vol. 27, No. 1, pp 162-186 van Raan, A. F. J. (2005a), "Fatal attraction—Conceptual and methodological problems in the ranking of universities by bibliometric methods", Scientometrics, Vol. 62, No. 1, pp. 133–143 van Raan, A. F. J. (2005b), "Reply to the comments of Liu et al.", *Scientometrics*, Vol. 64, No. 1, pp. 111–112

Vidaković, M., Milosavljević, B., Konjović, Z., Sladić, G. (2009). "Extensible Java EE-based Agent Framework and Its Application on Distributed Library Catalogues", *Computer Science and Information Systems*, Vol. 6, No. 2, pp. 1-28

Webster, T. J. (2001), "A principal component analysis of the US News & World Report tier rankings of colleges and universities", *Economics of Education Review*, Vol. 20, No. 3, pp. 235–244

Zimmerman, E. (2002), "CRIS-Cross: Current Research Information Systems at a Crossroads", *Proceedings of the 6th International Conference on Current Research Information Systems, University of Kassel, August 29 - 31, 2002*, pp. 11-20

Веб странице

[1] *Common European Research Information Format*, http://www.eurocris.org/cerif/introduction/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[2] *Dublin Core Metadata Initiative*, доступно на: http://dublincore.org/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[3] *Information Society Technologies World portal*, доступно на: http://www.ist-world.org/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[4] *Math- Net International Information and Communication System*, доступно на: http://www.math-net.de/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[5] *Commission recommendation on a common European format for curricula vitae (CVs),* доступно на: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:079:0066:0072:EN:PDF (прегледано 04. 03. 2010.)

[6] *euroCRIS, Current Research Information Systems*, доступно на: http://www.eurocris.org/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[7] *HunCRIS, Hungarian Current Research Information System,* доступно на: http://nkr.info.omikk.bme.hu/HunCRIS_eng.htm (прегледано 04. 03. 2010.)

[8] *SICRIS, Slovenian Current Research Information System,* доступно на: http://sicris.izum.si/default.aspx?lang=eng (прегледано 04. 03. 2010.)

[9]*FRIDA,* доступно на: http://www.uio.no/english/research/frida/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[10] *PURE Atira*, доступно на: http://www.atira.dk/en/pure/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[11] *Evergreen Integrated Library System*, доступно на: http://open-ils.org/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[12] *Koha*, доступно на: http://koha.org/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[13] *ALEPH 500*, доступно на: http://www.exlibrisgroup.com/aleph.htm (прегледано 04. 03. 2010.)

[14] Voyager, доступно на: http://www.exlibris-usa.com/voyager.htm (прегледано 04. 03. 2010.)

[15] *Atriuum*, доступно на: http://www.booksys.com/v2/products/atriuum/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[16] *Concourse*, доступно на: http://www.booksys.com/v2/products/concourse/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[17] *Cybertools for Libraries*, доступно на: http://www.cybertoolsforlibraries.com/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[18] *EOS.Web*, доступно на: http:/www.eosintl.com/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[19] *Millenium*, доступно на: http://www.iii.com/products/millennium_ils.shtml (прегледано 04. 03. 2010.)

[20] *Polaris*, доступно на: http://www.polarislibrary.com/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[21] *Follet Software Company*, доступно на: http://www.follettsoftware.com/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[22] *Mandarin Library Automation*, доступно на: http://mlasolutions.com/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[23] *Library software system BISIS*, доступно на: http://bisis.uns.ac.rs/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[24] *COBISS.SI*, доступно на: http://cobiss.izum.si/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[25] *MARC Standards. Network Development and MARC Standards Office, Library of Congress*, доступно на: http://lcweb.loc.gov/marc/ (прегледано 04. 03. 2010.)

[26] *UNIMARC Manual: Bibliographic Format 1994-IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Core Programme (UBCIM)*, доступно на: http://www.ifla.org/VI/3/p1996-1/sec-uni.htm (прегледано 04. 03. 2010.)

[27] *Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting*, доступно на: http://www.openarchives.org/OAI/openarchivesprotocol.html, (прегледано 04. 03. 2010.)

[28] *Eprints*, доступно на: http://www.eprints.org/, (прегледано 04. 03. 2010.)

[29] *DSpace*, доступно на: http://www.dspace.org/, (прегледано 04. 03. 2010.)

[30] *Imperial College Digital Repository,* доступно на: http://spiral.imperial.ac.uk/ (прегледано 04. 03. 2010.)

Весна Ињац- Малбаша
Народна библиотека Србије
injac@nb.rs

Темељне вредности библиотекарства некад и сад

Сажетак. У првом делу рада наводе се различита виђења темељних вредности библиотекарства у свом историјском следу, од Ранганатанових пет закона библиотекарства, преко пет основних начела Мајкла Гормана и пет основних принципа веба Алиреза Норузија, све до темељних вредности библотекарства како су представљене у стратешким документима IFLA-е и Америчког библиотечког удружења.

У другом делу рада прво се укратко приказује настанак веба, затим је приказан рад Карен Калун која говори о времену „пре веба и после веба“, а на крају су дате статистике коришћења Интернета у свету и у Србији.

У трећем делу рада дат је поглед на „веб небо“ које се надвија над библиотекама садашњости и будућности. Укратко су приказани најзначајнији светски пројекти, претежно библиотечки, као што су Европска библиотека (The European Library), Светска дигитална библиотека (World Digital Library), Светски каталог OCLC-а (WorldCat), али и шири пројекти везани за информационе изворе уопште и дигиталне збирке, као што су Europeana, Internet Archive, Google, Google Books, Google Scholar.

У последњем делу рада укратко су приказани најзначајнији онлајн сервиси Народне библиотеке Србије: Виртуелна библиотека Србије – узајамни каталог, КоБСОН, СЦИндекс, Дигитална библиотека Србије.

У закључку ауторка покушава да изнесе смелу идеју да се са појавом веба и Интернета мењају и темељне вредности библиотекарства, и то како квантитативно тако и квалитативно.

Кључне речи: *темељне вредности библиотекарства, Интернет, веб, савремено библиотекарство*

Abstract. Basic values of librarianship in the past and in the present.

In the first part of the article, author gives different visions of the basic values of librarianship in their historical aspect, from the five laws of librarianship of Ranganathan, through the five basic principles of Michael Gorman and five basic principles of web of Alireza Noruzi, to the fundamental values of librarianship presented in the strategic documents of IFLA and the American Library Association .

In the second part, author first briefly presents the invention of the web, then talks about the paper of Caren Kalhoun who speaks about the time “before web and after web”, and then gives the statistics of the Internet usage in the world and in Serbia.

In the third part of this paper, author presents the view of the "web sky" that looms over the libraries of the present and future. Author briefly presents the most important international projects, mainly from libraries, such as The European Library, the World Digital Library, the OCLC World's catalog (WorldCat), and wider projects related to information resources in general and digital collections, such as Europeana, Internet Archive, Google, Google Books, Google Scholar.

In the last part, there are shortly presented the most important online services of the National Library of Serbia: Virtual Library of Serbia – Union shared catalogue, KOBSON, SCIndeks, Digital Library of Serbia.

In conclusion, the author tries to present the brave idea that the invention of web and

Internet are changing the basic values of librarianship, both in quantity and in quality.
***Keywords**: basic values of librarianship, Internet, Web, contemporary librarianship*

Увод

За почетак ћемо навести навести нека виђења темељних вредности библиотекарства у историјском следу, од Ранганатанових пет закона библиотекарства, преко пет основних начела Мајкла Гормана и пет основних принципа веба Алиреза Норузија, све до темељних вредности библотекарства како су оне представљене у стратешким документима Међународне федерације библиотечких удружења и институција (IFLA - International Federation of Library Associations and Institutions) и Америчког библиотечког удружења (ALA – American Library Association).

Ранганатан

Сви библиотекари света су у свом образовању за обавезну литературу имали дела славног библиотекара Шијари Рамамрите Ранганатана (1892-1972), Индијца, оца савременог библиотекарства, који је 1931. год. објавио пет закона или «златних правила» библиотекарства:

– *Књиге су за коришћење.*
– *Сваком читаоцу његова књига.*
– *Свакој књизи њен читалац.*
– *Чувајте време свог читаоца.*
– *Библиотека је организам који расте*[1].

[1] Ranganathan, S. R. (1931). Five Laws of Library Science, Madras Library Association (Madras, India) and Edward Goldston (London,UK). [on-line], Доступно преко: http://dlist.sir.arizona.edu/1220. [23.11.2009.]

Мајкл Горман

Мајкл Горман (1941), други славни библиотекар, Британац који је већи део свог радног века провео у америчким библиотекама, био је и председник Америчког библиотечког удружења, у својој малој књизи "Our Singular Strengths"[2] («Наше јединствене моћи»), објављеној 1998. године, препоручио је пет додатних начела савременог библиотекарства која треба поштовати уз оних пет основних Ранганатанових закона:

– *Библиотеке служе човечанству.*
– *Поштујте све форме помоћу којих се знање преноси.*
– *Интелигентно користите технологију за унапређење услуга.*
– *Штитите слободан приступ знању.*
– *Поштујте прошлост и стварајте будућност*[3].

Горман набраја и осам основних вредности сваког библиотекара:

– *Управљање: чување и заштита баштине човечанства.*
– *Услуга: стручна и филантропска, посвећеност напретку човечанства.*
– *Интелеткуална слобода: одбијање било које врсте цензуре, омогућавање слободног приступа грађи.*
– *Приватност: обезбеђивање поверљивости, превазилажење нових технолошких претњи.*
– *Рационализам: организовање грађе на логичан начин, примена рационализма у процедурама.*
– *Посвећеност описмењавању и учењу: подстицање доживотног учења, обезбеђивање информационог описмењавања.*

[2] Gorman, M. (1998). Our singular strengths: Meditations for librarians. Washington, ALA Editions, [on-line],

Доступно преко: http://books.google.com/books?id=N3RJEUDlKoUC&pg=PA61&dq=Our+Singular+Strengths&source=gbs_toc_r&cad=8#v=onepage&q=&f=false [23.11.2009.]

– *Једнакост приступа: обезбеђивање приступа грађи, превазилажење свих баријера у коришћењу грађе.*
– *Демократија: очување демократских вредности, учествовање у процесима образовања.*[4]

Алиреза Норузи

Године 2004. још један познати библиотекар, Иранац Алиреза Норузи, објављује у онлајн часопису «Webology», чији је он главни уредник, чланак под насловом «Application of Ranganathan's Laws to the Web»[5] («Примена Ранганатанових закона на веб»), у којем према Ранганатановим законима библиотекарства даје тумачење веб извора:

– *Веб извори су за коришћење.*
– *Сваком кориснику његов веб извор.*
– *Сваком веб извору његов корисник.*
– *Чувајте време свог корисника.*
– *Веб је организам који расте.*[6]

IFLA

Међународна федерација библиотечких удружења и институција (IFLA -International Federation of Library Associations and Institutions), у својим стратешким документима наводи три основна стуба утицаја библиотека на:

– развој друштва,
– развој професије,
– развој чланства.

Према IFLA- и, темељне вредности библиотекарства су:

– *слободан приступ информацијама, идејама и делима и слобода изражавања (члан 19. Универзалне декларације о људским правима),*
– *појединцима, заједницама и организацијама неопходан је универзалан и подједнак приступ информацијама, идејама и делима због њиховог друштвеног, образовног, културног, демократског и економског развоја,*
– *понуда високо квалитетних библиотечких и информационих услуга гаранција је таквог приступа,*
– *омогућавање свим члановима да стекну добробити из својих активности у Федерацији без обзира на етничко порекло, пол, географску локацију, језик, политичко опредељење, инвалидитет, расу или веру.*[7]

ALA

Америчко библиотечко удружење (ALA - American Library Association) у својим стратешким документима наводи и темељне вредности савременог библиотекарства. Њихов је став да савремено библиотекарство почива на низу суштинских вредности којима се одређује, обликује и руководи стручна пракса. Те вредности одраз су историјског развоја и савремене праксе у библиотекама:

– *Разноликост,*
– *Подједнак приступ информацијама и библиотечким услугама,*
– *Образовање и доживотно учење,*
– *Интелектуална слобода,*
– *Заступање библиотека и професије,*
– *Описмењавање,*
– *Добра организација.*[8]

Настанак веба

Да се подсетимо најпре настанка веба. Интернет је јавно доступна глобална мрежа података која повезује компјутере у мреже коришћењем истог протокола – IP (Интернет протокол). Најпознатије услуге на Интернету:

---

[3] Исто.
[4] Исто.
[5] Noruzi, A. (2004). Application of Ranganathan's Laws on the Web. Webology, vol. 1, no. 2, December 2004. [on-line], Доступно преко: http://webology.ir/2004/v1n2/a8.html [23.11.2009.]
[6] Исто.
[7] IFLA. International Federation of Library Associations and Institutions. Core values. (2009). [on-line], Доступно преко: http://www.ifla.org/en/about/more [23.11.2009.]
[8] ALA – American Library Associaiton, Key Action Areas (2009). [on-line], Доступно преко: http://www.ala.org/ala/aboutala/missionhistory/keyactionareas/index.cfm [23.11.2009.]

– World Wide Web или веб - користи HTTP за пренос веб страница, новији је сервис, али се најбрже развија,
– разговор или чаврљање (chat),
– електронска пошта (e-mail),
– пренос датотека (FTP),
– Usenet.

Сер Тим Бернерс-Ли (Лондон, 1955) створио је веб и на челу је World Wide Web Consortium- а. Крајем осамдесетих година прошлог века, током студија на универзитету CERN у Женеви, Тим Бернерс- Ли је комбинацијом различитих техника усавршио оно што данас зовемо вебом - систем који омогућава повезивање, прегледање и сортирање свих могућих информација преко компјутера повезаних телефонском мрежом. Године 1989, до тада непознати физичар, написао је документ под називом "Information Management: A proposal". («Управљање информацијама: предлог»). У њему је он описао начин преноса информација путем Интернета коришћењем хипертекста. Документ је био основа за развој веба. Његов шеф је за документ рекао: «Нејасно, али узбудљиво.» Упркос томе, дозволио му је наставак рада. Тако се Тим Бернерс-Ли сматра «оцем Интернета». Прву успешну комуникацију компјутера преко Интернета он је извршио 1990, а већ 1991. године је јавности путем Интернета приказао прву веб страницу. Кратак сажетак «World Wide Web» пројекта објавио је 8. августа 1991. године, те се тај датум сматра званичним датумом настанка веба. У почетку је веб коришћен само као мрежа научних одељења на универзитетима или у различитим истраживачким лабораторијама. Веб није синоним за Интернет, као што многи мисле, јер Интернет обухвата и више других сервиса.

Пре веба и после веба

Карен Калун, потпредседница OCLC-а, у својој презентацији "Traveling through transitions: from surviving to thriving"[9] («Путовање кроз транзиције: од борбе за преживљавање до тријумфа»), представљеној на Cobiss конференцији, одржаној у новембру 2009. године у Марибору, метафору «пре веба и после веба» («before web and after web – b.w. / a.w.»), користи да би истакла значај овог преокрета. Наиме, Карен Калун говори о новом моделу метадата података, такозваном «метадата 2.00» моделу, и ту користи ову метафору да би стари модел управљања метадата подацима, пре постојања веба, упоредила са новим промењеним контекстом управљања, после појаве веба. Заправо, појава веба у библиотекама и присуство библиотека на вебу толико је утицало на промене у односу на дотадашњу теорију и праксу да је то у свету библиотека готово упоредиво са оном другом временском одредницом – пре нове ере и после нове ере.

Карен Калун такође у свом излагању даје и другу занимљиву метафору. Њено је мишљење да су библиотеке од геоцентричног виђења света, аристотеловског, у којем је библиотечки каталог представљао Сунце, прешле на хелиоцентрично виђење света, коперниканско, у којем је каталог постао само једна у низу планета.

Интернет статистике у свету

Према Међународној агенцији за статитику о Интернету (Internet World Stats[10]), цео свет има укупно 6.767.805.208 становника, у децембру 2000. било је укупно 360.985.492 корисника Интернета, а у септембру 2009. укупно 1.733.993.741 корисника, што представља 25,6 % светске популације, или раст од 2000. до 2009. године од 380,3 %.

[9] Kalhoun, C. (2009). Traveling through transitions: from surviving to thriving. COBISS конференција, новембар 2009, Марибор, [on-line], Доступно преко: http://www.slideshare.net/amarintha/traveling-through-transitions-slovenia [23.11.2009.]

[10] Internet usage statistics. The Internet Big Picture (2009). World Internet Users and Population Stats. [on-line] Доступно преко: http://www.internetworldstats.com/ [24.11.2009.]

У Африци има укупно 67.371.700 корисника Интернета, што је 6,8% становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. од 1392,4%. У Азији има укупно 738.257.230 корисника Интернета, што је 19,4% становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. од 545,9%. У Европи има 418.029.796 корисника Интернета, што је 52,0% становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. године од 297,8%. На Средњем Истоку има 57.425.046 корисника Интернета, што је 28,3% становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. године од 1648, 2%. У Северној Америци има 252.908.000 корисника Интернета, што је 74,2% становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. године од 134%. У Јужној Америци и Карибима има 179.031.479 корисника Интернета, што је 30,5% становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. године од 890,8 %. У Океанији и Аустралији има 20.970.490 корисника Интернета, што је 60,4 % становништва и пораст у периоду од 2000. до 2009. године од 175,2 %.

Проценти корисника по регионима према броју корисника изгледају овако: Азија 42,6%, Европа 24,1%, Северна Америка 14,6%, Јужна Америка и Кариби 10,3%, Африка 3,9 %, Средњи Исток 3,3%, и Океанија и Аустралија 1,2%.

Коришћење Интернета у свету:
Copyright © 2001 - 2009, www.internetworldstats.com. Miniwatts Marketing Group.[11]

Интернет статистика и светска популација односе се на 30. септембар 2009. године. Бројеви становника засновани су на подацима Америчког бироа за попис становништва (US Census Bureau). Информације о коришћењу Интернета потичу из података објављених у Nielsen Online (International Telecommunications Union), из локалних регулаторних тела и других поузданих извора.

Региони	Број становника	Корисници Интернета, 31. 12. 2000.	Корисници Интернета, 30.09.2009.	Проценат становништва у регијама	Пораст 2000-2009	Проценат корисника по регијама
Африка	991,002,342	4,514,400	67,371,700	6.8 %	1,392.4 %	3.9 %
Азија	3,808,070,503	114,304,000	738,257,230	19.4 %	545.9 %	42.6 %
Европа	803,850,85	105,096,093	418,029,796	52.0 %	297.8 %	24.1 %
Средњи Исток	202,687,005	3,284,800	57,425,046	28.3 %	1,648.2 %	3.3 %
Северна Америка	340,831,831	108,096,800	252,908,000	74.2 %	134.0 %	14.6 %
Јужна Америка и Кариби	586,662,468	18,068,919	179,031,479	30.5 %	890.8 %	10.3 %
Океанија и Аустралија	34,700,201	7,620,480	20,970,490	60.4 %	175.2 %	1.2 %
УКУПНО ЦЕО СВЕТ	6,767,805,208	360,985,492	1,733,993,741	25.6 %	380.3 %	100.0 %

Интернет статистике у Србији

Када је реч о корисницима Интернета у Србији, Републички завод за статистику спровео је два истраживања у јануару 2009. године и објавио публикацију «Употреба информационо- комуникационих технологија у Републици Србији»[12]. Истраживањем је

[11] Исто.
[12] Републички завод за статистику. Употреба информационо-комуникационих технологија у Републици Србији, 2009. [on-line] Доступно

обухваћен период јануара 2009. и цела 2008. година, коришћена је методологија Еуростата, а истраживања су обухватила домаћинства/ појединце и предузећа. Према том истраживању у Србији 98,6% домаћинстава поседује ТВ, 80,1% мобилни телефон, а 41,9% кабловску ТВ, 46,8% рачунар (56% у урбаним срединама, 33,6% у руралним), 9,3% домаћинстава поседује лаптоп, а 36,7% домаћинстава поседује Интернет прикључак. Заступљеност Интернет прикључка највећа је у Београду и износи 48,6%; у Војводини она износи 37,9%, а у централној Србији 30,5%. DSL (ADSL) има 39,5% домаћинстава, модемску конекцију има 29,3%, кабловски Интернет 23,4%, а WAP и GPRS 18% домаћинстава. Широкопојасну (broadband) Интернет конекцију има 22,9% домаћинстава у Србији. Преко 2.850.000 лица користило је рачунар у последња три месеца. Преко 1.450.000 лица користи Интернет сваког дана. У последња три месеца највише испитаника користило је Интернет код куће (81%), 28,5% испитаника на послу, 15,9% испитаника у кући друге особе, 14% испитаника у образовној установи, а 5,3% испитаника у Интернет кафеима. Рачунар користи 54,2% особа мушког пола, а 44,6% особа женског пола. Рачунар користи сваког дана или скоро сваког дана 73% испитаника, 20% најмање једном недељно, 6,3% најмање једном месечно, а 0,7% ређе него једном месечно. Преко 4.760.000 лица користи мобилни телефон. За 2,8% повећао се број корисника Интернета у односу на 2008. годину, за 9% у односу на 2007. годину, а за 12% у односу на 2006. годину.

Када је реч о предузећима, утврђено је да 97,8% предузећа користи рачунар у свом пословању. Заступљеност рачунара највећа је код великих предузећа (предузећа с више од 250 запослених) и средњих предузећа (предузећа са 50-249 запослених) и износи 100%, док заступљеност рачунара у малим предузећима (10-49 запослених) износи 97%. Wire based LAN (жичне технологије преноса) поседује 68,9% предузећа, 43,7% Интранет, 34,7% Wireless LAN, док 12,2% предузећа поседује Extranet. ERP (Enterprise Resource Planning) систем током јануара 2009. године користило је 11,3% предузећа у Србији, а 14,1% предузећа користило је CRM (Customer Relationship Management) систем. Linux „open-source“ оперативни систем користило је 17% предузећа. Интернет прикључак има 94,5% предузећа: 65,5% предузећа која имају Интернет прикључак користе DSL (xDSL, ADSL) везу, 69,1% користе електронске сервисе јавне управе, а 67% предузећа поседује веб сајт. Производе и услуге путем Интернета поручивало је током 2008. године 22,4% предузећа, а 19,9% предузећа примало је поруџбине путем Интернета.

преко:http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/drugastrana.php ? Sifra=0018&izbor=odel&tab=152 [24.11.2009.]

„Веб небо“

У овом делу рада дат је поглед на «веб небо» које се надвија над библиотекама садашњости и будућности. Укратко су приказани најзначајнији светски пројекти, претежно библиотечки, као што су Европска библиотека (The European Library), Светска дигитална библиотека (World Digital Library), Светски каталог OCLC-а (WorldCat), али и шири пројекти везани за информационе изворе уопште и дигиталне збирке, као што су Europeana, Internet Archive, Google, Google Books, Google Scholar.

Европска библиотека (The European Library)[13]

Европска библиотека је бесплатан сервис који нуди приступ библиографским и дигиталним изворима 48 националних библиотека Европе на 35 језика. Пројекат се развија у надлештву CENL-а (Conference of European National Librarians - Конференција директора европских националних библиотека). Мисија пројекта је означена као «портал који

[13] The European Library (2009). [on-line] Доступно преко: http://theeuropeanlibrary.org [23.11.2009.]

отвара врата ка знању, информацијама и култури европских националних библиотека»[14]. Визија јесте да «пружи подједнак приступ свим грађанима Европе и света у циљу промоције и свеопштог разумевања богатства и разноликости европске науке и културе»[15]. Квалитет и поузданост садржаја гарантују националне библиотеке Европе. На порталу је омогућен приступ каталозима (48) и дигиталним збиркама (око 400) националних библиотека. Портал је покренут у марту 2005. године. Народна библиотека Србије (НБС) постала је пуноправан партнер пројекта у јулу 2005, као једанаести партнер у Европи. Кроз додатне пројекте, TEL- ME- MOR (2005- 2007), EDL (2006- 2008), TELplus (2007- 2009), FUMAGABA (2008- 2009) у Европску библиотеку су укључене и све друге националне библиотеке Европе.

Светска дигитална библиотека (World Digital Library - WDL)[16]

Светска дигитална библиотека на Интернету пружа, бесплатно и на више језика, дигиталну грађу из свих земаља света. Циљеви WDL су следећи:

– подстицај међународном разумевању, развоју културне сарадње међу народима и подизању свести о значају те сарадње,
– изградња светског сервиса за образовање,
– повећавање количине дигиталних садржаја који нису на енглеском језику и који не потичу само из западних земаља, унапређивање свести о значају страних језика која може подстаћи и олакшати учење језика,
– допринос научном истраживању,
– премошћавање дигиталног јаза.

Идеја је потекла од директора Конгресне библиотеке Џејмса Билингтона који је 2005. године предложио Америчкој националној комисији Унескоа изградњу Светске дигиталне библиотеке. Та идеја је 2006. године разматрана у Конгресној библиотеци са сарадницима из Библиотеке Александрине, националних библиотека Бразила, Египта и Русије (Москва и Санкт Петербург). Пројекат заједнички реализују Унеско и све библиотеке партнери из целог света. Прототип пројекта представљен је у Паризу у седиштву Унескоа 2007. године. Портал је промовисан у Паризу у априлу 2009. године. НБС је постала пуноправан партнер у пројекту у априлу 2008. године и тада је Србија била пета земља учесница (после Сједињених Америчких Држава, Египта, Бразила и Русије), а осма библиотека партнер у пројекту. На портал Светске дигиталне библиотеке, НБС је укључила дигитализовано "Мирослављево јеванђеље", славни српски ћирилски рукопис из 1180. године, који је 2005. године уврштен у Унесков регистар светске документационе културне баштине «Памћење света», као и дигитално издање свих бројева авангардног часописа «Зенит» из периода од 1921. до 1926. године. Тренутно WDL пројекат обухвата преко 60 партнера из целог света.

Светски каталог OCLC-а (WorldCat)[17]

OCLC (Online Computer Library Center- Онлајн компјутерски библиотечки центар) основан је у Америци у Даблину 1967. године. WorldCat представља јединствени узајамни светски каталог. Први споразум OCLC је потписао са Холандском националном библиотеком пре тридесет година када та Библиотека добија 400.000 записа из WorldCat-а. Године 1985. Британска библиотека постаје

[14] Исто.
[15] Исто.
[16] The World Digital Library (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.wdl.org [23.11.2009.]
[17] OCLC (Online Computer Library Center). Worldcat. (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.oclc.org/worldcat [23.11.2009.]

прва библиотека у Европи која своје библиографске записе преноси у WorldCat. Тренутно су у WorldCat укључени каталози преко четрдесет националних библиотека из целог света. Данас је број библиотека чланица у WorldCat- у 75.000, број заступљених земаља је 170, а број језика је 470. У каталогу тренутно постоји 156.291.679 библиографских записа, а број локацијских података је 1.488.071.640. Сваких десет секунди додаје се нова библиографска јединица, а сваке секунде се претражује WorldCat преко сервиса FirstSearch.

Европеана (Europeana)[18]

Европеана представља портал европске културне баштине. На њему се налазе дигитални документи из европских архива, библиотека, музеја и аудио- визуелних института. Идеја је покренута у Европској Комисији 2005. год. када је шест председника земаља Европске Уније иницирало изградњу Европске дигиталне библиотеке. Тада је Европска Комисија донела и документ под насловом "i2010: Communication on digital libraries" («i2010: Саопштење о дигиталним библиотекама») у којем су дефинисане основе будуће европске дигиталне библиотеке. Пројекат је започет 2007. године, а финансира га Европска Комисија кроз eContentplus програм. EDL фондација (European Digital Library Foundation) руководи пројектом, а њене су чланице 114 институција пуноправних партнера и 54 институције такозвани «добављачи садржаја». Прототип је покренут у новембру 2008. године и обухватао је преко пет милиона дигиталних докумената. Верзија 1.00 биће покренута у јулу 2010. године и обухватаће преко десет милиона дигиталних докумената. Дигиталне збирке НБС укључене су у Европеану од новембра 2008. године, то јест од саме промоције прототипа. Пошто Србија није чланица Европске Уније, ни НБС не може да буде пуноправан партнер у пројекту, те је статус НБС означен као «добављач садржаја». Седиште Европеане је у Националној библиотеци Холандије у Хагу, где је и седиште Европске библиотеке. У њему је 2005. године било запослено само пет стручњака, који су радили за Европску библиотеку, док тренутно ради преко четрдесет стручњака, од којих већина за Европеану. Организациона основа Европеане је Европска библиотека.

Интернет архив (Internet Archive)[19]

Интернет архив основан је 1996. године у Сан Франциску као Интернет библиотека. Од 1999. године садржи дигиталне документе (текст, слика, филм, звук, софтвер) и веб странице сајтова из целог света које се сматрају делом културне баштине света. Wayback Machine, један од најзначајнијих сервиса Интернет архива, сакупља веб странице из целог света и 2009. године садржи преко три петабајта података, што одговара величини грађе око сто педесет Конгресних библиотека. Месечни раст података је стотину терабајта. Интернет архив садржи преко десет милијарди веб страница са преко шеснаест милиона различитих сајтова. Занимљиво је поменути да се и многи сајтови из прошлости из Србије који, нажалост, нису сачувани код нас, јер се у Србији још не ради на архивирању веб страница као дела културне баштине, ипак могу пронаћи на порталу Интернет архива. То значи да је неко други сачувао нашу културну баштину. Али, не само нашу, већ и многих других земаља које нису на време биле свесне нити су нешто радиле на очувању веб страница као дела културне баштине. НБС је свој први сајт имала још 1994. године, али га није сачувала. И да није Интернет архива, ми данас и не бисмо знали како је изгледао сајт НБС пре петнаест година. У јуну 2009. године сви подаци у Интернет архиву пребачени су на "Sun Fire x4500 servers", нови систем за складиштење података.

[18] Europeana (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.europeana.eu [23.11.2009.]

[19] Internet Archive (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.archive.org [23.11.2009.]

Google[20]

Сергеј Брин (23) и Лари Пејџ (24), студенти са Универзитета у Стенфорду, срели су се 1995. године. Нов метод за анализу линкова на вебу развили су 1996. године и тај претраживач су назвали *BackRub*. У септембру 1998. године Google настаје у једној гаражи код пријатеља у Калифорнији. Већ крајем 1998. године часопис "PC Magazine" проглашава Google једним од стотину најбољих сајтова и претраживача; он већ тада има 26 милиона веб страница. Google 1999. године бележи преко 500.000 претрага дневно, а 2000. године објављује да у бази има преко милијарду веб страница. Године 2008. он има преко билион јединствених URL адреса, а дневно се број повећава за неколико милијарди појединачних веб страница. Google живи од огласа, који се ненаметљиво приказују приликом претраге, да не би оптерећивали основно претраживање, као и од продаје технологија. Име је добио од термина «*googol»,* што у математици означава јединицу иза које следи стотину нула. «Ово је прилично велики број, и у космосу не постоји ништа у *googol* примерака»[21].

Google Books[22]

Google је већ скенирао око десет милиона књига из фондова четрдесет две библиотеке сараднице, од којих је седам изван Сједињених Америчких Држава, и већина њих је већ доступна преко овог сервиса. Ево неколико значајних догађаја од почетка реализације овог пројекта:

- 2002. године мала група стручњака званично и тајно почела је да ради на пројекту дигитализације књига и поставила суштинско питање «Колико ће времена бити потребно да се дигитализује свака књига на свету?»
- сам Лари Пејџ експериментише колико му је времена потребно да дигитализује једну књигу од 300 страница и закључује да је то око 40 минута,
- инспирисани великим пројектима дигитализације (American Memory project, Project Gutenberg, Million Book Project), посећују места где се пројекти реализују и уче,
- Лари Пејџ посећује Мичиген универзитет и када му декан каже да ће им за дигитализацију фонда од седам милиона књига бити потребно хиљаду година, он му нуди да то Google уради за шест година,
- 2003. на Сајму књига у Фениксу купују књиге на којима желе да тестирају технике дигитализације које нису деструктивне, развијају нов метод скенирања који је много погоднији за књиге од тренутно постојећих,
- 2004. посећују Бодлеана библиотеку на Оксфордском универзитету, договарају се да дигитализују преко милион књига из XIX века које су у јавном домену,
- у октобру 2004. на Франкфуртском сајму књига најављују пројекат Google Print, и у пројекат се укључују следећи велики издавачи: Blackwell, Cambridge University Press, University of Chicago Press, Houghton Mifflin, Hyperion, McGraw- Hill, Oxford University Press, Pearson, Penguin, Perseus, Princeton University Press, Springer, Taylor & Francis, Thomson Delmar and Warner Books.
- у децембру 2004. најављују Google Print библиотечки пројекат и могућу сарадњу са универзитетима на Харварду, Оксфорду, Стенфорду, Мичигену, као и са Њујоршком јавном библиотеком. Процењују да ће из тих библиотека бити дигитализовано преко петнаест милиона књига,
- 2005. на Франкфуртском сајму књига објављују да су почели сарадњу са осам европских земаља: Аустрија, Белгија, Француска, Немачка, Италија, Холандија, Шпанија и Швајцарска,
- исте године донирају Конгресној библиоитеци три милиона долара за покретање пројекта Светске дигиталне библиотеке (WDL – World Digital Library),
- 2005. дају ново име пројекту Google Print који сада постаје Google Books,

[20] Marković, S. (2003). Google i Googol. Vreme, br.642-643, 23. april 2003. [on-line] Доступно преко: http://www.vreme.com/cms/view.php?id=338847 [24.11.2009.]
[21] Исто.
[22] Google Books (2009). [on-line] Доступно преко: http://books.google.com [23.11.2009.]

- 2006. нуде издавачима могућност да корисници преко сервиса Google Books купују дигиталне књиге онлајн,
- развијају нови интерфејс за претраживање сервиса Google Books,
- у јесен 2006. пројекту се прикључују нове библиотеке-универзитета у Калифорнији, Висконсину из Медисона, Вирџиније и Универзитет Комплутенсе из Мадрида,
- корисници могу да праве сопствене библиотеке, да књиге лоцирају, да упоређују пасусе из различитих књига,
- Кантонална и Универзитетска библиотека из Лозане и Универзитетска библиотека из Гента прикључују се пројекту Book Search,
- у децембру 2006. интерфејс је доступан на тридесет пет језика, преко 10.000 издавача и аутора из преко стотину земаља света укључено је у пројекат, а прихвата га сада укупно двадесет осам библиотека.[23]

У свом раду „The Google Book Settlement: Love it or leave it[24]“ („Пројекат Google Book: волите га или га оставите“), који је на IFLA конференцији, одржаној у Милану у августу 2009. године, представио Џонатан Бенд, иначе правни заступник Google- а, рекао је да су намере Google-а да скенира око тридесет милиона књига, од чега је 20% у јавном власништву, 5% се може наћи на тржишту, а 75% се не може наћи на тржишту. Тежиште је сада на тих 75% књига које су још заштићене ауторским правима, али је тешко пронаћи ауторе, они су у такозваној “мрачној зони”, или су непознати аутори, или су издавачи угашени, или је немогуће пронаћи наследнике ауторских права. Пројектом ће бити обухваћене књиге штампане до јануара 2009, али не периодика, и, за сада, само књиге из Сједињених Америчких Држава. Google ће изградити «Book Rights Registry» («Регистар права за књиге») и кроз њега ће понудити тантијеме ауторима и издавачима. Постојаће одређена врста увида у књигу заштићену ауторским правима, то јест биће дати библиографски подаци (корице књиге, насловне стране, садржај, индекси), као и такозвани “snippets”– кратки изводи из књиге (до 20% садржаја књига ако их нема на тржишту, али никакви изводи ако књиге још постоје на тржишту). Такође ће бити понуђена могућност да целу књигу у пуном тексту купе појединци (индивидуална куповина књига) и институције (институционална претплата).

Google Scholar[25]

Google Scholar пружа једноставан начин претраживања литературе за истраживаче из целог света. Обухваћене су све дисциплине и све врсте извора, чланци, тезе, апстракти, књиге. У сарадњи учествују академски издавачи, професионална удружења, онлајн репозиторијуми, универзитети. Google Scholar омогућава претраживање, проналажење и лоцирање докумената. Он рангира документе према потребама истраживача, нуди им пуне текстове, листе аутора, место публиковања, цитираност аутора и њихових радова. Такође издавачима и библиотекама нуди могућност укључења информација о њиховим изворима, то јест њихову “видљивост” на вебу, што је данас један од приоритета у свету веба. Google Scholar нуди линкове ка ауторима, насловима, апстрактима, сличним документима из исте групе, референцама о томе ко је све цитирао одређени документ. Google Scholar нуди и цео документ онлајн у одређеној библиотеци, али само за претплаћене сервисе. На пример, сви часописи и чланци који се у

[23] Google Books (2009). [on-line] Доступно преко: http://books.google.com [23.11.2009.]

[24] Band, J. (2009). The Google Book Settlement: Love it or leave it. Paper presented at IFLA World Library Information Conference, Milan, August 2009. [on-line] Доступно преко: http://www.communia-project.eu/node/309 [24.11.2009.]

[25] Google Scholar (2009). [on-line] Доступно преко: http://scholar.google.com [23.11.2009.]

оквиру КоБСОН-а претплаћују у Србији могу се наћи и преко Google Scholar- а, то јест у оквиру референци је дата адреса КоБСОН-а преко које овлашћени корисници из нашег Конзорцијума одмах могу и приступити пуном документу. Понуђене су и физичке адресе библиотека у којима се може пронаћи одређени документ у папирној форми, то јест такозвани «офлајн линкови». Корисници се такође упућују и на директну куповину чланака преко Британске библиотеке, што је бесплатна услуга Google- а. Такође је могуће и претраживање целог веба о одређеном документу. Корисници преко овог сервиса могу и да цитирају пронађене изворе у својим радовима, јер су заступљени најзначајнији облици цитирања као што су RefWorks, RefMan, EndNote, BibTeX, а могу и да праве сопствене истраживачке библиографије.

Онлајн сервиси Народне библиотеке Србије

У овом делу рада укратко ћемо приказати најзначајније онлајн сервисе Народне библиотеке Србије: Виртуелна библиотека Србије (ВБС)– узајамни каталог, КоБСОН, СЦИндекс, Дигитална библиотека Србије.

ВБС – Виртуелна библиотека Србије[26]

ВБС су 2002. основале Народна библиотека Србије (НБС), Библиотека Матице српске, Универзитетска библиотека "Светозар Марковић" и Јубин (Југословенски библиографско-информациони институт). Софтверска платформа и подршка система заснована је на COBISS- у, креираном у ИЗУМ- у у Марибору. Данас ВБС има 120 чланица система из свих типова библиотека (јавне, специјалне, универзитетске, факултетске). Узајамни каталог садржи 2, 2 милиона библиографских записа, а око 700 библиотекара у Србији има лиценцу за рад у систему. COBISS.NET је основан 2003. године и у тој регионалној мрежи учествују узајамни каталози из Босне и Херцеговине, Црне Горе, Македоније, Словеније, Србије, а и Бугарска се прикључила од 2006. године. ВБС центар налази се у НБС.

КОБСОН - Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку[27]

Основан је 2001. године с циљем да омогући бржи, лакши и јефтинији приступ страним научним информацијама за све библиотеке у Србији. Данас има 150 библиотека чланица, а у оквиру њега се претплаћује око 25 електронских сервиса путем којих је доступно преко 35.000 онлајн часописа и 50.000 књига, као и око 700 часописа у папирној форми. Седиште КОБСОН- а је у НБС, а 2006. године у оквиру Конзорцијума се формира отворени Институционални репозиторијум научних часописа. Сви чланци добијају DOI бројеве (Digital Object Identifier путем сарадње са америчком организацијом CrossRef). У репозиторијуму се данас налази 50 наслова часописа, а сваке године се додели око 3.000 DOI бројева. Програм КОБСОН-а финансира Министарство за науку и технолошки развој.

СЦИндекс[28]

Српски национални цитатни индекс креирао је ЦЕОН, Центар за евалуацију у

[26] Виртуелна библиотека Србије. (2010). [on-line] Доступно преко: http://www.vbs.rs/cobiss/ [07.04.2010.]

[27] КОБСОН. (2010). [on-line] Доступно преко: http://nainfo.nb.rs/kobson [07.04.2010.]

[28] СЦИндекс (2010). [on-line] Доступно преко: http://scindeks.nb.rs/ [07.04.2010.]

образовању и науци. Седиште му је у НБС, а финансира га Министарство за науку и технолошки развој. У оквиру СЦИндекс- а израђује се годишњи библиометријски извештај и прослеђује Министарству. СЦИндекс садржи 1.180.589 референци из 107.939 чланака од којих 36.318 у виду пуног текста, објављених у 357 различитих домаћих часописа од 2000. надаље, односно, у друштвеним наукама, од 1991. надаље. СЦИндекс омогућава претрагу пуног текста чланака, управљање резултатима претраге, посебне услуге за регистроване кориснике и ауторе – «Мој СЦИндекс». Повезан је с Репозиторијумом НБС, с Библиометријским извештајем о часописима ЦЕОН- а, са иностраним часописима који се набављају у оквиру КОБСОН- а.

Дигитална НБС[29]

НБС 2003. године оснива посебно одељење за развој Дигиталне НБС, које има осам запослених. Убрзо је набављен један професионални скенер, а крајем 2008. године још два. Данас Дигитална НБС има око два милиона дигиталних докумената у око стотину збирки, као и засебну базу података. Значајно је поменути да само дневни лист «Политика» који је скениран у целости од 1904. до 2004. године има преко 500.000 страница. На веб сајту НБС «Политика» је доступна за период од 1904. до 1941. године, а у току су преговори са кућом «Политика» да се у отворен приступ стави и период после 1941. године. Навешћемо овде само неке најзначајније збирке: Дечја дигитална библиотека (130 књига), Ћирилски рукописи (600), Стара и ретка књига (150 књига), Новине и часописи (30 наслова), Библиотеке целине и легати (Б. Дебељковић, З. Ђинђић, М. Црњански), Картографска грађа (стари атласи, један из 1631. године), Гравире и ликовни материјал (Светогорска графика, Београд на старим графикама), Фотодокумента (старе разгледнице Београда и дунавских градова, Првог балканског рата, Првог светског рата), Плакати (позоришни плакати– 560, старе хартије од вредности), Музикалије (507 старих плоча на 78 обртаја), Устави (13 од 1835. до 2006).

Пројекат постављања дигиталних завичајних збирки из фондова библиотека у Србији започет је 2008. године. Данас су на сајту Дигиталне НБС доступне збирке књига, часописа, разгледница, фотографија, карата и других врста грађе из следећих библиотека: Шабац, Пожаревац, Чачак, Јагодина, Нови Сад, Сомбор, Краљево, Лесковац, Пирот, Ужице, Смедерево. НБС има намеру да отвори портал Србије за библиотечку културну баштину на којем ће библиотекама из Србије бити понуђена могућност да сами постављају своје дигиталне збирке.

НБС је пуноправан партнер у пројекту The European Library од 2005 (TEL) и све дигиталне збирке НБС су доступне на TEL порталу, као и на порталу European-е. НБС је пуноправан партнер Светске дигиталне библиотеке (WDL – World Digital Library) постала у априлу 2008. године, те се и на WDL порталу налазе неке најзначајније дигиталне збирке НБС. Значајно је поменути да је НБС у оквиру TEL- а од 2007. године поверен задатак да буде координатор изградње Европске ромске дигиталне збирке, као и да је виртуелна изложба «Ромско путовање» постављена на TEL портал у марту 2010. године.

Веб статистика НБС за 2009.

Дигиталну НБС дневно посети 1.600 виртуелних корисника, што је током 2009. износило укупно 584.000 посетилаца. Сам веб сајт НБС дневно посети 1.200 виртуелних корисника, што је током 2009. било укупно 438.000 корисника. Приступну страну ВБС

[29] Дигитална библиотека Србије (2010). [on-line] Доступно преко: http://www.digital.nb.rs [07.04.2010.]

посетило је 1,1 милион корисника, а Узајамни каталог је претражило 462.446 корисника. КоБСОН сајт је посетило укупно 2,3 милиона корисника, а истраживачи су преузели укупно око 1,5 милиона чланака у пуном тексту. Све у свему, НБС годишње има више од 4 милиона виртуелних корисника.

Закључак

На крају ћемо покушати да изнесемо смелу идеју да се са појавом веба и Интернета мењају и темељне вредности библиотекарства, и то како квалитативно тако и квантитативно.

Наиме, чињеница је да су се промениле не само библиотеке као места, већ је и сама природа информација промењена преласком од линеарног на тексту заснованог окружења на умрежено информационо окружење засновано на хиперлинковима и вебу. Промениле су се и стручне студије– од библиотекарства преко информационих наука дошли смо до управљања знањем и информационог умрежавања. Променили су се и стручњаци– од библиотекара преко информационих менаџера дошли смо до администратора мрежа и дигиталних библиотекара. Променило се и друштво – од индустријског друштва преко информационог друштва и друштва знања идемо ка умреженом друштву.

Да ли можемо да се сложимо са Алирезом Норузијем и његовим прилагођеним Ранганатановим законима библиотекарства на веб изворе? Свакако да можемо. Међутим, књиге јесу за коришћење и веб извори јесу за коришћење, али је у океану информација на Интернету све теже пронаћи релевантну информацију, и временом ће бити још теже. Ипак, то што је извора све више није недостатак, већ предност. Са порастом квантитета неумитно расте и квалитет, свакако када је реч о понуди информација. И правило «сваком читаоцу његова књига, односно «сваком кориснику његов веб извор» такође је још увек валидно, само што је у свету веба све теже наћи извор који је потребан кориснику. И то ипак није недостатак, већ предност. Само што сада савремени библиотекар има много тежи задатак од библиотекара из прошлости. Свака књига је можда у прошлости имала свог читаоца, али нисам сигурна да ће и сваки веб извор имати свог корисника, јер и сада већ постоје многи веб извори које никада не посете корисници, или их бар не користе. Можда их и преузму на свој рачунар, али их никада и не погледају. Библиотекар у прошлости је можда и могао да чува време свог корисника, јер је број књига ипак био ограничен. Али нисам сигурна да је садашњи библиотекар у стању да сачува време свог корисника веб извора. Наиме, све је већи број веб извора, корисници имају све мање времена, а и сами библиотекари се све теже сналазе у океану информација на Интернету. И, на крају, библиотека јесте била организам који расте, али су јој здања ипак била ограничена, бар физичким зидовима. Веб је такође организам који расте, али он нема границе нити зидове, он је виртуелан, налази се свуда, доступан је са сваког места, у свако доба дана и ноћи и сваком човеку на планети. Веб је свакако довео до револуције, а у револуцијама се све мења, из квантитета настаје нови квалитет. И повратка нема. Нико не може ни да наслути до којих размера веб може да се развија. Неки теоретичари кажу да се сада још увек налазимо у првој минути развоја веба. Како ли ће веб изгледати за десет година? Тако нешто је тешко и замислити. Британска библиотека је 2008. године спровела истраживање „Information Behaviour of the Researcher of the Future“[30] («Информационо понашање истраживача будућности»). На крају те студије дате су сажете прогнозе како ће све изгледати 2017. године:

- постојаће глобална веб култура, а Интернет ће бити доступан у свакој кући,
- неочекивано ће порасти број електронских књига које ће се широко примењивати у образовању, а биће и све више „штампања на захтев“,

[30] British Library, JISC Study, (2008) Information Behaviour of the Researcher of the Future. [on-line], Доступно преко: http://www.bl.uk/news/pdf/googlegen.pdf [23.11.2009.]

– биће и много више дигиталних садржаја, како оних у отвореном приступу, тако и оних на захтев и уз плаћање,
– појавиће се нове форме публиковања у круговима истраживача (публиковање пре објављивања, институционални репозиторији, блогови, лични сајтови...),
– све више ће се развијати и виртуелне форме публиковања (Second Life...),
– семантички веб ће довести до револуције у претраживању природним језиком.

Верујем да су ове прогнозе само део онога што ће се са вебом дешавати за десетак година. Морамо бити свесни чињенице да Google постоји тек нешто више од десет година и да нема детета које га данас не користи. Припадници Google генерације нису неки далеки будући корисници, они су већ међу нама и само идући њима у сусрет ми, библиотекари, бићемо у могућности да очувамо темељне вредности савременог библиотекарства.

Извори:

1. ALA – American Library Associaiton, Key Action Areas (2009). [on-line], Доступно преко: http://www.ala.org/ala/aboutala/missionhistory/keyactionareas/index.cfm [07.04.2010.]

2. Band, J. (2009) The Google Settlement: International Implications. [on-line] Доступно преко: http://www.policybandwidth.com/doc/20090814_Articles_Band_CRiGoogle2.pdf . [07.04.2010.]

3. Band, J. (2009). The Google Book Settlement: Love it or leave it. Paper presented at IFLA World Library Information Conference, Milan, August 2009. [on-line] Доступно преко: http://www.communia-project.eu/node/309 [07.04.2010.]

4. British Library, JISC Study, (2008)Information Behaviour of the Researcher of the Future. [on-line], Доступно преко: http://www.bl.uk/news/pdf/googlegen.pdf [07.04.2010.]

5. Cathcart, B. (2009). Is Google killing general knowledge? Intelligent Life Magazine, Summer 2009. [on-line] Доступно преко: http://www.moreintelligentlife.com/content/brian-cathcart/no-passes [07.04.2010.]

6. Дигитална библиотека Србије (2010). [on-line] Доступно преко: http://www.digital.nb.rs [07.04.2010.]

7. The European Library (2009). [on-line] Доступно преко: http://theeuropeanlibrary.org [07.04.2010.]

8. Europeana (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.europeana.eu [07.04.2010.]

9. Google Books (2009). [on-line] Доступно преко: http://books.google.com [07.04.2010.]

10. Google Scholar (2009). [on-line] Доступно преко: http://scholar.google.com [07.04.2010.]

11. Google's 10th birthday celebration (2008). [on-line] Доступно преко: http://www.google.com/tenthbirthday/ [07.04.2010.]

12. Gorman, M. (1998). Our singular strengths: Meditations for librarians. Washington, ALA Editions, [on-line], Доступно преко: http://books.google.com/books?id=N3RJEUDlKoUC&pg=PA61&dq=Our+Singular+Strengths&source=gbs_toc_r&cad=8#v=onepage&q=&f=false [07.04.2010.]

13. IFLA. International Federation of Library Associations and Institutions. Core values. (2009). [on-line], Доступно преко: http://www.ifla.org/en/about/more [07.04.2010.]

14. Internet Archive (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.archive.org [07.04.2010.]

15. Internet usage statistics. The Internet Big Picture (2009). World Internet Users and Population Stats. [on-line] Доступно преко: http://www.internetworldstats.com/ [07.04.2010.]

16. Kalhoun, C. (2006). The changing nature of the catalogue and its integration with other discovery tools. [on-line], Доступно преко: http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf. [07.04.2010.]

17. Kalhoun, C. (2009). Traveling through transitions: from surviving to thriving. COBISS конференција, новембар 2009, Марибор, [on-line],

Доступно преко: http://www.slideshare.net/amarintha/traveling-through-transitions-slovenia [07.04.2010.]

18. КОБСОН. (2010). [on-line] Доступно преко: http://nainfo.nb.rs/kobson [07.04.2010.]

19. Marchionni, P. (20009). Why Are Users So Useful?: User Engagement and the Experience of the JISC (Joint Information Systems Committee) Digitisation Programme. Ariadne, issue 61, October 2009. [on-line] Доступно преко: http://www.ariadne.ac.uk/issue61/marchionni/ [07.04.2010.]

20. Marković, S. (2003). Google i Googol. Vreme, br.642-643, 23. april 2003. [on-line] Доступно преко: http://www.vreme.com/cms/view.php?id=338847 [07.04.2010.]

21. Народна библиотека Србије (2010). [on-line] Доступно преко: http://www.nb.rs [07.04.2010.]

22. Nicholas, D. (2009). Digital Library users' experience: results of seven years of research from CIBER. Paper presented at IFLA World Library Information Conference, Digital Library Offsite Session, Milan, August 25, 2009. [on-line] Доступно преко: http://www.athenaeurope.org/getFile.php?id=342 [07.04.2010.]

23. Noruzi, A. (2004). Application of Ranganathan's Laws on the Web. Webology, vol. 1, no. 2, December 2004. [on-line], Доступно преко: http://webology.ir/2004/v1n2/a8.html [07.04.2010.]

24. OCLC (Online Computer Library Center). Worldcat. (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.oclc.org/worldcat [07.04.2010.]

25. Ranganathan, S. R. (1931). Five Laws of Library Science, Madras Library Association (Madras, India) and Edward Goldston (London,UK). [on-line], Доступно преко: http://dlist.sir.arizona.edu/1220. [07.04.2010.]

26. Републички завод за статистику. Употреба информационо-комуникационих технологија у Републици Србији, 2009. [on-line] Доступно преко: http://webrzs.statserb.sr.gov.yu/axd/drugastrana.php?Sifra=0018&izbor=odel&tab=152 [07.04.2010.]

27. СЦИндекс (2010). [on-line] Доступно преко: http://scindeks.nb.rs/ [07.04.2010.]

28. Виртуелна библиотека Србије. (2010). [on-line] Доступно преко: http://www.vbs.rs/cobiss/ [07.04.2010.]

29. The World Digital Library (2009). [on-line] Доступно преко: http://www.wdl.org [07.04.2010.]

Александра Аџић
Народна библиотека «Стеван Сремац» Ниш

Библиотека за слабовиде и слепе

Сажетак. Ни у једној сфери људског деловања не постоји већа једнакост него што је случај код коришћења рачунара. Информационе технологије се развијају у свим правцима и, како време одмиче, све људске различитости у тој области постају небитне. Међутим, људи који се одликују посебностима имају могућности да осете шта значи равноправност у правом смислу те речи. Конкретно- у свету информатике и људи са оштећеним видом и видећи, уколико познају основе коришћења рачунара, долазе до информација са такорећи истом ефикасношћу. Како је центар за пружање информација одувек била библиотека, у овом раду је представљен кратак опис Библиотеке за слабовиде и слепе, са акцентом на потребу и оправданост овог подухвата. С обзиром да је за људе са оштећеним видом од великог значаја да оваква библиотека постоји, обављена су сва неопходна истраживања, као и разговори са циљном групом, тако да је Народна библиотека „Стеван Сремац“ потпуно спремна да формира ову библиотеку у оквиру свог простора који би обезбедио Град Ниш.

Abstract. There is no greater equality regarding human activites but in the sphere of computers. Information technologies develop in all directions and, as time goes by, all human differences become irrelevant. However, people who are different have an opportunity to feel what equlity means in a true sense of the word. To be precise – in the world of information technology and in the world of people with eye-impairements and of those having no such difficulties, considering that they have the basics of using computers, the possibility to find information is almost equally efficient. As the library has always been the center for providing information, this research includes a short description of the Library for Blind, focusing on the need and justifiability to set up such library. Considering that the exhistence of such library is essential for the eye- impared persons, all required researches have already been carried out including the interviews with the target group, consequently the Public Library „Stevan Sremac“ is absolutely ready to establish this library as its inseparable unit.

До пре десетак година слабовиди и слепи људи могли су се упознати са садржајем неке књиге или новине само уколико би им неко читао текст. Напредовање информационих технологија допринело је да, уз помоћ рачунара, пратеће рачунарске опреме и одређених софтвера, слабовиди и слепи људи могу сами прочитати било које штиво које се у текстуалном облику налази у рачунару.

С обзиром да није мали број људи који има проблема са видом, а нема проблема са техником, пројектни тим Народне библиотеке „Стеван Сремац“ је, уз сагласност директора Библиотеке, представника града Ниша и представника из Савеза слепих, покренуо иницијативу за оснивање Библиотеке за слабовиде и слепе.

Суштина овог комплексног система је превођење слике у текст и текста у звук, јер слепе и слабовиде особе могу да се служе рачунаром само уколико се садржај са екрана, у сваком тренутку, преводи у звук.

Библиотека за слепе и слабовиде, уколико буде спроведена потпуно, а не половично, захтева солидну рачунарску опрему и софтвере генерисане искључиво за једну намену. Солидна рачунарска опрема подразумева најмање један рачунар (који може бити сервер и клијент рачунар истовремено), скенер и звучнике. То је основна опрема. Уз ту опрему обавезно је инсталирати, поред оперативног система, додатне софтвере, како би рачунар постао алат за читање текстуалне грађе. С обзиром да се ради о специфичној групи корисника, генерисани су посебни софтверски пакети који морају бити инсталирани на сервер рачунар. Сервер рачунар је рачунар на коме се налази база текстуалних података и коме, кроз мрежу, приступају клијент рачунари. Сервер рачунар може истовремено бити и клијент рачунар, јер он своје ресурсе не мора исључиво делити рачунарима који му приступају, већ је могуће директно на њему обављати послове. База података се уноси ручно, по избору или препоруци корисника система тако што се најпре скенира књига, часопис и други текстуални извори, при чему се добија сва та грађа у виду слике. Затим се, уз помоћ OCR софтвера, слике конвертују у текст. Текст може имати разне екстензије- .html, .doc, .txt...; за сам софтвер је небитно из ког програма потиче текстуална грађа. Последњи део процеса креирања базе текстуалних података је импорт текста на сервер. Лакши начин креирања базе података је директна инсталација текстуалне грађе са CD- а на рачунар, што, са аспекта технике, није никакав проблем, јер је сва литература, у данашње време, пре штампања на папиру, урађена у неком од компјутерских формата. У пракси је ствар мало другачија зато што издавачи тврде како се штите од пиратерије, а уствари немају велику финансијску сатисфакцију да текстове објављују у електронском облику, тако да је врло тешко доћи до литературе. На тржишту постоје тзв. звучне књиге, али је њихов број јако мали. Утолико је већа потреба за формирањем посебне Библиотеке за слабовиде и слепе, која ће поседовати позамашан фонд најразличитијих текстова, од уџбеника, преко стручне литературе, до белетристике, а која ће бити доступна свим корисницима са посебним потребама, без обзира на место или време. У ту сврху неопходно је омогућити слепима и слабовидима приступ серверу из установе, што значи да треба формирати локалну мрежу са неколико клијент рачунара и приступ серверу са удаљеног клијент рачунара, преко Интернета.

Клијент рачунар је било који рачунар који је умрежен са сервер рачунаром. Он може бити умрежен кроз LAN, у случају да је смештен у истом објекту. Број клијент рачунара није дефинисан, тако да се локална мрежа може временом проширивати. Преко Интернета сервер рачунару приступају корисници са персоналних рачунара или лаптопова који су физички удаљени од објекта у коме је смештен сервер рачунар. На клијент рачунару налази се посебна инсталација подршке, тако да корисник, кроз мрежу или путем Интернета, приступа информацијама логујући се својим корисничким именом (username) и лозинком (password). И са кијент и са сервер рачунара могуће је, поред коришћења базе података, користити и информације које се могу пронаћи на разним сајтовима, уколико ти рачунари имају Интернет конекцију, уз помоћ другог софтвера који ишчитава сав садржај са монитора. Након приступања сервер рачунару, уз помоћ Crypt формата, тај други софтвер омогућава кориснику да садржај из базе података чита, прескаче, бира по жанру, аутору, наслову, обавља навигацију итд.

Укратко, на клијент рачунарима потребно је инсталирати и неки од софтверских пакета за читање са екрана и превођење прочитаних симбола у говор на матерњем језику. Свака акција коју корисник начини са тастатуре (у овом случају миш нема никакву функцију), бива обрађена уз помоћ апликације Screen Reader, тј. „читача екрана“ и синтетизатора говора. Читач екрана генерише кратко обавештење о акцији која је начињена, док синетизатор говора то обавештење преводи у звук и обавештава, на разумљив начин, брзином коју сам корисник подешава, шта је покренуто или стопирано са тастатуре. Програмерски део апликације, најадекватније до сада, обрадио је господин Влада Делић,

професор на Факултету техничких наука у Новом Саду, са својом екипом, успешно пронашавши решење за превођење на српски језик, превазилазећи све препреке које намећу специфичности нашег језика, од изговора, преко акцената (који у многим случајевима мењају значење речи), па до падежа. Човек који је слеп и слабовид са лакоћом може користити рачунар и све благодети које рачунар нуди, само уколико се сваки потез који начини изговори језиком који је потпуно разумљив. Дакле, покретање рачунара, отварање разних апликација, укуцавање слова, бројева и симбола са тастатуре, прелажење са једног на други таб, навигација, отварање линкова, кретање по менијима итд. помоћу апликативних софтвера бива преведено у говор, изговорен темпом који се подешава по жељи корисника.

Овај систем начињен је тако да се слепи и слабовиди могу служити рачунаром скоро са истом ефикасношћу са којом рачунар користи особа доброг вида, јер је кашњење, због превођења у звук, минимално. Разне верзије сличних софтвера већ постоје на тржишту, али им је цена, за многе кориснике тих система, недостижно висока. С обзиром да људи са оштећеним видом кажу да је рачунар и Интернет њихов „прозор у свет“ јер им је омогућено да без ичије помоћи читају књиге, часописе, обилазе сајтове са разноликим садржајем, виртуелно се друже преко разних чет програма итд., требало би им омогућити потпуну равноправност приступа информацијама било које врсте.

Премда постоје и хардверска и софтверска решења, почев од Брајевог реда, разних Брајевих штампача, затим читача екрана, уређаја за скенирање и читање, преносних рачунара за слепе, није лако доћи до садржаја који би слабовиди и слепи проучавали. Нарочито су у проблему ученици и студенти који морају уложити додатни напор за проналажење уџбеника. С друге стране, многи сајтови нису оптимизирани довољно добро да би слепи по њима обављали навигацију јер садрже гиф анимације, затим flash решења итд., што додатно отежава трагање за литературом.

Библиотека за слепе и слабовиде би била веома прикладно решење за све оне који имају жељу и мотивацију да, и поред свог хендикепа, без обзира на своје материјално стање, дођу до информација из било које области. Уз базу података састављену од књига и часописа и уз константну Интернет конекцију, слепима и слабовидима се омогућава самосталност у раду и информисању као и својеврсна социјална интеграција. С обзиром да се ради о корисницима са посебним потребама, тим пре је неопходно изнаћи начин да се њихово трагање за информацијама и знањем уопште бар мало олакша.

Народна библиотека „Стеван Сремац“ узела је у обзир чињеницу да су слепи и слабовиди људи код нас на истом интелектуалном, физичком и сваком другом нивоу као и они у Енглеској, Немачкој, Словенији и многим другим замљама које су обезбедиле једнаку доступност информацијама свим особама са специјалним потребама, па је предвидела формирање централизоване Библиотеке за слепе и слабовиде. У плану је да део опреме буде смештен у оквиру Библиотеке, у простору који би обезбедио Град. Опрему би чинио сервер рачунар повезан са клијент рачунарима, звучници, скенер, Интернет конекција и неопходни апликативни програми, са базом података за коју је предвиђено да се временом увећава стално новим садржајима. Библиотека би обезбедила и неопходан кадар, библиотекаре информаторе који би на сваки начин помагали корисницима ове специјалне библиотеке да дођу до података који су им потребни. На тај начин Библиотека излази у сусрет људима са посебним потребама и помаже да информације буду једнако приступачне као и видећим, што је од огромног значаја нарочито за студенте и радне људе који нису у матерјалној позицији да себи обезбеде сву неопходну опрему.

Како нису мала средства која је потребно издвојити за формирање Библиотеке за слабовиде и слепе, пројектни тим Народне библиотеке „Стеван Сремац“, на челу са Маријом Чупић, у партнерству са градом Нишом, разрадио је читав пројекат и урадио

детаљну презентацију на којој су присуствовали представници Града, специјалисти који се баве физиолошким проблемима вида, представници Савеза слепих и сами слабовиди и слепи. Упућена је и апликација Фондацији Bill Gates на Конкурсу за иновативне пројекте јавних библиотека за грант. С обзиром да су представници Града увидели неопходност оснивања ове библиотеке, ми се искрено надамо да ће, уз кадровску подршку Народне библиотеке „Стеван Сремац“ и помоћ локалне самоуправе, слабовиди и слепи добити своју библиотеку.

Напомена

Захваљујем се Далибору Савићу који је са нашим пројектним тимом поделио своја искуства у раду са рачунаром, указао нам на потребе и потешкоће са којима се сусрећу људи оштећеног вида и пружио нам драгоцене информације на основу којих смо своје истраживање садржински разрадили и продубили.

Веб странице:

www.slikom.org
www.gloria-ferrari.com
www.savezslepih.org
www.belistap.org
www.alfanum.co.rs

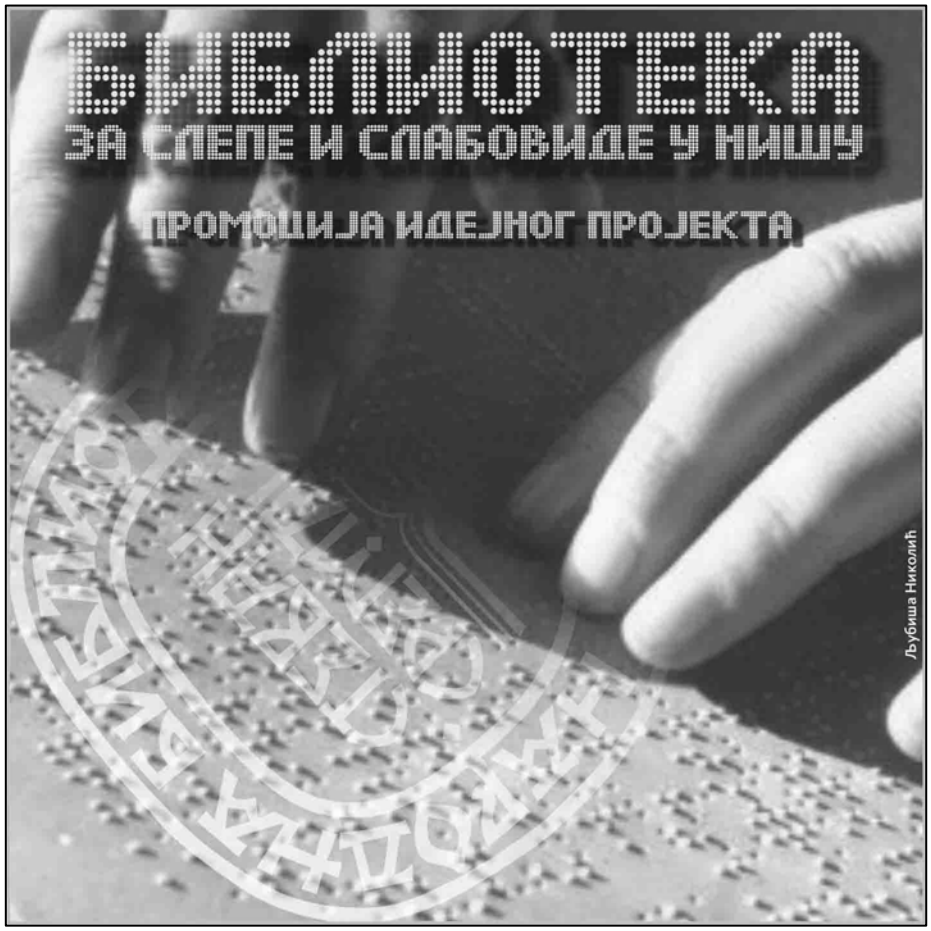

Владислава Сара Ивковић- Марковић
Библиотека града Београда
saravivkovic@yahoo.com

Програми као један начин за превладавање искушења „библиотеке без папира“

На почетку бума информационих технологија појавила се бојазан да ће нове индустрије које „пакују“ и дистрибуирају информације постати алтернатива библиотекама. Нарочито када је реч о специјализованим текстовима као што су чланци у научним часописима на пример. Неке библиотеке су поделиле посао са комјутерским центрима на факултетима и школама, па су комјутерски центри преузели бригу за електронске информације, а библиотеке бригу за штампане садржаје. Другде су библиотеке развиле оба вида услуга и почеле су да нуде не само књиге, као што одвајкада чине, већ и електронске информације. У англосаксонским земљама је развијен сервис за селективно ширење информација (Selective Dissemination of Information- SDI), који подразумева да библиотекари унапред претпостављају које би информације могле да буду занимљиве за њихове кориснике и те информације пружају својим корисницима унапред, пре него што их сами корисници затраже.

Дакле, променила се и улога библиотекара. Вековима је библиотекар био чувар књига од опасности које су носили собом рат, ватра, поплаве и остале друштвене и природне катастрофе. Није претерано рећи да су библиотекари сачували велики део културног наслеђа. Активна улога библиотекара, систематска каталогизација и класификација, као и предметни каталози изменили су природу библиотекарског посла и начина рада са корисницима. Све више су библиотекари преузимали улогу образовања корисника за све сложеније задатке претра-живања библиотечких фондова.

У најновије време овај процес се наставио и добио нове облике. Библиотекари су све више едуковали кориснике и за коришћење књига и за претрагу електронских мрежа. Многе јавне библиотеке су почеле да пружају информације преко компјутерских система приступачних свим корисницима. Други библиотекари су се усредсредили на похрањивање података: наиме, модерна технологија омогућава да се културна баштина (не само текстуална) чува боље и трајније него на трошном папиру. То нарочито важи за разне врсте новина које због обима и врсте папира трпе велике штете од честог листања.

Библиотекари су такође изашли из четири библиотечка зида. Почели су да све више пажње посвећују маркетингу и односима са јавношћу, новом дизајну информација о књигама, и стварању информационих система прилагођених специјализованим корисницима.

Да ли се културна улога библиотека променила? Да ли су библиотеке и даље најважније установе које омогућавају приступ књигама, периодици и свим осталим медијима који испуњавају потребе њихових корисника за образовањем, информацијама, или пак забавом? Да ли су библиотеке даље чувари цивилизације јер су у њима похрањене главне тековине културе? Да ли су још увек места где и дете може да чује своју прву причу, а где истовремено научник може да спроведе своја истраживања?.[1] На први поглед, електронске информационе мреже, on line базе података, сателитски образовни програми и све друге сличне направе и технике чине одлазак у библиотеку излишним. А можда и не.

[1] Цитирано према *Encyclopedia Britannica,* (CD издање) 2002, одреднице „Libraries“ , „Training and Library Management“, „Librarian“.

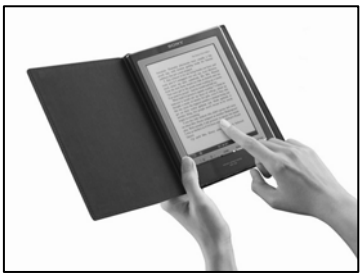

Светска искуства и искушења „библиотеке без папира“

Код нас је криза деведесетих година чак одложила процесе промене улога књига и библиотеке који су обухватили цео свет. Наиме, деведесетих година, у општој материјалној оскудици, чак су и интелектуалци, дакле они који би у срећнијим временима могли да купују књиге, били принуђени да читају библиотечке књиге, као и да користе библиотечку информативну мрежу у недостатку довољног броја кућних компјутера.

Осим тога, током деведесетих година је школска настава била испрекидана штрајковима, редукцијама струје и грејања и бомбардовањем 1999. године које је „појело“ скоро цело полугође. У то време је Библиотека града Београда, поготово Дечје одељење, чак играла улогу допунске образовне институције.

У 21. веку је, међутим, дошло до нормализације стања у друштву. У исто време је дошло и до ширења интернета у Србији. Интернет је и у Србији, постао главни такмац библиотекама када је реч о трагању за најновијим информацијама и сазнањима. У Холандији (на пример) је број корисника библиотека у узрасту од 12 до 49. година драматично опао.[2] Ваља приметити да је управо реч о оној старосној групи која највише користи интернет технологију.

Опадање броја читалаца је колатерална последица опште промене у структури слободног времена. Људи мање читају, а више користе разне врсте електронских медија. И када читају све више користе разне врсте компјутерских екрана. Посебно је занимљив случај уређаја Kindle и Kindle 2. То су уређаји за читање електронских књига који изгледају као екран лаптопа, а који невероватном брзином скидају стотине хиљада књига са одговарајућих сајтова. Осим тога, ти уређаји могу комбиновати разне књиге, отварати их једну па другу, на разним местима, у складу са било којим задатим критеријумом. И што је најважније, помоћу ових машина се могу читати и најновије књиге (наравно, уз одговарајућу надокнаду). Најугледнији културни магазин у САД *New Yorker* посветио је недавно велики есеј промени самог начина читања донету овим машинама. Неки су долазак ових машина окарактерисали као „културну револуцију.“ У *Њусвику* је објављена изјава „Штампане књиге, најважнији артефакт људске цивилизације, придружиће се новинама и часописима на путу у застарелост.“ Скоро 10 000 ових машина се *дневно* продавало у марту и априлу 2009. године. Наравно, постоје технички проблеми (лош контраст позадине и слова, проблеми са видљивошћу илустрација), као и проблеми са бројем и структуром књига у понуди. Неки корисници су изјављивали да су им одувек сметале старе и прашњаве књиге по библиотекама и да им је Kindle вратио радост читања.[3] Нас библиотекаре посебно треба да забрине то супростављање овог начина читања старинској библиотеци.

Већ цитирани Боерс парафразира познату изреку „ако не можемо да их победимо придружимо им се“. Он каже да библиотекари не треба да померају књиге са једне на другу полицу, већ да померају интелектуалне садржаје са једног на сва друга места на којима се они могу прочитати / емитовати / пројектовати.

Они треба да са читаоцима стварају друштвене мреже у оквиру којих се уз помоћ нових технологија размењују информације, мишљења, препоруке, коментаришу спискови

[2] R.Boers, „Ubi et orbi – The paperless library as a content broker and information aggregator“, in R.Papik, I.Simon (eds), *Marketing of Information Services* . BOBCATSSS 2007, Prague 2007, 67-73.

[3] N. Baker, „ A New Page. Can Kindle really improve on the book“? *The New Yorker,* 03.08. 2009.

омиљених књига или чак и садржај кућних библиотека итд. Уместо затворене средине, библиотека постаје отворени систем у коме стално постоји кружење и освежавање садржаја.[4] Као добар пример такве мреже он наводи сајт Delicious Monster (delicious-monster.com)

Домаћа искуства

Последњих година и наше библиотеке су се укључиле у међународне пројекте стварања нове, дигиталне, библиотечке писмености. У том смислу је посебно занимљив PULMAN XT пројекат.[5] Посебно охрабрује чињеница да су и неке библиотеке ван Београда одмакле у процесу дигитализације.[6]

Дигитализација је свакако најбољи начин да се допре до књига и њихових садржаја. Међутим, поставља се и друго питање. Како привући библиотечке кориснике да дођу у библиотеку и у „стварном“, а не само у „виртуелном“ свету? Зашто не остати код куће и претраживати сајтове и базе података?

Шта им то понудити?

Ауторка овог рада се бавила стварањем и промовисањем разних библиотечких програма у јавности. Била је део креативног тима који је покушавао да оствари „интерактивност“ у оквиру тих програма, да омогући садејство књига и осталих медија, аутора и читалаца.

Појам интерактивних библиотечких програма

У овом раду се сам појам „интерактивности“ користи на један помало необичан начин у вези са библиотечком делатношћу и књигама. У уобичајеном значењу „интерактивни мултимедијски системи“ су компјутерски системи који омогућавају кориснику да комбинује и манипулише различитим медијима (текст, видео, звук, компјутерска графика и анимација).[7] Надахнути овом компјутерском терминологијом, сматрали смо да се појам „интерактивности“ може проширити и на библиотечки рад. У том случају „интерактивни библиотечки програм“ био би кованица којом се описује комбиновање класичних библиотечких садржаја (чување књига и давање књига на читање), не само са разним техничким справама (пре свега компјутерима) већ, у нашем случају, и на комбиновање тих стандардних библиотечких садржаја са медијима у смислу популаризације библиотеке, то јест, у ширем смислу, комбиновање старих медија (текст, укоричена књига) са новим медијима (компјутери и све у вези са њима, телевизија, па и штампа, мада она није најновији медиј), а све то ради очувања и ширења културе књиге и читања. И не само комбиновање медија. Међутим, показало се да су неке од најуспешнијих „интерактивних“ акција биле старе али непревазиђене делатности као што су предавања, промоције, изложбе, округли столови и разговори.

Нема те машине која може да замени живи људски контакт. Кроз Библиотеку града Београда и кроз разне њене програме, прошло је на хиљаде корисника. Било би занимљиво пратити промену њихових читалачких навика. Да ли су наставили да узимају књиге са полица? Да ли су се окренули електронском читању? Како васпитати и неговати љубитеља књига и културе? Посебан проблем представљају ђаци, јер они који су некад били најревноснији корисници библиотека, све мање читају. На руку библиотекарима не иде ни „релаксација“ лектире, смањење градива, како би се, тобоже, олакшао терет учења књижевности.

Треба подстицати кориснике да препознају библиотеку као место стицања знања, али и естетског доживљаја. Као што разне методе за репродукцију звука или ликовних дела не могу да замене одлазак на концерт или у музеј, тако ни разне методе за чување и преношење информација не могу да надоместе доживљај који љубитељу књига (и културе уопште, не само књига) нуди библиотека.

[4] R.Boers, 72-73.

[5] J.Нинков,“ PULMAN XT пројкат у Србији“, *Гласник Народне библиотеке Србије* (електронско издање)

[6], рецимо библиотека „Владислав Петковић Дис“ из Чачка http://www.cacak-dis.rs

[7] Цитирано према *Encyclopedia Britannica,* (CD издање) 2002, одредница „interactive multimedia“

Наравно, само она библиотека која иде у сусрет новим потребама, која „јури“ кориснике (не само читаоце) библиотеке су једина места, ван школа, где људи не само да могу да читају књиге, већ и где могу да разговарају са стваралоцима, са зналцима разних струка, једни са другима. Самоћи и релативној удобности седења пред својим компјутером треба супроставити разговор, о књигама, међу књигама и што је најважније, међу људима.

Ово посебно важи за мање средине, где је општа криза домова и центара културе, оставила библиотеке као најпоузданије установе у којима се могу одржавати округли столови, разговори о књигама и идејама, књижевне вечери. Често се јавља феномен да су добро организоване трибине и књижевне вечери у библиотекама мањих градова, боље посећене од догађања у традиционалним центрима културног живота као што су Коларчев народни универзитет, или Дом омладине у Београду.

И у Београду је градска библиотека надмашила по посећености својих програма ове институције. И у Градској библиотеци града Београда сам као организатор и водитељ културних програма, доживљавала такве вечери, када људи до касно разговарају о књигама, култури, уметности...

Управо у таквим делатностима се крије један од начина (поред неспорне дигитализације и „умрежавања“ разних врста) за преживљавање библиотека у време када медији скоро сигурно, а можда и књиге престају да буду од папира. Предност разних програма је што нису скупи, у њима је највреднија добра идеја.

Са једне од књижевних вечери у Народној библиотеци „Стеван Сремац“

Приредиле и превеле: Марјана Стефановић, Марија Чупић
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Европеана локал: могућности и изазов
Ниш на дигиталној мапи Европе

BEst Practice Network *Европеана локал* је пројекат финансиран у оквиру програма eContentplus Европске комисије који је започет 1. јуна 2008. Дизајниран је тако да укључи и помогне локалним и регионалним библиотекама, музејима, архивима и аудио-визуелним архивима да огромну количину садржаја који имају ставе на располагање корисницима преко *Европеане* (Европска дигитална библиотека), пружајући пакет нових услуга.

Европеана развија заједничку вишејезичну приступну тачку, која ће омогућити да се онлајн претражи европска дигитална културна баштина и пружи корисницима директан приступ до приближно 2 милиона дигиталних јединица, укључујући и филмски материјал, фотографије, слике, звуке, мапе, рукописе, књиге, новине и архивску грађу. Вивијен Рединг, европски комесар за информационо друштво и медије је први прототип ЕДБ (Европске дигиталне библиотеке) представила јавности новембра 2008.

Европеана локал је један од пакета додатних пројеката чији је циљ да помогне даљи развој *Европеане*. *Европеана локал* ће играти важну улогу у омогућавању приступа огромној количини дигиталних садржаја, којима културне институције Европе на локалном и регионалном нивоу располажу. Садржаји заступљени у *Европеани* били би у исто време одржавани и на националном нивоу. Такво учешће не само да ће окупити богату разноврсност садржаја свих врста, култура и језика, већ и људи, учинивши могућим да се успоставе интегрисане услуге за заједнице и индивидуалне кориснике. *Европеана локал* се развија побољшавајући интероперабилност дигиталног садржаја у поседу регионалних и локалних институција чинећи га доступним путем *Европеана* сервиса у Европској дигиталној библиотеци (ЕДБ). *Европеана локал* сарађује са ЕДБ Фондацијом како би успоставила ефикасне и одрживе процесе кроз које локалне и регионалне институције могу лако свој садржај учинити доступан *Европеани* за време и након пројекта, усвајањем и промовисањем употребе своје инфраструктуре, алата и стандарда.

Европеана локал се гради на основу постојеће развијене мреже локалних институција, с намером да сачини конзорцијум који чини 27 земаља, укључујући њихова искуства у културном сектору, њихове дигиталне библиотеке, стандарде и агрегационе услуге. *Европеана локал* ће омогућити да *Европеана* располаже са више од 20 милиона јединица. Очекивани резултати укључују успостављање мреже регионалних репозиторијума који су интероперабилни са *Европеаном*, један интегрисани *Европеана- ЕДЛокал* прототип сервис као и развој тематских области за сервисе *Европеане* које интегришу садржај и са националног и локалног, тј. регионалног нивоа.

Потенцијал локалних/ регионалних извора је неизмеран, посебно када се посматра у контексту предвиђеног континуираног раста дигитализације на локалном и регионалном нивоу у годинама које долазе. Улога *Европеане локал* је да се омогући агрегаторима и појединачним посредницима дигитализованих садржаја локалних културних наслеђа да буду доступни за прикупљање, индексирање, обогаћивање као и за друге операције од стране *Европеане* (као и за било који други сервис).

Кључни циљ је развој *Европеана* сервиса Европске дигиталне библиотеке (садржаји се одржавају од институција на чисто националном нивоу) како би се повећао приступ дигиталном садржају у четири идентификоване кључне области (библиотеке, музеји, архиви и аудио/ визуелних архиви) на локалном нивоу.

Недавно је у Варни (Бугарска) од 23- 24 марта одржана Међународна конференција „Европска дигитална библиотека- савремене методе и политика заштите и презентације културног наслеђа“. На конференцији су учествовали представници Холандије, Велике Британије, Србије и Бугарске. Из Србије су град Ниш и Народну библиотеку „Стеван Сремац“ представљале Марија Чупић и Марјана Стефановић са радом „Мултикултурални аспекти дигитализације“.

Данијела Богојевић
Матична библиотека “Љубомир Ненадовић” Ваљево

Библиотекарство као професија будућности

Да ли ће у годинама које долазе ишчезнути библиотекари? Да одговор не би био само позитиван или негативан, морамо мало дубље да зађемо у сферу професије. Постоји од давнина: опсег послова се мешао - суштина остајала иста. Зар још увек не важе пет златних правила библиотекрства из 1929. године које је поставио Ramamrita Ranganathan, а која гласе: књига је намењена коришћењу, свака књига своме читаоцу, сваком читаоцу одговарајућа књига, штедети време читалаца и библиотека је организам који расте, развија се. Библиотекарство као професија претрпело је бројне метаморфозе. Библиотекари се стално усавршавају, прихватају савремене технологије, све што је ново и добро. Перманентно образовање је постало синоним за ову струку. То што се и за последњих десетак година променио принцип рада у библиотекама, мислим на технички аспект, доводи у питање не само постојања, већ и значајније улоге у друштву савременог човека. Abraham Mole истиче стручност као императив.

Прихватимо ли гледиште о нужности заснивања улоге библиотекара да би се друштву представе сви записи које је човек током развоја цивилизације стварао, прикупљао и чувао, односно да се осигура приступ до забележеног знања кад год се за то укаже потреба, ваља се попут P. Njilsona, запитати да ли је библиотекар каталогизатор, библиограф, приређивач речника, on line трагач, особа која одговара на питања, особа која прича деци приче, која планира или руководи? Да ли је библиотекар особа која обједињује у себи гомилу вештина или је пак нешто друго? Његов је одговор– библиотекар је специјалиста- библиотекарски експерт, особа која зна како поставити, организовати и одржавати делатност у библиотеци. Библиотекар познаје институцију библиотеке, зна њено место у друштву и зна је организовати на начин да одговара на захтеве друштва.

Неоспорно је да је пред библиотекаром данас низ задатака, али је његово посредничко деловање од најранијег доба везано уз институцију библиотеке, а данас и у будућности све више уз компјутеризоване мреже и могућности које нуди телекомуникацијска техника и даље једно од темељних упоришта његовог професионалног идентитета. У ранијим теоријским радовима у којима се настојао описати лик библиотекара и објаснити природа његових послова и задатака наилазило се на много више мисли и ставова о односу библиотекара према библиотечкој грађи неголи према корисницима. И однос према грађи најчешће се тумачио као одговорност библиотекара за њено прикупљање и чување. После се, посебно након шездесетих година 20. века, све више истиче управо коришћење и однос библиотекара према потребама и захтевима корисника, при чему се каквоћа библиотечких услуга просуђује с обзиром на умеће библиотекара да одабере и среди библиотечку грађу и да пружи обавештење о укупној доступној грађи и информацијама. Главни циљ струке у том се раздобљу исказује као осигуравање разноликих услуга члановима друштвене заједнице, уз потпуно уважавање људских слобода и права на информисаност и школовање с једне стране, али и уз свест о професионалној одговорности у формирању одговарајућих служби и услуга с друге стране. Peter Brophy у својој књизи „Библиотеке у двадесет првом веку“ почетну забринутост над судбином библиотека као и библиотекара и информационих стручњака у будућности током поглавља замењује оптимизамом. По њему библиотека ће преживети тако што ће омогућити коегзистенцију традиционалних и електронских извора информација и саму себе утолико трансформисати. Концепт хибридне библиотеке или сложене библиотеке која је у стању да пружи подједнако квалитетне услуге на пољу аналогних и дигиталних информационих објеката (термин уведен у књизи), једини је одржив и

уједно модел библиотеке будућности. У проналажењу места у информационом свету будућности, библиотеци би доста требало да помогну мерење успешности као и менаџмент квалитета, процеси са којима се полако упознаје и наше библиотекарство. Да ли ће то бити тако највише зависи од библиотекара, њихових знања и вештина, као и спремности да препознају и одговоре на захтеве корисника. Можда је ово и најзначајнија порука књиге- да је пут библиотека у будућност у нашим рукама (библиотекара) и да итекако можемо утицати на његов ток и брзину кретања.

Библиотеке нису напуштена острва већ важне карике у ланцу комуникације савременог друштва са потребама појединца. Све више су сервиси.

На веб страници wikipedia.rs нема формираног чланка за појам библиотекар. Да ли је у питању недовољно ангажовање администратора сајта или још нисмо стигли на ред, или можда што је тешко дефинисати опсег нашег рада, набројати све подврсте деловања и вештина. Ово последње је можда преамбициозно, али је тако. Колико год да набрајамо остаће недовршено. Библиотекар каталогизира, класификује, печатира књиге, чува, даје на коришћење, пружа информационе услуге, фотокопира, буди читалачка интерсовања…

Библиотекарска струка мора прихватити чињеницу да се одлуке о будућности струке доносе управо сада, а да струка у њиховом доношењу учествује недовољно. Ако жели имати контролу над својом садашношћу и будућношћу, библиотекарство мора најпре решити питање властитога идентитета. Ко је библиотекар?

Да би одговорила на то питање, струка мора познавати властиту прошлост која ће, пре свега, показати да време великих промена које изазивају кризу идентитета није карактеристика само садашњега тренутка. Библиотекарство је старо занимање иако никада, барем до Panizzija, није било каријера. R. Irnjin ову чињеницу формулише на следећи начин: „Ако се уопште памте, библиотекари прошлих раздобља памте се увек по нечему другоме, а не по библиотекарству... Ако постоји нека лекција којој нас учи историја, онда је она та да је за великог библиотекара потребно нешто више од стручнога знања“.

Охрабрује појава Националног фестивала књиге, једнодневног вашара штампане речи у ери технологије, установљеног 2001. године у Вашингтону, чији је организатор Конгресна библиотека. Ове године на фестивалу је било 130000 посетилаца који су стајали у дугим дисциплинованим редовима не би ли се са чланском картом било које библиотеке у Америци улоговали и почели инстант читање било које дигитализоване књиге којих је све више. Овде се већ усталио обичај да паралаелно са изласком из штампе нове књиге изађе и њена дигитална верзија. Ту је осванув и занимљив податак да више Американаца годишње посети неку библиотеку него биоскоп.

Библиотекарство је у Србији сложена професија, библиотекари су често невидљиви посредници између корисника и услуга. Тачно је да корисници слободно од својих кућа приступају нашим услугама следећи линкове и претраживаче, али извор који они гледају и користе пружила им је библиотека и њено особље. Одакле on- line каталози него од библиотекара. Будућност је у дигиталним збиркама, електронским читаоницама, умрежавању, промоцији услуга, веб сајтовима библиотека. Развијање библиотечких услуга у будућности кретаће се у правцу прихватања и уважавања различитости као израза људске природе, развијању партнерских односа, културне размене и јачања културних веза.

Литература

1. Брофи, Питер: Библиотека у двадесет првом веку, Београд: Clio, 2005.
2. Максимовић, Милена: Библиотекарство пред новим изазовима, Источно Сарајево: Матична библиотека, 2009.

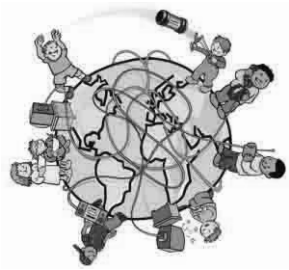

Мирослав Алексић
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Библиографска обрада фототипских издања монографских публикација

Сажетак. Рад разматра проблематику библиографске обраде фототипских издања монографских публикација (факсимилних издања). Фототипска издања су верне репродукције раније издатих монографских публикација, уз примену фотомеханичке процедуре. Њихова обрада често изазива дубиозе због већег броја могућности распореда елемената описа на публикацији, а исто тако и због присуства или одсуства неких од тих елемената. Њихово преузимање и унос у библиографски опис неопходно је да би се публикација идентификовала, чиме се омогућава њена претрага у библиографским базама података, односно библиотечким каталозима. Овде је дат један покушај синтезног (обједињеног) приказа библиографске обраде фототипских издања монографских публикација, окупљањем и систематизацијом свих релевантних каталошких правила на једном месту, с циљем да се допринесе унификацији библиографског записа ове врсте публикација. Теоретске поставке поткрепљене су одговарајућим практичним примерима.
***Кључне речи**: фототипска издања монографских публикација, библиографска обрада, каталошка правила, библиографски запис (испис), унификација.*

Abstract. The phototype monographic publication editions (fascimile edition) bibliographic processing are considered in this paper. Fascimile edition are identical reproductions, earlier edited monographic publications, by applicating photomechanical procedure. Their processing often causes dubiouses, because of great number possibilities description element arrangement on the publication, but also for the reason of presence or absence some of that elements. Their assuming and introducing in the bibliographical description is necessary for the publication identification enabling that it can be searched in the bibliographic date bases, or library catalogues. Here is presented a try of sintetic (integrated) phototype monographic publication editions (fascimile edition) bibliographic processing illustration, by concetrateing and sistematisating of all relevant cataloguing rules on the same place, with the intention to be contributed on the bibliographic entry (record) of such kind publications unification. Theoretical definitions are supported by coresponding practical exsamples.
***Keywords:** fascimile edition monographic publication, bibliographic processing, cataloguing rules, bibliographic entry (record), unification.*

У свакодневном раду на обради библиотечког материјала, библиотекар каталогизатор се често среће са монографским публикацијама које фототипским методом представљају репродуковане верне копије неких раније издатих монографских публикација. Фототипско издање представља верну фотомеханичку копију оригиналног издања. Фототипија (реч грчког порекла) је врста клишеа, а поступак израде је следећи:

- Оригинал се црта пером и тушем
- Снимањем и копирањем се преноси са негатива на цинк, бакар или месинг
- Копија се излаже нагризању киселином и добија се плитак рељеф
- Наноси се боја која штити, а нерељефни делови излажу се даљем нагризању
- Процедура се понавља док избочене линије цртежа не достигну оштрину ориги-нала, након чега се клише фиксира за дрвену

подлогу и користи за штампу.

Распоред елемената библиографског описа неопходних за унос у библиографски запис (испис) ради идентификације ових публикација, у сврху омогућавања претраге, често је такав да изазива недоумице и дилеме. Наиме, постоји више могућности у смислу њиховог присуства или одсуства, као и њиховог распореда на публикацији.

Као први захтев при раду каталогизатора на обради, намеће се потреба утврђивања да ли је уопште реч о фототипском издању. Ова чињеница може бити јасно наведена већ на насловној страни, у виду израза: фототипско издање, репринт издање, претисак, факсимилни претисак, са могућим пропратним додацима (фототипско издање, репринт издање и сл.). Овакви изрази могу се наћи и ван насловне стране на корицама, прелиминарним страницама, у колофону, у поднаслову или у заједничком стварном наслову издавачке целине. Неретко се податак да се ради о фототипском издању налази само у неком текстуалном делу публикације, као што су предговор, увод, поговор, текстуални прилог. Такође, постоји могућност да у књизи (монографској публикацији) не постоји податак који указује да је реч о овој врсти публикација, па се о томе може сазнати на основу изгледа слога (облика слова) или из извора ван публикације. Сем тога, ове публикације могу имати сопствену насловну страну са елементима главног наслова, поред постојеће насловне стране са главним насловом изворника (предлошка) на основу кога је израђено фототипско издање. Али, могуће је да актуелно (новоизашло) издање нема сопствену насловну страну, већ је задржало само насловну страну са главним насловом изворника. Некад се наслов на корицама разликује од наслова на насловној страни. Тада је могуће да наслов на корицама буде скуп података који се односи на новоизашло фототипско издање, а да наслов на насловној страни садржи податке (описне елементе) изворног издања. Могуће су, с тим у вези и друге варијанте.

Поред импресума (место издавања, издавач, година издавања, место штампања, назив штампара, година штампања) изворног издања, на публикацији постоји и импресум актуелног новопубликованог фототипског издања.

Овакве монографске публикације често садрже текстуалне додатке уз садржај изворника, а осим њих имају текстуалне додатке као што су предговор, увод, поговор, критички текстови и слично, везани за актуелно новопубликовано фототипско издање. Неки подаци о одговорности односе се на предложак, а неки на фототипско издање, као што су уредници, приређивачи, преводиоци, илустратори, писци предговора, поговора и критика. Мора се посветити пажња да се у прво подручје описа (поље главног стварног наслова и података о одговорности) уносе само подаци који се односе на изворник, док се подаци о одговорности фототипског издања уносе у друго подручје (издање) и то као подаци о одговорности у вези са издањем.

Наведене чињенице пружају увид у комплексност проблема обраде оваквих публикација. Поставља се питање утврђивања шта да се узме као главни наслов ради преузимања података за библиографски опис, али и како интерпретирати, уобличити, артикулисати и распоредити све елементе описа.

Претрагом библиографских база података и библиотечких каталога често се наилази на недоследан и шаролик начин обраде ових публикација. Наиме, каталогизатори и врло сличан распоред елемената описа интерпретирају и третирају на различите

начине. Узрок овоме је, поред наведених објективних разлога, односно комплексног и варијабилног распореда елемената описа, чињеница да су правила каталогизације везана за ову проблематику недовољно јасно дефинисана, недовољно прегледно дата и нису сконцентрисана на једном месту, односно разасута су на више места у приручницима са упутствима за каталогизацију. Овде ће бити изложен један покушај синтезног (обједињеног) прегледа најчешћих могућности у вези са обрадом фототипских издања монографских публикација.

Општа начела библиографског описа фототипских издања

Код описа фототипског издања (факсимилног претиска) податак о издању преноси се истоветно (верно) са публикације, при чему се поступа у зависности од тога да ли је он у примарном, секундарном или терцијалном извору за ово поље описа. Дакле, следе се прописани извори преузимања података за поље издања. Ако је уз овај податак наведен и део импресума и он се преузима (година издавања изворника). Поступа се на следећи начин:

- из примарног извора (насловна страна или замена за њу) податак о фототипском издању иде у II поље, без угласте заграде,
- из секундарног извора (полеђина насловног листа, прелиминарне стране, колофон, корице, хрбат) податак о фототипском издању иде у II поље, у угластој загради
- из терцијалног извора (предговор, поговор, текст) податак о издању иде у напомену о библиографским карактеристикама дела.

Међутим, уколико су уз податак о издању наведени и опширнији подаци о посебној техници коришћеној при изради претиска (фототипског издања) или потпуни импресум публикације, ти подаци се не уписују у главни каталошки опис (II поље: издање), већ се бележе у напомени о библиографским карактеристикама дела, без обзира на извор преузимања.

Ако у публикацији нема никаквог податка да се ради о фототипском издању, али се из карактеристика текста види да јесте или се овај податак сазна из извора ван публикације, онда се та информација бележи у напомени о библиографским карактеристикама дела.

Када у фототипском издању постоји податак о одговорности који је искључиво у вези са описиваним фототипским издањем, у друго подручје описа, иако то прописани извори не одређују, треба у угластој загради унети израз: Фототипско издање, а иза њега симбол размак, коса црта, размак и поменути податак о одговорности. Тако се недвосмислено прави разлика између података о одговорности у вези са изворником и оних повезаних са фототипским издањем.

Код каталошког описа фототипског издања (факсимилног претиска) у четврто поље главног каталошког описа (импресум) наводи се издавач претиска (фототипског издања), а не издавач репродукованог предлошка (изворног издања).

Код описа претиска (фототипског издања) старије публикације, у напомену о библиографским карактеристикама публикације, кад год је то могуће, уноси се импресум изворника (подаци о издавању, односно штампању).

Код описа претиска (фототипског издања) новије публикације у напомену о библиографским карактеристикама се увек наводи година издавања изворника, а потпуни импресум се уноси само кад се то сматра потребним.

Напомена о фототипском издању

Податак да је публикација фототипско издање наводи се у пољу напомена у следећим случајевима:

1. Кад је преузет из терцијалног извора (предговор, поговор, текст),

2. Кад у публикацији нема никаквог податка

да је фототипско издање, али се из карактеристика текста види да јесте, или се сазна из извора ван публикације,

3. Кад су уз податак о издању наведени и опширнији (детаљнији) подаци о посебној техници коришћеној при изради претиска (фототипског издања), или потпуни импресум публикације, без обзира на извор преузимања. Код описа претиска (фототипског издања) старије публикације, у напомену о библиографским карактеристикама публикације, кад год је то могуће, уноси се импресум изворника (подаци о издавању, односно штампању), а код описа претиска (фототипског издања) новије публикације, у напомену о библиографским карактеристикама се увек наводи година издавања изворника, а потпуни импресум се уноси само кад се то сматра потребним.

Примери

Податак да је публикација фототипско издање преузет је из примарног извора (насловна страна)

МИЛИЋЕВИЋ, Милан Ђ.
Кнежевина Србија / Милан Ђ. Милићевић . – Фототипско изд. – Нови Београд : Book & Marso, 2005 (Ужице : Grafo plast) . – VII, XXIV, 1253 str. : табеле ; 24 cm . – (Библиотека „Темељи“)

Фототипско изд. из 1876. – Тираж 1000. – Стр. V–VII: Предговор / Јован Радуловић.- Регистар.
ISBN 86–7748–030–7

Податак да је публикација фототипско издање преузет је из секундарног извора

ДВОРНИКОВИЋ, Владимир
Карактерологија Југословена / Владимир Дворниковић . - [Фототипско изд. из 1939. год.]. – Београд : Просвета, 2000 (Суботица : Бирографика). – 1072 стр., [7] листова с таблама : илустр. ; 25 cm

Тираж 2000. – Стр. 1051–1060: Можемо ли још да се бавимо „карактерологијом“ Југословена ? / Владета Јеротић. – Библиографија: стр. 981–1048. – Регистри.
ISBN 86–07–00482–4

Податак је преузет из секундарног извора (колофон, прелиминарна страна), а у напомени је наведен потпуни импресум изворника, јер се ради о старијој публикацији

МАРКОВИЋ, Светозар
Србија на истоку / написао Светозар Марковић. - [Фототипско изд.]. – Ниш : Градина, 1972 (Ниш : Просвета). – IV, 160, 19 стр. ; 20 cm. – (Библиотека Јубилеј)

Фототипско изд.: У Новом Саду : Српска народна задружна штампарија, 1872. – Стр. 1–19: Рађање Светозареве Србије на истоку / Мирослав Р. Ђорђевић.

Податак је преузет из секундарног извора (полеђина насловног листа, колофон)

МИЧЕЛ, Рут
[Serbs čuz vor]
The Serbs Choose War / [author Ruth Mitchell]. - [Reprint izd. iz 1943.]. – Belgrade : Novine Borba, 2007 (Belgrade : Zagorac). – 183, 183 str. ; 25 cm

Nasl. str. prištampanog prevoda: Srbi su izabrali rat / prevod Jasna Simonović. – Podatak o autoru preuzet sa poleđine nasl. lista. – Oba teksta štampana u međusobno obrnutim smerovima.
ISBN 978–86–8685–00–8

Податак о фототипском издању преузет је из терцијалног извора, а у напомени је наведена само година издавања изворника

ЧАЈКАНОВИЋ, Веселин
О српском врховном богу / од Веселина Чајкановића. – Београд : Графопублик, 1991 (Београд : Графопублик). – 193 стр. ; 21 cm

Фототипско изд. из 1941. – Тираж 1000.
ISBN 86–7791–006–9

Податак о фототипском издању из терцијалног извора

ЗАКОНСКИ споменици српских држава средњег века / прикупио и уредио Стојан Новаковић. - [Фототипско изд.] / [уредник и приређивач Раде Михаљчић]. – Београд : Лирика, 2005. – 12, XLII, 912 стр. ; 24 cm

Фототипско изд. из 1912. год. – Стр. 5–12: Планско издавање извора / Раде Михаљчић. – Стр. III–XVII: Предговор / Стојан Новаковић. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Регистар.
(*Објашњење*: у друго поље описа унет је податак „Фототипско изд.“, иако то прописани извори не одређују, да би се навео податак о одговорности везан искључиво за описано фототипско издање)

Податак о фототипском издању из терцијалног извора

СРБИЈА (до1918). Устав
[Устав књажества Сербије]
Уставь княжества Сербіе. - [Фототипско изд.] / [приредио Милић Мишковић ; уредник Татјана Чомић ; ликовно графички уредник Никола
Богдановић]. – Београд : Службени гласник, 2003. – 63 стр. : факс. ; 24 cm

Кор. ств. насл.: Сретењски устав. – Ств. насл. у колофону: Устав књажества Сербије. – Упор. текст факсимил, старим писмом и штампани текст, новим писмом. – Фототипско изд.: у Крагујевцу, 1835.
ISBN 86–7549–337–1
(*Објашњење*: у друго поље описа унет је податак „Фототипско изд.“, иако то прописани извори не одређују, да би се навео податак о одговорности везан искључиво за описано фототипско издање)

Податак о фототипском издању није наведен у публикацији

ЗАКОНИК Стефана Душана цара српског / на ново издао и објаснио Стојан Новаковић ; [уредник и приређивач Раде Михаљчић]. – Београд : Лирика, 2004 (Београд : Ћук). – 13, CLIII, 316 стр. : слика С. Новаковића ; 25 cm

Фототипско изд. – Тираж 700. – Стр. 7 – 13: Предговор / Раде Михаљчић. – Белешка о аутору: стр. 313–314. – Регистар.
ISBN 86–83845–09–5

Опширнији подаци о коришћеној техници при изради претиска (фототипског издања), или потпуни импресум наведен у напомени

ЦРНА Гора. Закони (до 1918)
Кривични законик за књажевину Црну Гору. – Подгорица : Службени лист Републике Црне Горе, [2001] (Подгорица : Ротослог). – III, 187 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Законодавна историја Црне Горе / [Службени лист Републике Црне Горе] ; књ. 4)

Фототипско изд.: Цетиње : Државна штампарија, 1906. – Тираж 500.

МИЛАШ, Никодим
Црквено казнено право : по опћим црквено-правним изворима и посебним законским наредбама које важе у православним автокефалним црквама / написао др Никодим Милаш епископ далматински ; [уредник епископ далматински Фотије]. - Београд ; Шибеник : Истина, 2005 (Београд : Финеграф). – IX, [1], 640 стр. ; 24 cm

Фототипско изд.: Мостар : Издавачка књижарница Пахера и Кисића, 1911. – Тираж 1000. - Регистар. ISBN 86–82555–09–3. – ISBN 86–82555–03–4

ПОПОВИЋ, Јован Стерија
[Нови забавниј календар]
Новыи забавный календаръ у коемъ се свашта налази, али само онога нема што се тражи = Neuer Lust : Kalendar / израдио Винко Лозић. - [Фототипско изд.]. – Нови Сад : Матица српска ; Вршац : Народни музеј, 1956 (Вршац : Либертатеа). – [2], 32 стр., [1] лист с таблом : илустр. ; 15 cm

Право име аутора: Јован Стерија Поповић. – „Поводом јубилеја Јована Стерије Поповића, објављује се ово фототипско изд.“ → стр. [33]. – Фототипско изд.: У Будиму : Кр. Универс. пештански, 1830.- Тираж 500.

Изложена материја и проблематика обраде фототипских издања захтева детаљније разматрање. То се може постићи прикупљањем и анализом већег броја репрезентативних примера са разним варијантама распореда описних елемената, њиховом систематизацијом и класификацијом, те покушајем свођења на рационалан (оптималан) број коректно дефинисаних начина могућих разрешења.

Литература

1) Verona, Eva: Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2. - Zagreb, Hrvatsko bibliotečko društvo, 1983;

2) ISBD(M) Međunarodni bibliografski opis monografskih publikacija. 2. izd. - Beograd, Jugoslovenski bibliografski institut, 1981;

3) Бабовић, Мирјана, Јанчић Светлана: Алфабетски каталог монографских публикација. 2. допуњено изд. - Београд, Народна библиотека Србије, 1991;

4) Jokanović, Vladimir: Mala jugoslovenska enciklopedija bibliotekarstva. - Beograd, Nova knjiga, 1988.

Станка Јовичић
Библиотека града Београда

Међународни стандардни библиографски опис (ISBD)
уводно обједињено издање

Стручна литература из библиотекарства је богатија за још један приручник, IFLA-ин Међународни стандардни библиографски опис (ISBD)[1] – уводно обједињено издање, у издању и преводу Народне библиотеке Србије. Неки од основних принципа којима су се водили чланови IFLA- ине Студијске групе за развој ISBD- а при изради овог Стандарда су:

– Доношење основних правила компатибилне каталогизације у целом свету
– Усклађеност различитих нивоа описа
– Дефинисање описних елемената неопходних за идентификацију и селекцију извора

Као резултат тог напора настао је обједињени ISBD који представља интеграцију прерађених верзија специјализованих стандарда за различиту врсту грађе у један стандард. Садржи правила за дескриптивну каталогизацију свих врста извора ради компатибилности и размене информација на међународном плану између националних библиографских центара и у оквиру читаве библиотечко- информационе заједнице. У структури самог текста, најпре су наведене опште одредбе заједничке свим врстама извора, а онда и специфичне, карактеристичне за одређену врсту извора. Одредбе се односе на библиографске записе које израђују националне библиографске агенције, а онда и на библиографске записе других каталошких центара. Интерпункцијски систем је остао готово исти, изузетно, дозвољене су мање измене. Лексичка структура је приближена терминологији Функционалних захтева за библиографске записе (FRBR)[2] где је највећа промена употреба термина „извор" уместо „публикација" или „јединица". Врсте извора које ISBD покрива су следеће:

– Штампани текстови
– Картографска грађа
– Електронски извори
– Покретне слике
– Штампане музикалије
– Вишеврсни извори
– Звучни записи
– Непокретне слике (гравире, фотографије)

Елементи описа су обавезни, условни или изборни, па је препорука националним библиографским центрима да описом обухвате све обавезне елементе за сваки извор, док је осталима остављена могућност избора. Стандард може да послужи као основ за нова каталошка правила или за ревизију постојећих, што се очекује од националних одбора понаособ.

Идеја да се све информације о библиографском опису саберу на једном месту је свакако добра и јесте практично решење, али захтева и претходно познавање и примену правила како би каталогизатор препознао новине проистекле из ревидираних стандарда. За библиотеке које још увек не креирају записе за сваку врсту извора, Стандард представља добру полазну основу за увођење оних извора који недостају у библиотечким фондовима, а све су присутнији у издаваштву.

Обједињени ISBD не може да реши све недоумице и проблеме с којима се суочавају каталогизатори. Ревизија овог обједињеног издања, која је најављена за 2010. годину, требало би да реши више практичних питања како би се постигла већа конзистентност. Због тога је ово прелиминарно издање као континуирани извор објављено у формату одвојених листова, што дозвољава његово ажурирање, уметање допуна, измена, које се очекују након ревизије.

[1] International Standard Bibliographic Description (ISBD) : preliminary consolidated edition / International Federation of Library Associations and Institutions. - München : K.G. Saur, 2007.

[2] Functional Requirements for Bibliographic Records : final report / International Federation of Library Associations and Institutions. - München : K.G. Saur, 1998.

Гордана Ивковић
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Референсна збирка у Одељењу стручне књиге Народне библиотеке „Стеван Сремац“

Библиотеке чине неопходну и незамењиву компоненту културне, образовне и информацијске инфраструктуре једног друштва. Сврха постојања сваке библиотеке је одговорити на захтеве и потребе корисника за литературом и информацијом. Од великог је значаја богаћење фонда библиотеке, затим њено чување и заштита, коришћење, као и стручно давање информација на корисничка питања и њихово решавање. Референсна збирка је драгоцен извор различитих информација за све кориснике. Референсна збирка је систем узајамно повезаних монографских и серијских секундарних и терцијарних публикација намењених брзом добијању података научног, примењеног и инструкторског карактера. Формирање референсне збирке има за циљ да, као важан информативни инструмент, помогне библиотекару- информатору у решавању захтева корисника и удовољи информационим потребама корисника. Један од битних начина пружања брзих и стручних информација корисницима је коришћење референсне збирке.

Формирање посебних одељења у Народној библиотеци „Стеван Сремац“ почиње далеке 1953. г. када је започет процес издвајања библиотечких фондова. Формирају се специјалне библиотечке службе по одељењима и секторима. Поред Позајмног одељења формира се тзв. Омладинско одељење које је 1962. г. прерасло у Одељење стручне књиге. Политика набавке библиотечких фондова имала је своје фазе. У том периоду, поред текућих издања белетристике, управник библиотеке Миодраг Јовановић и библиотекар Предраг Цветичанин, набавили су значајна дела из области науке,

прве лексиконе, речнике, енциклопедије, захваљујући сарадњи са већим антикварницама у Београду (посебна сарадња је била са антикварницом Просвете из Београда). Захваљујући оваквој набавној политици, библиотека је у својим инвентарима забележила значајну референсну збирку штампану у послератном периоду. У оквиру старог класификационог система налазила се Мала енциклопедија Просвета из 1959. г., Привредни адресар СФРЈ из 1966. г., Хронологија ослобободилачке борбе Југославије из 1964. године итд. Нагли пораст библиотечког фонда забележен је у периоду од 1962. год. до 1965. год., што је условило и богаћење референсне збирке новим издањима. Највећи допринос богаћењу библиотечког фонда дала је Народна и Универзитетска библиотека из Београда, затим Матица српска из Новог Сада, Народна библиотека из Љубљање, Задра, Библиотека Академије наука итд.

Данас, фонд Одељења стручне књиге Народне библиотеке „Стеван Сремац“ садржи грађу из свих области науке и уметности, богату референсну збирку, збирку САНУ и књиге на страним језицима.

Највећи део фонда је намењен интерној позајмици, односно за рад у читаоници. Фонд је смештен по numerusu currensu, а корисници немају слободан приступ фонду. Референсна збирка је сачувана, систематски се богати значајним капиталним издањима и добија значајну улогу у коришћењу. Физички је издвојена од осталог фонда. Због недостатка простора смештај збирке у орманима је интерно урађен и користи се искључиво у читаоници одељења. Збирка представља драгоцен извор информација из различитих научних области, па се захваљујући набавној политици библиотеке збирка непрекидно обогаћује. Корисници референсне збирке су, по интерној евиденцији, најчешће студенти, средњошколци и научни радници (ради добијања података за писање семинарских, матурских, дипломских радова, магистеријума и писања научноистраживачког рада). Издвајању и сређивању референсне збирке на Одељењу стручне књиге приступа се на основу селективне процене библиотекара и корисничких захтева. Референсну збирку на Одељењу стручне књиге чине:

Енциклопедије: Енциклопедија Југославије, Војна енциклопедија, Енциклопедија ликовних уметности, Музичка енциклопедија, Православна енциклопедија, Техничка енциклопедија, Правна и Политичка енциклопедија, Мала енциклопедија Просвета, Енциклопедија Britanica, Ларусова енциклопедија, Енциклопедија живих религија итд.

Све врсте речника: разни језични и вишејезични речници - енглески, немачки, француски, руски, ромски, латински, речник информатике, речник Јунгових појмова и симбола, Педагошки и Психолошки речник, Речник књижевних термина и др.

Лексикони: Лексикон писаца Југославије, Лексикон савремене културе, Лексикон рачуноводства и пословних финансија, Лексикон народа света и др.

Атласи: Атлас свијета, Велики историјски атлас и др.

Стручна литература из области библиотекарства: Књижарски приручник, Мала југословенска енциклопедија библиотекарства и др.

Библиографије, специјални приручници, каталози и адресари.

Одржавање референсне збирке не значи и чување старих и неактуелних књига. Коришћење застарелих референсних дела може довести до тога да корисник добије нетачне информације. Референсна збирка је динамичан извор информација. Она захтева непрекидан прилив нове грађе и пружање релевантних информација.

Садржај ове збирке пружа могућност за научна и стручна истраживања и развој информативног и едукативног рада у оквиру Одељења стручне књиге. Библиотекари и виши књижничари на овом одељењу, који остварују непосредну комуникацију са корисницима настоје задовољити њихове потребе, што и даље остаје суштина библиотечког рада.

Тако је референсна збирка у Одељењу стручне књиге Народне библиотеке „Стеван Сремац“ значајан извор за проналажење брзих и ажурних информација кориснику.

Сања Цвркота
Библиотека града Београд

Библиографије у издању Центра за црквене студије у Нишу

Сажетак: Центар за Црквене студије у Нишу, између осталог, бави се и издавањем библиографија. То је једно деценијама јако запостављено подручје истраживања и крајње је време да се на њих обрати пажња. У свом досадашњем издаваштву Центар је објавио библиографију часописа „Свети кнез Лазар“, библиографије манастира Сопоћана, Хиландара и Ђурђевих Ступова, библиографију Исихазам у Србији и укупних својих досадашњих издања и издања чланова Центра.
***Кључне речи**: Центар за црквене студије, библиографија, Сопоћани, Хиландар, Ђурђеви Ступови, Исихазам, „Свети кнез Лазар“, „Црквене студије“*

У Србији није постојала институција која би се бавила истраживањем наука које су, у тематском смислу, блиске православној култури и духовности. „Група научника је сматрала да је формирање Центра за црквене студије у Нишу веома важан национални, духовни и научни задатак. Зато су одговорно приступили оснивању Центра, инсистирајући на научном кредибилитету и црквено-литургијском животу оснивача."[1] И у пролеће 2002. г. Центар почиње са радом. Оснивач и управник Центра је проф. др Драгиша Бојовић.

Центар се бави проучавањем „православне духовности, са посебним освртом на следеће области: историја Српске православне цркве, историја Српске православне цркве, историја ликовне црквене уметности, историја црквене књижевности, теологија и философија светих отаца, византијска естетика, однос византијске и српске црквене културе, међусобни односи националних православних култура и друга компаративна истраживања."[2]
Једна од активности Центра је издавачка делатност, којом промовише науку, хришћанску културу и духовност у најширем смислу речи. У оквиру тога подразумева се и рад на издавању библиографија.

Ако хронолошки пратимо издавање наслова библиографија имамо следећи поредак:

Године издавања	Наслови библиографија
2002.	Манастир Сопоћани
2003.	Библиографија часописа „Свети кнез Лазар“, Манастир Хиландар
2004.	Манстир Ђурђеви Ступови у Расу
2006.	Исихазам у Србији
2009.	Библиографија Центра за црквене студије

[1] .Центар за црквене студије / Драгиша Бојовић // Православље. – ISSN . - Бр. 954 (15.12.2006, стр. ?
[2] Ризница духовног блага / Снежана Бојовић. – Панчевачко читалиште. – ISSN 1451-3048. – Год. 4, бр. 6 (2005), стр. 61

Следи приказ и анализа досада издатих библиографија разврстаних азбучно по презименима аутора библиографија.

БОЈОВИЋ, Снежана
1. Библиографија часописа „Свети кнез Лазар“ : 1993-2002. / Снежана Бојовић. – 1. изд. – Призрен : Рашко-призренска епархија ; Ниш : Центар за црквене студије, 2003 (Земун : Флеш). – 138 стр. ; 24 cm
Тираж 500. - Стр. 7-12: Предговор / епископ Артемије. - Регистри.
ISBN 86-84105-05-2 (ЦЦС; брош.)
014.3СВЕТИ КНЕЗ ЛАЗАР

Библиографија обухвата попис чланака 40 редовних бројева часописа и три ванредна броја (један посвећен 800- годишњици Хиландара, и други 1999. г. изишао у години страдања, и трећи, тематски посвећен проблему календара. Уз сваку библиографску јединицу стоји кратак садржај. Садржи ауторски и тематски регистар. Ово је једина библиографија у низу која поседује предметни регистар.

МЕЛЦЕР, Бојана
2. Манастир Сопоћани : библиографија / Бојана Мелцер. - [1. изд.]. - Ниш : Центар за црквене студије ; Сопоћани : Манастир Сопоћани, 2002 (Земун : Флеш). - 141 стр. : илустр. ; 24 cm
Тираж 1 000. - Регистар.
ISBN 86-84105-03-6 (ЦЦС; брош.)
016:726.7(497.11)

Део ове библиографије је објављен 1991. г. у монографији „Сопоћани“, академика проф. др Војислава Ј. Ђурића. Монографско издање ове библиографије допуњено је грађом за период од 1991. до 2002. г. Библиографија је подељена на следеће тематске целине: Извори, Путописи, Монографије, Општеинформативна дела и опште студије, Сопоћани у општим делима о средњовековној уметности, Историја, Конзерваторско рестаураторски радови, Архитектура, Сликарство, Археолошки налази, примењена уметност, рукописи и књиге. У оквиру сваке теметске целине библиографске јединице (монографије и прилози у серијским и монографским публикацијама) су сређени хронолошки а у оквиру исте године по абецедном редоследу аутора. Ауторске одреднице су писане у оригиналу и с обзиром на писмо којим су писане (латинично или ћирилично) израђена су два именска регистра. Остале врсте одговорности (приређивачи, уредници, преводиоци) нису садржани у именском регистру. Све библиографске јединице су обрађене de visu. Резимеи на страним језицима су навођени у напомени. Поновљена неизмењена издања или иста та преведена издања нису посебно обрађивани него су наведени у напомени првог издања.

3. Манастир Хиландар : библиографија / Бојана Мелцер ; сарадници Стела Филипи-Матутиновић, Бранислава Грбић ; [фотографије Славомир Матејић]. - 1. изд. - Ниш : Центар за црквене студије ; Косовска Митровица : Филозофски факултет ; Колумбус : Архивски центар за проучавање словенског средњовековља, Државни универзитет Охаја ; Београд : Задужбина Светог манастира Хиландара, 2003 (Краљево : Ofset-press). - 291 стр., [15] листова с таблама ; 32 cm
На спор. насл. стр.: Hilandar Monastery : bibliography. - Тираж 1.000. - Регистар.
ISBN 86-80273-05-8 (ФФ; картон)
016:[726.7(=163.41)(495)
016:271.2-788(234.425.21)
016:73/76.046.3(=163.41)

Поводом 800- годшњице Манастира Хиландара израђена је ова библиографија. Библиографска грађа је распоређена у следеће тематске целине: Извори (Хиландарске повеље, Хиландарски типик и хиландарска акта; Записи и натписи; Житија; Родослови, летописи и остали списи; Ликовне представе), Путописи, Монографије, Општеинформативна дела о Хиландару, Опште студије о Хиландару, Хиландар у општим делима о средњовековној уметности, Хиландар у општим делима о Светој Гори, Историја, Конзерваторско-рестаураторски радови и почетак научног истраживања, Архитектура и скулптура, Сликарство, Примењена уметност, Рукописи и Хиландарски архив. Уколико публикација која се описује припада неколицини тематских целина заведена је у тематску целину којој највише тематски припада, а у осталим целина постоји упутница (види и бр.) на крају. У оквиру сваке целине грађа је разврстана хронолошки, у оквиру исте године абецедно по ауторима публикација. Оне библиографске јединице које нису обрађене de visu обележене су звездицом (*) иза редног броја. Имена аутора у одредници су писана у оригиналу и израђена су два регистра аутора (ћирилски и латинични). Тиме је ауторка библиографије уједначила свој дотадашњи начин обраде библиографија (претходне библиографије су посвећене Студеници, Сопоћанима, Жичи и Ариљу). Поновљена неизмењена издања су такође рађени по истом принципу као у претходним ауторкиним библиографијама. Имена грчких аутора чији су текстови штампани на грчком језику налазе се у абецедном регистру у транслитерираном облику.

4. Манастир Ђурђеви Ступови у Расу : библиографија / Бојана Мелцер ; [фотографије Миодраг Мића Миладиновић, Бранислав Стругар, Александар Радош]. - 1. изд. - Ниш : Центар за црквене студије ; Рас : Манастир Ђурђеви Ступови, 2004 (Земун : Флеш). - 129 стр. : илустр. ; 24 cm
Текст ћир. и лат. - Тираж 777. - Регистар.
ISBN 86-84105-09-5 (брош.)
016:726.7(497.11)

У годинама обнове манастира Ђурђеви Ступови настала је и ова библиографија. Све је рађено de visu и по истом принципу тематског разврставања грађе и библиографског описа и два имена регистра као претходни библиографски радови ове ауторке. Ова библиографија обогаћена је и са 13 илустрација у боји.

РИСТИЋ, Весна
5. Исихазам у Србији ; Свети Сава : библиографија / Весна Ристић. - Ниш : Центар за црквене студије, 2006 (Ниш : Пунта). - 149 стр. ; 24 cm
Тираж 300. - Стр. 7-10: Исихазам у Србији / Слађана Ристић Горгиев. - Стр. 85-86: Свети Сава као исихаста / Слађана Ристић Горгиев. - Регистри.
ISBN 86-84105-13-3 (брош.)
016:271.222(497.11)-58
016:929 Сава, свети
012 Сава, свети

Пописани су радови из теологије, патристике, аскетизма, књижености и историје. Неки од радова, које није било могуће обрадити de visu, остали су непотпуног библиографског описа. Грађа је груписана у следеће тематске целине: 1. Исихазам (Монографске публикације; Докторске дисертације; Чланци у монографским публикацијам; Чланци у серијским публикацијама; 2. Свети Сава као исихаста (Монографске публикације; Чланци у монографским публикацијам; Чланци у серијским публикацијама). У оквиру ових група библиографске јединице су сређене азбучно по наслову. Свака библиографска јединица

је УДК класификована. Библиографија садржи два именска регистра за обе тематске целине и скраћени водич за сналажење у УДК бројевима.

ЦРНОГОРАЦ, Весна
6. Библиографија Центра за црквене студије / Весна Црногорац, Снежана Бојовић. - Ниш : Центар за црквене студије, 2009 (Ниш : Пунта). - 201 стр. ; 21 cm
Тираж 300. - Белешке о ауторима: стр. 201.
ISBN 978-86-84105-27-3 (брош.)
013:[2:061.23(497.11)
016:2

Библиографија се састоји из два дела. Први део обухвата сва издања Центра: монографске публикације и прилоге свих пет бројева објављених у Часопису Центра „Црквене студије“ (2004-2008). Библиографска грађа овог првог дела је обрађена по ISBD(m) и ISBD(cp) стандардима и de visu. Монографије су пописане азбучно по презименима аутора. Библиографија прилога у часописима груписана је према години излажења, а унутар године азбучно по ауторима. Јединствена именска одредница писана је ћирилским писмом. Скоро половина прилога припадају страним научницима и стручњацима из Русије, Бугарске, Грчке, Македоније, Француске и САД. Други део Библиографије обухвата библиографије радова чланова Центра који у својој научној области којом се баве објављују радове. У изради другог дела Библиографије Центра за црквене студије примењивани су одговарајући међународни стандарди (ISBD(m), ISBD(cp). Грађа је разврстана азбучно по ауторима. Радови једног аутора разврстани су хронолошки, а у оквиру исте године азбучно. Радови су, иначе, груписани у неколико целина: Монографске публикације; Прилози у монографским публикацијама; Прилози у серијским публикацијама; евентуално Приређивање монографских публикација; Секундарно ауторство (уређивачки рад, предговори каталозима); Преводи. Податке за већину ових персоналних библиографија доставили су сами аутори, чланови Центра, те стога није све урађено de visu. Да би се донекле употпуниле неке библиографске јединице које нису биле комплетне консултована је узајамна база података COBISS.SR чији је главни координатор Народна библиотека Србије. Нема анотација, регистара, нити биографија чланова Центра за Црквене студије.

Дакле, имамо библиографије чланака два црквена часописа („Свети кнез Лазар“, „Црквене студије“); четири предметне библиографије (посвећене манастирима Сопоћани, Хиландар и Ђурђеви Ступови и Исихазму у Србији) и персоналне библиографије чланова Центра за црквене студије, као и издања Центра за период од 2002. до 2008. Углавном је све рађено de visu, али оно што је приметно јесте сиромаштво регистрима. Разврставање на тематске целине донекле надомешта предметни регистар али никад у потпуности. Такође, различите врсте ауторства је јако битно навести у именском регистру (јединственом или понаособ за сваку врсту ауторства). С обзиром да су све библиографије настале у првој деценији 21- ог века, када се примењују конкретни стандарди за конкретну врсту публикација, очекивати је да одреднице библиографских јединица треба да буду исписане писмом библиографије, те тако страна имена транскрибована.

Пред библиографима богословске мисли и стваралаштва стоји огроман посао. Подухват Центра за црквене студије и на библиографском пољу је вредан пажње, али треба да буде и подстрек осталим црквеним институцијама да подстакну и потпомогну даља библиографска истраживања.

Сузана Станковић,
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Јавна набавка књига у Библиотеци „Стеван Сремац“ Ниш

Набавка књига као један од основних сегмената библиотечке делатности обавља се на Одељењу набавке и обраде Народне библиотеке „Стеван Сремац“. Ово Одељење врши набавку књига за потребе свих одељења Библиотеке чији се фондови састоје од ове врсте библиотечке грађе. Циљ набавке је актуелна, релевантна и квалитетна грађа, која ће задовољити потребе најширег круга корисника услуга једне јавне библиотеке. Да би набавка књига била успешно обављена, води се рачуна о библиотечким стандардима прописаним за ову врсту библиотека, о тренутном стању фондова појединих одељења, а највише о потребама и захтевима читалаца.

Основни начин набавке књига јесте куповина, а материјална средства за куповину обезбеђује оснивач Библиотеке. Да би се искористила средства опредељена за ову врсту набавке, Библиотека је у обавези да приликом куповине примењује одређени поступак. Наиме, куповина књига се од 2003. године, обавља уз примену Закона о јавним набавкама, а поступак је Поступак са погађањем без претходног објављивања.

Примени Закона о јавним набавкама на куповину књига, претходило је упућивање Захтева за давање мишљења поводом набавке библиотечке грађе Управи за јавне набавке Републике Србије. У одговору, дато је мишљење да се убудуће све набавке библиотечке грађе од одређених издавача могу спроводити сходно чл. 23 ст. 1 тач. 1 Закона о јавним набавкама, у Поступку са погађањем. Од тада се овај поступак и примењује. Његова примена подразумева једну сложену процедуру коју прати обимна документација. Документацију за сваки појединачни поступак јавне набавке чини:

– Одлука о покретању поступка јавне набавке,
– Позив понуђачу за достављање понуде са датим роком (уз позив доставља се и одговарајућа документација неопходна за давање понуде),
– Записник о отварању понуде (по приспећу исте),
– Одлука о додели уговора о јавној набавци,
– Извештај о додели уговора о јавној набавци,
– Купопродајни уговор (између издавачке куће и Библиотеке).

Закон о јавним набавкама обавезује да се од одређене издавачке куће купују само њена сопствена издања. Одлуку о покретању поступка набавке доноси директор Библиотеке на основу Закона о јавним набавкама и мишљења Управе за јавне набавке. Документација која се шаље понуђачу подразумева списак потребних наслова са жељеним бројем примерака. Понуду разматра Комисија за набавку књига и на основу тога доноси се Одлука о додели уговора о јавној набавци издавачкој кући од које је тражена понуда. Потписивањем купопродајног уговора од стране директора Библиотеке и директора издавачке куће, документација је комплетирана. Таква се, заједно са захтевом за пребацивање средстава, доставља финансијској служби оснивача Библиотеке. Усвајање тог захтева, односно одобравање новчаних средстава, је процес који може трајати две и више недеља. Одобрење новчаних средстава за одређену јавну набавку значи да је та куповина књига практично реализована. Читава процедура траје најмање четири недеље.

Како један овакав поступак куповине књига утиче на рад Библиотеке?

Најпре, време потребно за обављање једне куповине књига је предугачко. То доводи до тога да Библиотека није у могућности да наслове који су актуелни и који су најтраженији у неком периоду одмах понуди својим корисницима. Самим тим актуелност фондова није адекватна одређеном тренутку. Други проблем везан је за набавку књига које припадају завичајној грађи. То су специфичне ситуације, када од једне издавачке куће треба набавити само један до два наслова, па се поставља питање да ли има смисла спроводити поступак јавне набавке. Проблем куповине завичајних књига делимично се решава куповином истих из сопствених средстава Библиотеке. С обзиром да материјалне могућности Библиотеке нису увек задовољавајуће, успорава се набавка новоизашлих наслова, па је често последица тога да после извесног времена истих нема у понуди. Проблем настаје и када је аутор књиге уједно и издавач, па књигу дистрибуира преко неке агенције. Куповина од дистрибутера књига није могућа, јер нису издавачи истих, иако су некада једини понуђачи. Примена оваквог поступка куповине књига диктира и неуједначен ритам набавке, а резултат тога је много већи број набављених књига у другој половини године.

Примена Закона о јавним набавкама и Поступка са погађањем без претходног објављивања приликом куповине књига, изазвала је чуђење и неверицу код многих издавачких кућа. Било је необично да је књига почела да се третира као свака друга роба, да се тражи ковертирана понуда, да се потписује купопродајни говор. Издавачке куће су тражиле додатно објашњење уз документацију која им је достављана. У првој години примене Закона било је проблема, али временом су прихватиле овакав начин рада. Истовремено и корисници услуга Библиотеке захтевали су објашњење везано за временски период потребан да се неки наслов нађе у њеним фондовима.

Како Библиотека спроводи поступке јавних набавки књига?

Да би се успешније спроводиле јавне набавке књига, у Библиотеци постоји пракса да се од једне издавачке куће, једном до два пута годишње купују књиге и спроводи комплетна процедура. Приликом тих куповина набављају се сви нови наслови те издавачке куће, које Библиотека жели да има у својим фондовима и обнављају стари, уколико је то потребно. Овај начин рада омогућава спровођење јавне набавке књига са већим бројем издавачких кућа у току године и праћење њиховог целокупног издаваштва. Показало се веома практичним да се поступак куповине и израда документације са једном издавачком кућом ради једном до два пута годишње.

Без обзира на сложеност процедуре и дужину поступка, Библиотека успева да успешно обави куповину књига и годишње реализује неколико десетина јавних набавки. Томе, наравно, доприноси и оснивач Библиотеке који на нивоу године издваја довољно материјалних средстава. Број приновљених књига се увећава из године у годину, па је у 2009. години у потпуности задовољен, чак и премашен, број прописан Стандардом за годишњу принову књига општинских библиотека.

Иако се можемо похвалити успешно реализованим јавним набавкама књига, остаје питање да ли књигу треба набављати на овакав начин? За библиотекара књига није роба, још мање за читаоца, и не треба је третирати тако. Треба је учинити доступном читаоцима, набавити је на што бржи и једноставнији начин, а Библиотеци омогућити да што лакше обавља своју функцију и задатке који су, између осталог, прописани Законом. Самим тим поступак куповине треба поједноставити и омогућити библиотекарима да своје снаге усмере на што квалитетнији одабир књига, а не на дуготрајне и компликоване поступке.

Елизабета Георгиев, Народна библиотека „Детко Петров“, Димитровград
Надица Костић, Народна библиотека Пирот

О јестивим књигама, времешним бакицама, СМС тајнама, књиговању, чаробној земљи Библиоландији

У поздравној речи на отварању једног стручног скупа, наш велики писац за децу, Гроздана Олујић, је између осталог рекла: „Значај библиотека је без премца, а дужност библиотекара - дужност је чувара светог пламена, тешка, одговорна, неадекватно награђивана, неопходна! Јер, књиге нису украс за полице, већ златно зрневље за будућу златну жетву нових стваралачких подвига у свим областима живота, од астрофизике до поезије.“[1] Лепо је знати да ствараоци књига за децу цене рад и залагање библиотечких радника у једној посебној мисији изградње квалитетног и доброг читаоца у лику детета. Још лепше је знати да библиотеке, улажући ентузијазам и креативност запослених, осмишљавају популарне креативне радионице за најмлађе које привлаче децу, доводе их у библиотеку, подстичу њихов рад и стварају од библиотеке „супер место“ за креативно провођење слободног времена.

Дете- корисник данас очекује од библиотеке другачији амбијент од школе- место за лепе, корисне и забавне ствари где ће моћи да научи много, а и да покаже шта зна и уме. Добра библиотека, која брине о својим корисницима, има важан задатак да ослушкује њихове потребе и да различитим активностима што више испуњава њихове жеље. Интересантно је како најмлађи доживљавају библиотеку. Цртеж једне девојчице, члана Песничке радионице при библиотеци „Детко Петров“ у Димитровграду, изгледао је овако- весело и насмејано дете у једној руци држи књигу, а другом руком вуче помало несигурну старицу која као да са сваким кораком све више заостаје. Испод девојчице неспретним словима је исписано- ЈА (ми додајемо корисник), а испод старице стоји - МОЈА БИБЛИОТЕКА. На питање зашто тако доживљава своју библиотеку, одговор је био неочекиван: „Зато што је стара! Замисли баку од 110 година![2]“ У случају Народне библиотеке Пирот то би била бака од 130 година! Овај наивни дечји цртеж носи озбиљну поруку- библиотека има обавезу да стално иде укорак са временом и да никако не дозвољава својим корисницима да је они „вуку“ напред, већ да она њих што више привлачи себи, осмишљавајући и креирајући, заједничким снагама, то супер место.

Своју усмереност на кориснике библиотека исказује и настојањем да што више обогати своје колекције разноврсном грађом, организовањем различитих књижевних и културних програма- примерених структури својих чланова, не занемарујући при том ни тако подстицајна и корисна стручна окупљања. У години када прославља свој велики јубилеј - 130 година од оснивања Читаонице пиротске, Народна библиотека Пирот жели да бројним, што културним активностима, што стручним дешавањима обележи важну годишњицу. Тако смо, вођени жељом да на једном месту окупимо библиотекаре који посебно раде са децом и баве се организацијом и креирањем креативних радионица и који се на тај начин труде да иду у корак са својим најмлађим корисницима, 11. септембра 2009. године у Димитровграду организовали међународни стручни скуп *Деца у библиотеци - позитивна искуства*. Организатор

[1] Деца и библиотеке: зборник радова са међународног научног скупа одржаног у Београду од 5. до 9. октобра 2005. / уредник Александра Вранеш . – Београд : Филолошки факултет Универзитета : Библиотекарско друштво Србије, 2006

[2] Цртеж је везан за јубилеј Библиотеке у Димитровграду -110 година постојања и рада

скупа била је Народна библиотека Пирот у сарадњи са Народном библиотеком „Детко Петров“ из Димитровграда. Скупу је присуствовало преко 30 библиотекара народних библиотека из Софије, Београда, Ниша, Бабушнице, Прокупља, Пирота и Димитровграда. Слоган ове манифестације, коју је пратио и оригинални постер, био је *Хајде да књигујемо*. Организујући међународни стручни скуп у Димитровграду, Народна библиотека Пирот желела је да покаже да таква и слична дешавања не морају нужно да су везана само за Пирот и Матичну библиотеку. Добра пракса, квалитетан рад, адекватна сарадња могу да буду солидна препорука за организацију оваквих окупљања и у другим јавним или школским библиотекама у оквиру матичности.

Идеја организатора била је, још у старту, да се (наизглед) споредним активностима разбије стереотип оваквих окупљања. Као увертиру у „озбиљни“ део рада, библиотека-домаћин је приредила програм за госте, ученике и друге заинтересоване. Извођењем перформанса *Прича о Библиоландији* [3] представљен је један пример добре праксе. *Прича о Библиоландији* је универзална прича о библиотеци, раду у њој, значају библиотеке за децу, креативности коју она пружа, моћи књиге и читања. Кроз причу о децистваралоцима и о раду на двема књигама које су изашле из *стваралачке кухиње* Радионице, циљ је био да се покаже да библиотека заиста може да буде «супер» место за све, а нарочито за децу и младе. После инспиративног увода у проблематику деце у библиотеци, официјелни део скупа одржан је у сали Скупштине општине Димитровград. Присутне је, у име града домаћина, поздравио заменик председника општине Васко Велчев, који је, између осталог, истакао како је велика част за један мали град као што је Димитровград да буде домаћин скупа библиотекара. Прва сесија скупа је била на тему *Деца у библиотеци*. Циљ је био да се прикажу нека позитивна искуства појединих библиотека у раду са децом. Секретар Библиотекарског друштва Србије, Весна Црногорац, је представила пројекат Омладинске библиотеке у Хамбургу HOEB4U, ауторке Жанет Ахбергер, који је био тема овогодишње радионице у организацији Гете-Института у Београду. Интересантна искуства наших немачких колега су свакако добра прилика да се „позајме“ идеје за будући рад са младима. Закључак тог представљања је био да креативност, довитљивост и укључивање самих корисника у процес рада у библиотеци јесте оно на чему треба да радимо.

Међународни карактер скупу дале су гошће из Бугарске - Спаска Тарандова, заменик директора Столичне библиотеке из Софије и Валентина Лечева, библиотекар. Оне су представиле искуства бугарских библиотека у раду са децом, са посебним акцентом на активности Столичне библиотеке, као друге по величини библиотеке у Бугарској. Госпођа Лечева је говорила о раду с најмлађима у оквиру радионица које воде писци, глумци, сликари, о томе да сама деца „гласају“ ко ће бити гост и ко ће се дружити са њима. Интересантна је прича да међу таквим „жељеним“ гостима има и политичара, који се радо одазивају позивима библиотеке. Иако би се очекивало да је стање у бугарским библиотекама боље после уласка Бугарске у ЕУ, ипак и њихове библиотеке имају сличне проблеме као и наше. Продукција бугарских књига за децу је велика, али мало има националне књижевности. Књиге су скупе, а до средстава се долази путем пројеката и конкурисања код различитих фондација.

Један од циљева овог скупа је био и да се библиотекарима из мањих средина, који су ретко у прилици да посете релевантне стручне скупове, представе неки од најуспешнијих пројеката из струке, који су на најзначајнијем научном и стручном скупу *Библионету*, одржаном ове године у Сомбору, награђени. Марјан Маринковић из Библиотеке града Београда представио је пројекат своје библиотеке *Тајна* који је награђен за најбољу иновативну идеју. Пројекат *Тајна* изазвао је велико интересовање међу малишанима и окупио је велики број библиотека које су радиле на његовој реализацији. СМС поруке, као нови и све популарнији вид комуникације међу младима, показале су се као добар начин за подстрек креативности код деце. У категорији постера, који најбоље осликава сам пројекат, прва награда припала је Народној библиотеци „Стефан Првовенчани“ из Краљева за пројекат *Краљево чита*. Због оправданог одсуства колега Милоја Радовића и Гордане Тимотијевић, о раду Дечјег одељења краљевачке библиотеке, о реализацији бројних радионица и резултатима различитих активности, говорила је Елизабета Георгиев која је представила рад колеге Радовића. Присутни су

[3] Текст перформанса написала библиотекар Елизабета Георгиев. Глумци – чланови Песничке радионице

могли да уживају у цртаном филму *Кућа свих кућа* који су радила деца, чланови Библиотеке. Бројне активности Дечјег одељења Народне библиотеке „Стеван Сремац“ у Нишу представила је Саша Луковић Васиљевић, руководилац овог одељења. Она је посебно говорила о искуствима библиотеке у реализацији нациналног литерарног и ликовног конкурса који ова библиотека расписује поводом Међународног дана дечје књиге.

Други део скупа протекао је у разговорима о функционисању библиотека у времену кризе. Спаска Тарандова из Софије говорила је о начинима финансирања важних пројеката Столичне библиотеке, о проблемима са којима се бугарске библиотеке суочавају данас, о значају коришћења разних европских фондова који су добра могућност за добијање средстава за побољшање услова рада. Марјан Маринковић је поделио са присутнима драгоцене информације о предностима партнерског конкурисања у међународним пројектима за библиотеке. Мишљење свих присутних је да материјално стање библиотека није на завидном нивоу. Оснивачи мало улажу у ове установе, те је на директорима библиотека да на различите, довитљиве начине дођу до средстава. Једна од могућности да се добију средства за организацију културних програма јесу конкурси Министарства културе, сарадња са НВО, праћење пројеката међуграничне сарадње и слично.

Иако на скупу нису донети званични закључци, општи утисак, који су сви присутни понели из Димитровграда, је да су стручни скупови увек места на којима се преносе идеје, искуства и знања и да доприносе квалитетнијој сарадњи колега и самих библиотека. Ипак, можемо закључити, у духу самог скупа посвећеног раду са децом и младима, да библиотека може да буде ИН ако је сви заједно учинимо таквом. Добра, ИН библиотека је вредница која ослушкује потребе сваког свог корисника. Добра библиотека се прилагођава тим потребама. Добра библиотека се труди да ухвати корак са сваким својим корисником, а посебно са све захтевнијом децом и тинејџерима. За то јој је потребна и адекватна подршка средине (у идеалним условима) или прост ентузијазам и креативност запослених (много чешће). Да ли таква библиотека уопште постоји? Примери добре праксе о којима је било речи показују да су поједине библиотеке веома близу тог идеалног модела. Да библиотека може постати и бренд, говори нам искуство немачких библиотекара.

Неки општи закључак на основу свега што је могло да се чује на скупу био би да ми нисмо Шведска у чијим библиотекама се брига о најмлађим корисницима манифестује и кроз понуду јестивих књига за бебе. Међутим, недостатак, понекад и основних средстава за рад, често надокнађујемо оригиналним идејама и креативном енергијом, стално осмишљавајући нове програме, радионице, активности које не захтевају превише пара, а дају добре резултате. Библиотека заиста може да буде „срећотека - право место за малог човека“, како кажу мали Димитровграђани. Довољно је деци само мало пружити, они ће то вратити вишеструко! Жељена последица свега су не само задовољни млади корисници, већ и посебна, слатка грижа савести да библиотеке и библиотекари јесу главни *кривци* за „златну жетву стваралачких подвига будућих поколења!“

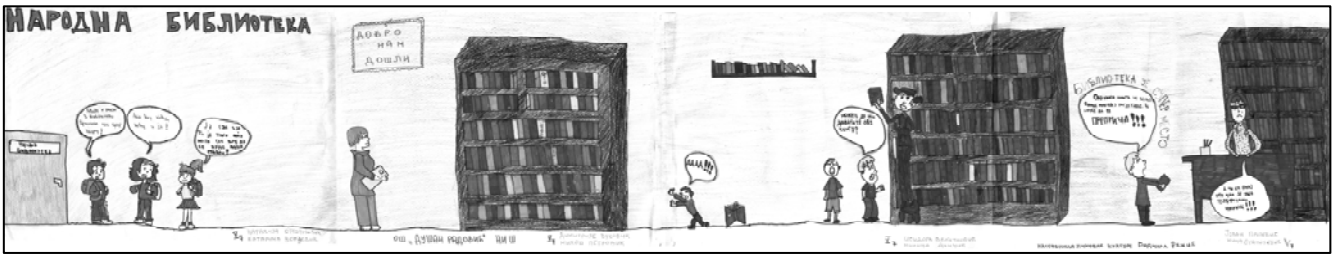

Саша Луковић- Васиљевић
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш
sasa_bib@yahoo.com

Може, али не мора

Једног лепог сунчаног дана, на самом југу Србије, у граду на Нишави, група тинејџера се договарала о “зборном месту” за то поподне. Предлози су били: паркић, кафић, играоница... Безуспешно! А онда се неко досетио: “А шта кажете да се нађемо у дечјој библиотеци?” Сви су се сагласили са тим предлогом: “Стварно, библиотека је баш супер место!” ”Библиотека!” “Супер!”

Сигурна сам да нисте поверовали у ову причу. Не бих ни ја, да сасвим случајно нисам “упала” у наведен разговор, који се одвијао на једном од интернет- форума! Нисам могла да верујем својим очима! Библиотекарка у мени је помислила: “Значи, на добром смо путу!”

И тако је овај чет за мене био “крунски” аргумент за гашење још увек тињајућег (чак и међу колегама-библиотекарима) мишљења да је за дечју библиотеку сасвим довољно у тишини чувати књиге и чекати да деца, исто тако тиха, готово са страхопоштовањем, дођу по њих.

Међу најважнијим задацима који чине језгро услуга јавних библиотека, по ИФЛИНОМ Манифесту за јавне библиотеке из 1995. год. на првом месту је “стварање и неговање читалачких навика код деце од раног узраста”, а на четвртом “подстицање маште и креативности код деце и младих”. Према ИФЛИНИМ Смерницама за развој јавних библиотека, ове библиотеке имају посебну одговорност према потребама деце и младих, као циљној групи на чији се допринос развоју друштва рачуна као на залогу будућности. И након петнаест година од објављивања овог Манифеста у нашој земљи не постоји ни закон ни утврђен систем који би обавезивао органе државе и локалних самоуправа, па чак ни саму библиотеку у којој се налази дечје одељење, да обезбеди несметани рад на “стварању и неговању читалачких навика код деце од раног узраста” и “подстицању маште и креативности код деце и младих”. Вероватно треба да протекне још нека деценија да би се код надлежних пробудила свест и савест о томе да јавне библиотеке имају посебну одговорност баш према деци и младима, јер на њих би требало да рачунамо када је будућност нашег друштва у питању.

Колеге из “јужне мреже” имале су две године за редом прилике да на организованим скуповима[1], у непосредном контакту, међусобно размене искуства о раду са децом. Штап, канап, ентузијазам, упорност (читај: ништа и нико ме неће спречити да истрајем у доброј намери), креативност и фактор среће да се на челним местима налазе особе са истанчаним слухом за ту проблематику. Свуда је слична ситуација. Нијансе су у питању: негде је мало више ентузијазма, негде креативности, а негде среће... Свако се довија на свој начин, свако има неке своје “адуте”, програме, који су, ипак и поред свега, заживели. Као и свима и нама у Народној библиотеци “Стеван Сремац” главни покретачи јесу, већ поменути, ентузијазам, креативност итд... Осетила сам за потребно да

[1] Рад са децом у јавним библиотекама јужне Србије- Округли сто, Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш, 2008; 11. септембра 2009. године у Димитровграду организовали међународни стручни скуп *Деца у библиотеци - позитивна искуства*.

о неким "пелцерима", који су се јако лепо прихватили међу нишком децом, упознам и остале колеге.

Писати о позитивним искуствима у раду са децом значи писати о свим активностима и труду у раду са децом, јер свака активност те врсте јесте једно позитивно искуство! Ни по томе се Нишка библиотека не разликује од других. Препоручена књига, изложба, разговор, сусрет са писцима, радионица... Деца су као сунђери: упијају скоро све што им њихово окружење нуди. Али, неке програме, ипак, са посебном пажњом и љубављу негујемо.

Радионица цртаног филма

Највећа вредност и предност радионица, у односу на све остале видове активности, јесте заједнички рад, дружење деце сличног сензибилитета, као и спајање њихове креативности и маштовитости у изради заједничких пројеката. Радионица цртаног филма у Нишкој библиотеци постоји од 2005. године и кроз њу је прошло преко две стотине малишана. Сви су савладали технику израде цртаних филмова, а многи од њих су "запловили", баш захваљујући овој радионици, уметничким водама. У току ових пет година у Библиотеци је настало више од педесет филмова, а највећи број их је инспирисан делима домаће књи-жевности за децу. У Години Доситеја хит су биле басне. А током читаве прошле године деца су радила на анимацији игроказа за лутке од кромпира „Несрећна Кафина" Ј. Ј. Змаја.

Овај петнаестоминутни анимирани филм тренутно се налази у конкуренцији неколико фестивала анимираних филмова код нас и у свету (Београд, Јапан, Русија). Током Филмских сусрета у Нишу ова Радионица је уврштена у пратеће програме фестивала и у то време је сасвим нормално затећи неког од познатих глумаца у просторијама читаонице, односно Радионице, што представља велику радост за децу. Радионицу воде инструктори СЦФ`98, одржава се суботом у трајању од два сата, а улазница за њу је чланска карта библиотеке.

Психолошко-креативна радионица „Нико као ти"

Већина програма дечјих библиотека намењена је млађим основцима. Ретко када је неко дешавање намењено "најстаријим" члановима ових библиотека. То је био један од разлога зашто смо ову радионицу отворили "искључиво и само" за ученике осмог разреда. Сваког петка, у вечерњим часовима, у читаоници Дечје библиотеке групи осмака је омогућено да са инструктором радионице, дипломираним психологом и психодрамским котерапеутом, иначе представником Центра за унапређење квалитета живота "Корак до здравља", разговара о "горућим" проблемима, као што су: љубав, идентитет, однос са вршњацима и родитељима, невербална комуникација, узор, учење, избор школе и будућег занимања... Циљ ове радионице је да њеним полазницима помогне у сналажењу на великој животној раскрсници на којој се налазе, као и да им омогуће да кроз интерактивну комуникацију и игру *испоље* свој креативни потенцијал и подстакну свој психосоцијални развој. Запажено је и да сви "генијалци" ("радионичари" су тако сами крстили своју групу) сваког петка редовно узимају нове књиге за читање за наредну недељу и да успут и разговарају о њима.

Конкурс поводом Светског дана књиге за децу

Светски дан књиге за децу (2. април, рођендан Х. К. Андерсена) Дечја библиотека у Нишу је почела да обележева 2002. године, расписивањем литерарно- ликовног конкурса за основце нишког региона. Тема је била „Бајка“. На завршној свечаности двориште библиотеке је “претворено” у бајку, глумци-средњошколци су извели представу по мотивима Андерсенових бајки, а награђена деца су била гости данске амбасаде у Београду. Све се то веома допало и наставницима и њиховим ученицима, те је овај конкуррс од 2003. прерастао у републички. Тема је сваке године другачија, али је увек у вези са неком одређеном књигом, аутором, јубилејом, књижевним обликом... Тако је 2004. године, на стогодишњицу од смрти Ј. Ј. Змаја, тема била “Ала је леп овај свет” (председници жирија - Тоде Николетић). 2005. године, две стотине година од рођења Х. К. Андерсена „Срећан ти рођендан, господине Андерсене!“ (председник жирија, овогодишња добитница НИН- ове награде, Гроздана Олујић). 2007. је проглашена Годином Доситеја, те је тема била „Басна“ (председник жирија - Дејан Алексић). 2008. “Загонетне приче” Уроша Петровића су биле хит међу малишанима, па је тема била „Загонетна прича“, а Урош, наравно, председник жирија. Прошле, 2009. године, због великог јубилеја 130. рођендана Библиотеке “Стеван Сремац”, децу смо навели на размишљање о библиотеци и то темом „Библиотека је супер место!“ (председник жирија – Слободан Станишић), а пошто ове, 2010. почиње Година књиге у нашој земљи, задатак за размишљање, писање и цртање за децу је био: „Моја књига“. Овогодишњи председник жирија је Дејан Стојиљковић, аутор најчитаније и најпопуларније књиге у претходној години, „Константиново раскршће“. Најмаштовитији и најразигранији радови били су 2006. године на тему „У авантури са јунаком из омиљене књиге“ (председник жирија - Весна Алексић). Специфичност овог конкурса је та што се оглашава преко мреже јавних и школских библиотека. Тако смо остварили, и на овај начин, изванредну сарадњу са колегама из Панчева, Новог Сада, Кикинде, Краљева, Димитровграда, Јагодине, Пирота, Сремске Митровице... Ангажовањем библиотека, библиотекара, наставника и деце, поред популарисања књиге, ликовног и литерарног стваралаштва деце, изграђује се и позитиван „имиџ“ нишке библиотеке. Захваљујући овом конкурсу, нишку дечју библиотеку упознали су колеге- библиотекари и малишани из свих крајева Србије.

Наши “мезимци” су и енигматска, оригами, стрип радионица, фестивал писаца за децу (који је преузела Општина Медијана), али о томе неком другом приликом.

На неком од скупова посвећеном раду са децом у библиотекама, чуло се и мишљење неких колега како рад без неког чврстог система и правила и уз помоћ штапа и канапа има и добрих страна: нашој креативности и домишљатости нигде краја нема, а да наше акције и наше библиотеке можда баш због тога “имају душу”... Да није баш тако уверила сам се прошле године када сам посетила највећу јавну библиотеку у Хјустону, Библиотеку у којој је све јако добро организовано и материјално потковано. Из разговора са хјустонским колегиницама сазнала сам да је њихов једини задатак да осмишљавају активности којима ће децу подстицати на читање, стварање, креативност. Ове тексашке

библиотекарке своју енергију не морају да расипају на “штапове и канапове”. И, верујте ми на реч, и њихова библиотека итекако има душу. Тек толико о теорији “слатки лимун, кисело грожђе”.

Податак за оне који нису били у нишкој дечјој библиотеци: Библиотека је издвојена физички од главне зграде и има заједнички улаз са свим борачким организацијама (од потомака учесника у ратовима 1912- 1914, па до учесника у најновијим ратовима), кафаном и, до скора, канцеларијом удружења за кремацију посмртних остатака (које су запослени у Библиотеци прозвали “од миља” “весели пламичак”). Дете, да би стигло до библиотеке, која се налази на спрату, мора да прође кроз завесу дима и непријатних мириса, који се шире из кафане. Пут до књиге је заиста тежак. И да се вратимо на причу са почетка текста: Библиотека заиста може да буде супер место и за данашње малишане, али шта ћемо ако нам понестане штапа и канапа?

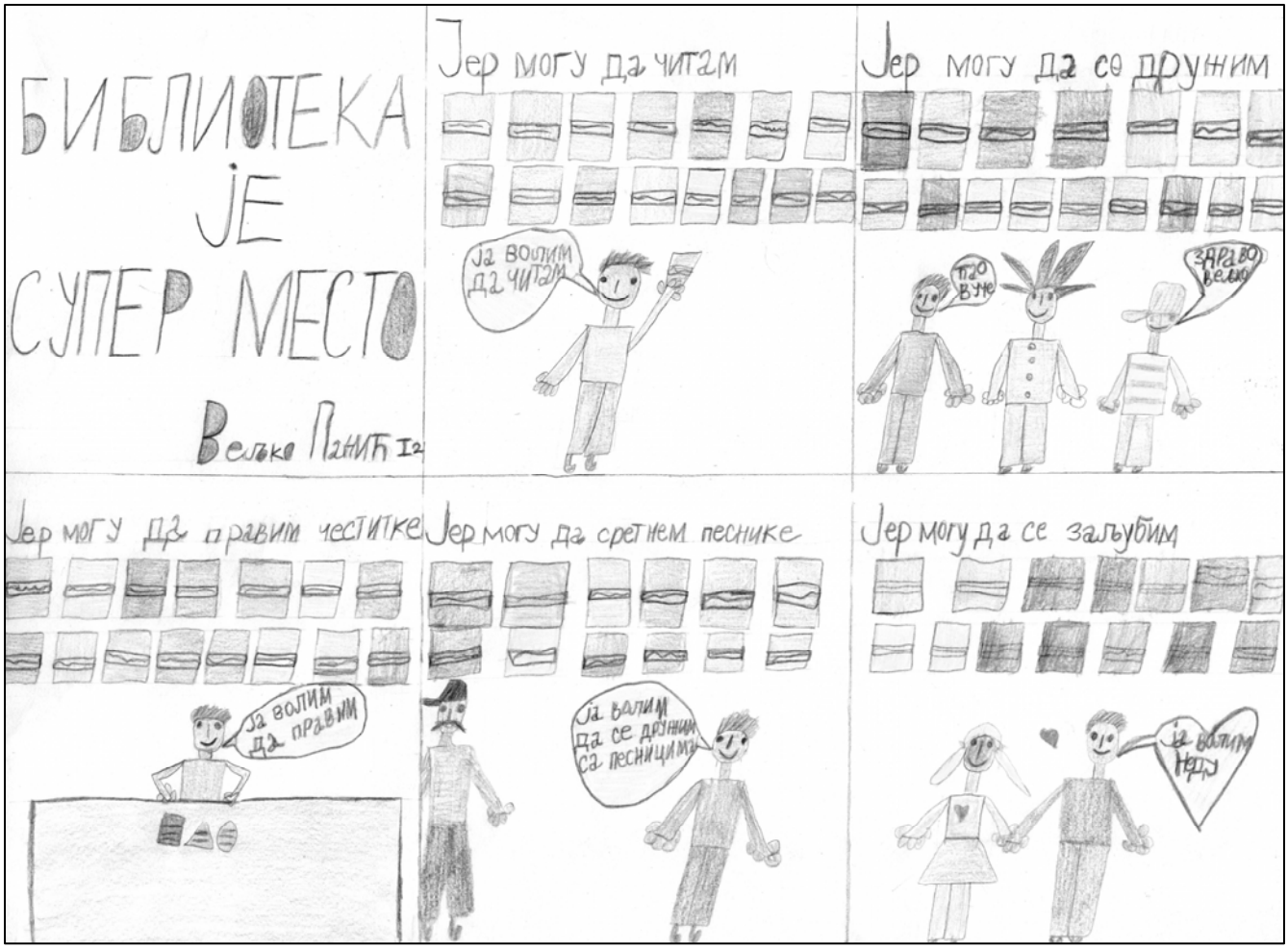

Миле Тасић
Градска библиотека у Суботици

Завичајни истраживачи

Сигурно је да су завичајни фондови у библиотекама они који сваким даном, с разлогом, све више добијају на значају. Сам садржај ових фондова чини их оригналним, јединственим и непоновљивим у односу на сва друга одељења. Док је на позајамним одељењима за децу и одрасле углавном врло слична литература која се тек у нијансама не подудара, односно која се тек по националним књижевностима, од земље до земље, разликује; док су научна одељења готово идентична пре свега по својим референсним збиркама, али и другој литератури; док се одељења обраде баве преузимањем, дакле преписивањем, већ обрађених CIP-ова; док се периодика креће у врло препознатљивом ареалу, дотле су завичајна одељења и њени фондови дијаметрално различити од града до града, од државе до државе, дакле непоновљива. Очигледна несразмера између значаја фонда о којем говоримо и мотивисања завичајних истраживача, као недовољно стручно обрађена тема, како у домаћој тако и у страној литератури, утицало је да се овим радом пренесу досадашња искуства и понуди могући искорак у библиотечкој пракси која рефлектује однос између библиотекара и истраживача.

Брига о том оригиналном и јединственом, рекосмо непоновљивом библиотечком материјалу који се трајно чува на завичајним одељењима, јесте уједно и брига о завичајним ауторима које, такође, красе слични епитети о њиховој непоновљивој љубави према завичају, којег као интимну и битну категорију у свом истраживачком раду и сами носе.

Дугогодишња пракса је потврдила да завичајни истраживачи чине један невелики круг пре свега учених интелектуалаца, добрих познавалаца завичајне тематике али, такође, и великих ентузијаста, спремних да открију нешто ново о свом завичају, да о томе пишу и, наравно, то објаве, не очекујући материјалну надокнаду за тако предан и вредан рад. Минули период од неколико деценија нас је уверио у глобалну једнообразност силовито логистички подржану од моћних, период када је свеколика глобализација свом жестином наметнула унифицирање у свему, па и у култури. Иницијатива завичајаца је довољно жилава да се одупре и забележи ону аутентичну самосвојност једног простора и она данас чини онај неопходни и једини могући бастион у одбрани управо оног јединственог и непоновљивог, ма како и локалног. И поред силног убеђивања да постоји једна глобална историја, да постоји једна књига, једна песма, једна архитектура, једна телевизија, једна монета, па готово и један језик, да постоји једна боја којом цео свет треба обојити, наравно од стране оних који то могу снагом аргумента, још више аргументом снаге завичајни створоци врло свесно „империји узвраћају ударац“, све већим истраживачким опусом управо завичаја који као резултат нуди вредну и значајну библиотечку грађу.

Досадашња пракса на завичајном одељењу Градске библиотеке у Суботици је показала да је након 2000. године, када је овај фонд премештен у приземни део објекта, постао доступнији интересентима, односно корисницима, омогућујући им, са неколико читалачких места, да истражују вредан библиотечки материјал непроцењиве вредности. Истраживачки поступак, по природи ствари, често захтева историјске библиотечке публикације како по тематици, тако и по јединственом хронолошком току, било да су у питању монографска дела или да је у питању периодика која у дужем временском периоду заокупља пажњу истраживача. Обезбеђивање неопходне литературе за дужи период на истом месту, корисницима је омогућено истраживање у континуитету, олакшан и омогућен приступ, те понуђена готово кабинетска атмосфера, тако неопхода да би се концентрација задржала на потребном нивоу, у дужем временском периоду.

Многобројне празнине из историје једног завичаја најчешће се попуњавају пионирским, вредним истраживањима углавном локалних стваралаца. Сваки, па и најмањи детаљ, о развоју једне средине у ма којој области о људима једног завичајног ареала чине незаобилазну причу без које се заокружена слика тог простора и не може

створити. Пропуштање да се о некој завичајној теми остави трајни писани, па и визуелни, траг био би раван забораву самог простора којег би врло брзо у бесомучној глобализацији прекрила нека друга слика, нека друга „истина“.

Изречено указује да приступ завичајног библиотекара према истраживачима и научним радницима, према професорима, ствараоцима из различитих области, али све више и према ученицима и студентима мора бити сериознији и дубљи од приступа на другим одељењима на којима се најчешће нуди постојећа литература. Понекада семинарски или матурски радови ученика, као и дипломски радови студената, отварају до тада неистражену, сасвим нову, необрађену завичајну тему, нудећи, наравно, на том примереном нивоу неке одговоре, отварајући истовремено нове теме, никако небитне за одређену област. Примереним и одговарајућим приступом библиотечки радник мора да поспешује истраживачки поступак појединаца, да им олакшава и помаже у раду, да им на ненаметљив начин понуди додатну литературу која ће омогућити проширивање истраживачког рада како по вертикали, тако и по хоризонтали, усмеравати истраживачку активност у добром правцу. И сам библиотечки радник се мора саживети са истраживачима, сваки дан бити са њима, али и с делом које у таквом поступку настаје. Једноставно, и сам мора да упозна довољно дубоко тему истраживања, да библиотечки стручно прати истраживачке поступке и етапе, да спозна важност теме која се открива, јер једино тако може паралелно са истражиивачем да прати и помогне у том тешком и често деликатном раду.

У научноистраживачком поступку подршка је увек драгоцена, па је неопходан управо такав однос домаћина- библиотекара који ће несмањену подршку давати истраживачима, усмеравати их истовремено да своје сепарате објављују у разноврсној периодици, најбоље у стручним часописима, помагати им да се заокружене целине објављују, да би се потом путем промоција афирмисали и добили адекватну медијску подршку, те се приближили широком корисничком кругу. Потврдило се да је управо објављивање монографских публикација онај подстрекачки мотив који у великој мери за истраживаче значи праву сатисфакцију, али истовремено и подстицај у будућем раду.

Завичајно одељење Градске библиотеке у Суботици, у циљу афирмације али и поспешивања истраживачког рада, више година негује и својеврсно награђивање својих стваралаца. Тако се већ шест година, последњег радног дана у години, организује отискивање длана у глини једног од завичајних стваралаца који је у минулој години својим делом задужио град, радећи управо на завичајним темама. Тог се дана у подне окупи тридесетак „завичајаца“ и уз честитања за успехе у минулој, пожеле успеси у раду у наредној години. Тако је пре шест година отисак свог длана у глини као први оставио познати вајар, академик Сава Халугин, чија се три ауторска гипсана рада чувају трајно у библиотеци. Наравно да се на завичајном одељењу чувају и готово сви Халугинови ликовни каталози, те да је обимну библиографију о овом значајном скулптору сачинила библиотекарка Изабела Папди.

Наредне године отисак длана је оставио Бела Дуранци, историчар уметности, који је о завичајном ликовном стваралаштву, пре свега мађарској варијанти сецесије у архитектури Војводине, оставио незаобилазни траг. Готово сва Дуранчијева истраживања кретала су се у широком простору ликовног стваралаштва на северу Србије и прожимању са стваралаштвом у суседној Мађарској. Више монографија је потписао о завичајним уметницим, редовно је објављивао у локалним листовима и у многобројним часописима у земљи и иностранству. И данас Бела Дуранци, као драги гост, има посебно место на завичајном одељењу, настављајући несмањеном жестином да истражује и објављује.

Следећи стваралац који је свој отисак оставио трајно у глини је песникиња и публициста Марија Шимоковић, која се, такође у својим литерарним темама, ослања на завичајни простор из којег неуморно црпи инспирацију, која је у сваком случају допринела да ауторка понесе и тако ласкаво признање као што је престижна песничка награда Бранко Миљковић.

Доктор Бранко Ћупурдија, редовни професор на Филозофском факултету у Београду на одсеку за етнологију и антропологију, своје радове заснива на истраживању Суботице и околине у многим сферама: начину живота, обичајима, колонизацији, судбини салаша и још много тога, што јесте битно и неизоставно за стварање што целовитије слике суботичког простора, ослањајући се у својим истраживањима на изворе управо са овог одељења.

Наредне године свој длан је утиснуо Деже Чусо, лекар по професији и донедавни начелник Службе хитне помоћи, који је почео да истражује крстове крајпуташе у суботичкој општини, које је сретао управо током хитних интервенција. У периоду од 2003. до 2008. године штампано је чак

пет његових књига о поменутим крстовима и другим мањим верским објектима на подручју суботичке општине, бележећи трајно њихов етнолошки садржај. Наравно да је највише информација о њима марљиво и упорно годинама сакупљао истражујући вредну завичајну периодику. Те године је понео и новоустановљену награду Завичајна књига године, коју наша библиотека додељује на Дан библиотеке 13. октобра.

Свој длан у глини за 2009. годину је утиснуо млади суботички стваралац др Слободан Владушић, доцент на Филозофском факултету у Новом Саду. Носилац је Богдановићеве награде за књижевну критику, а био је и вишегодишњи члан Жирија за доделу НИН- ове награде за роман године. Сарадник је многих листова и књижевних часописа, а у минулој години су му из штампе изашле две књиге: његов магистарски рад „Ко је убио мртву драгу“ и роман „Форворд“ за који је добио и престижну Виталову награду. Истраживачки рад у библиотеци и за Владушића је стални задатак.

Награду за Завичајну књигу године у 2009. добио је професор суботичке Музичке школе Тибор Пекар, коме су, управо у минулој години, изашле две књиге из богатог музичког живота нашег града у прошлости. Велики ослонац и овом истраживачу чинила је обимна и богата завичајна периодика.

Велики истраживач и, готово свакодневни посетилац завичајног одељења је др Емил Либма, лекар по професији, али и истраживач, који је до сада написао и објавио најцеловитију причу о развоју завичајног здравства, здравствених институција и о лекарима нашег града у више књига. Уз несмањену динамику даљег истраживања нови рукописи овог завичајног заљубљеника чекају на објављивање.

Посебно треба апострофирати рад Борислава Мартина, редовног професора Економског факултета у пензији, који је дугогодишњим истраживачким радом на овом одељењу заокружио слику о породици Пиуковић, стварајући велико породично стабло почев од 17. века па до данас, које чини више стотина појединаца. Овај мукотрпни истраживачки подухват понудиће у облику монографске публикације- заокружену причу једне од утицајних породица на ширим завичајним просторима.

Поред наведених примера, много је оних који више нису међу живима, али је још увек много истраживача који свој рад базирају управо на завичајном фонду као незаобилазном и базичном у сваком подухвату и којима је циљ откривање нечег још неистраженог, непознатог, нечег новог, с намером да се читалачкој јавности понуди на увид, али и да се отваре нови истраживачки путеви.

Атмосфера на самом одељењу јесте одраз истраживачке озбиљности, марљивог рада, али и доследног и пригодног обележавања рођендана поменутих и других истраживача, уз скромна чашћавања и неизбежне симболичке дарове увек у облику књига, а све у циљу стварања и учвршћивања пријатељских и блиских односа и стварању атмосфере која за истраживаче треба да буде готово кућна, топла и породична, а никако страна и отуђена.

И данас несмањеном жестином истраживачи у пријатном окружењу завичајног одељења, уз разговор и размену мишљења, консултације и саветовања, настављају рад на својим истраживачким темама, доносећи и допуњујући све новија сазнања о још (у многоме) неистраженим просторима завичаја.

Међусобно упућени једни на друге како истраживачи, тако и завичајни библиотекари, својим свакодневним контактом стварају непоходну стваралачку климу и вредан амбијент у којем константно настају све новија писана остварења и библиотечке публикације, тако драгоцене у стварању реалне слике завичаја.

Александар Радовић
Библиотека Матице српске
araddovic@yahoo.com

Искуства из *Куполе*

„Некњижна археологија“ у Библиотеци Матице српске

Према *Речнику симбола* „купола очигледно представља небески свод“.[1] Овакав „небески свод“ се налази у згради Матице српске, најстарије установе у десет векова дугој историји српских библиотека. У поткровљу Библиотеке Матице српске, од марта 2009. године, одвија се рад на уређењу некњижних збирки БМС. Ако према истом аутору „грађевина са куполом постаје тако слика света“[2], онда је задужбинарско здање Марије Трандафил од 1928. године место које је, између осталих, тражио и јунак романа *Име руже*, брат Вилијем од Баскервила.

Купола, појам превасходно везан за дисциплине попут физике и астрономије, добија, не само овим, нашим поводом, место и у науци о књизи. У литератури и кинематографији купола је често амбијентални простор за библиотеку.

И библиотекари Одељења каталошко-библиографске обраде у Библиотеци Матице српске имају искуства са једном таквом „сликом“. Под кровом Матице српске где, као на сваком тавану, „доживљај дана увек може да избрише ноћне страве“[3], како у *Поетици простора* пише Гастон Башлар, је место за некњижну библиотечку грађу из фонда Библиотеке Матице српске. У просторији од двадесетак квадратних метара евидентира се неколико хиљада јединица библиотечке грађе која се налази у једној од две домаће националне библиотеке, Матичиној.

Почетак рада у *Куполи* обележен је проценом колико се „слика света“ налази у овом простору. Библиотечки материјал је по поду „небеског свода“ лежао повезан канапом, а на картонским фасциклама је било исписано „шта је унутра“.

„Материјалу“ се прилазило у неколико етапа. Прво га је требало открити: ослободити ужади у којима је деценијама био сапет, размотати, прострети. Затим је, у складу са важећим принципима смештаја библиотечке грађе у БМС, односно концепцијом рада у њеним Посебним збиркама[4], урађена фаза тријаже библиотечког материјала. Грађа је распоређена према збиркама које се у Библиотеци каталогизирају, па је некњижна библиотечка грађа разврстана према формалним критеријумима и расподељена у четири збирке.

Највећи простор у *Куполи* заузимају плакати. Њихов формат, тј. површина, захтевао је смештај у хоризонталном положају, па су развијени плакати слагани дуж зидова просторије, положени један на други. Како је приметио Алберто Мангел, „нове књиге положене хоризонтално као у првим рукописним библиотекама, почеле би да се гомилају једна поврх друге.“[5], стари плакати, сликовни и текстуални, као нове књиге. Ради прегледности материјала, тематски плакати, односно отисци, издвојени су од сликовних, а сликовни плакати су раздвојени на две тематске групе. Прву чини сликовна грађа на којој доминирају фотографије и написи из света естраде тј. музике, док су у другој групи сви остали плакати.

Материјал који „није плакат“ већ некњижни материјал друге врсте, распоређен је у

[1] Žan Ševalije, *Rečnik simbola*, Novi Sad, Stylos, Kiša, 2006, стр. 461
[2] Isto, стр. 461
[3] Gaston Bašlar, *Poetika prostora*, Beograd, B. Kukić, Čačak, Gradac, 2005, str. 40
[4] *Ретроспективна обрада и ревизија књига у Библиотеци Матице српске*, Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1996.
[5] Alberto Mangel, *Biblioteka noću*, Beograd, Geopoetika, 2005., str. 66

картонске кутије где чека даљу обраду у Библиотеци Матице српске. Међу њима су: проспекти, позивнице, честитке, географске карте и планови градова и места, ситни документациони материјали, ликовни радови и понеки нотни запис.

Оваква селекција библиотечког материјала из фонда БМС суочила је библиотекаре и њихове сараднике са низом питања. Једно од њих је и како од толико „папира“ створити адекватну библиотечку збирку која „говори“ текстуалним и сликовним порукама?

Прво се, након детаљних консултација библиотекара, приступило излучивању, тј. отпису оне библиотечке грађе која услед физичко-хемијских оштећења и похабаности не може бити релевантан извор за стручна истраживања и тумачења.

Упоредо с тим, евидентирани су примерци који имају изузетан значај као траг „времена на зиду.“[6] Ови материјали су драгоцени ресурси за изучавање прошлости и савремености средине из које потичу. Из тог разлога, упоредо са тријажом материјала, очувани примерци се након сигнирања и инвентарисања каталогизирају у одговарајућем програму.

Плакати, позивнице, разгледнице, проспекти, афише, вињете, ликовна грађа из *Куполе* старог дела зграде Матице српске „сишле“ су у приземље, тј. магацин, новог дела зграде. На „небеском своду“ је остао лисни каталог Збирке музикалија Библиотеке и дрвени орман у којем је домаћа и страна музичка баштина да, као и библиотечки материјал евидентиран у електронској бази БМС, у новим условима продуже и учине квалитетнијим век трајања грађе која је, као „слика света“, потекла из *Куполе*.

Библиографија:

1. Башлар, Гастон, *Поетика простора*, Београд, Б. Кукић, Чачак, Градац, 2005.
2. Мангел, Алберто, *Библиотека ноћу*, Београд, Геопоетика, 2008.
3. Ћирић, Дарко, Станић, Биљана, *Време на зиду*, Београд, Музеј града Београда, 2005.
4. Шевалије Жан, Гербран Ален, *Речник симбола*, Нови Сад, Стулос, Киша, 2004.
5. *Ретроспективна обрада и ревизија књига у Библиотеци Матице српске*, Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1996.

[6] Дарко Ћирић, Биљана Станић, *Време на зиду*, Београд, Музеј града Београда, 2005.

Предраг Милојевић

Спавач

Србија је промрзла. Пустила се преко залеђених ораница, поред хладних река, муљевитих и мочварних удолина. Између њих гамижу циркуси, протуве, шибицари, тесари, пијанци, Цигани свуда. Све се црни од њих и железничара, као да век није прошао, као да је стао још на свом почетку вртећи се по ивици круга из кога нема излаза. Сви се држе ван градова или им се мотају по ободима, не хајући за свет што се дружи на трговима и топлијим куцима.

Није ни требало да се будим. Требало је да спавам, све и да сам знао да се нећу пробудити. А ђаво не мирује; нит' оре, нит' копа, али не мирује. Проклет да је мој лаки сан. Требало је одмах да ми дође, да ме обухвати и не пушта до ујутру, једино ми је до њега стало и само ми је он био имовина. Али, не долази имање коме треба, него коме оно хоће.

Био сам уморан од пута, од лутања, од запомагања и цвилења. Само сам се претурио у кревет који ми је газда понудио, не марећи што је прљав и вашљив, не питајући за ћебе и дрва за фуруну. Стари зидови скривали су невешто окречене пукотине, на којима је четка за кречење оставила свој отисак и понеку длаку на белом зиду. Пиљио сам у те изрезе и мотао догађаје по глави. Кад све оде, остану догађаји. На крају, све се сведе на њих. И кад изгубиш душу и кад останеш без дома и икога, остану ти догађаји, да од досаде и ништавила на танком концу чувају оно мало живота што ти је остало. Ваљда сам коначно и задремао, јер сам се у неко доба са буђењем отимао о неко топло место. Чкиљав какав сам, нису ни видели да сам будан.

Испрва, учинило ми се да су на другом кревету у соби могли бити отац и ћерка. Ех, то само за први утисак. Јер, иако је девојка млада, такорећи још девојчица, па једва да има петнаест – шеснаест година када се боље погледа, нема тог оца који би је довео у ову страћару, поред рабаџијског смрдљивог и пијаног света што влада овим друмовима, скелама спојеним између ледених река. Нити би са ћерком лежао на тај начин и гледао је са толиком глађу. Нешто су шапутали и чуљио сам уши да чујем шта говоре.

„...Ахмет ми је рекао... Ахмет ми дугује...“, брундао је човек пригушујући се невешто. Црн, необријан, у некаквој жутој искрзаној бунди лежао је грмаљ. Могао је и он бити неки рабаџија, поред девојке која је покривала груди, отимајући му рукама џемпер који је вукао ка себи.

Ахмет. Знао сам једног Ахмета. Подлијег човека, робијаша и убице није било. Све зло које се котрљало од Дрине до Мораве имало је његов печат, па и моје: од јединог сусрета с њим имам ожиљак од ножа испод браде. И сви догађаји које сам превртао по глави почињали су с њим, као с првим даном овог света.

„Ја ништа не дугујем, ни теби ни том Ахмету“, говорила је, покушавајући да га одгурне.

Јаке руке су као клешта стезале девојчин струк. Видео сам шта следи. Накашљао сам се. Рабаџија је погледао ка мени, али сам се вешто правио да спавам. Одмах ме је заборавио.

„Ћути, ако нећеш да те вратим Ахмету, па нека ради с тобом шта жели“, уђуткивао је девојку.

Онда је променио глас, једва да сам га чуо.

„...Твоја мајка му дугује, он дугује мени... да се ово реши људски... ништа ти

нећу... лези мирно поред... олакшај и себи и мени... само ћу да те мазим, замисли да сам ти друг... “

Можда је девојка видела да сам будан. Само је пиљила у мене, док је рабаџија лежао иза њених леђа, гурајући јој своје ручерде испод џемпера. Гледао сам је у очи, тражио неки сигнал, неки знак страха, туге, бојазни да ће бити изложена неправди. Ништа се од тога није видело. Али, видело се да јој не треба овај тешки сељак, да не жели с њим, да не може да га се отресе. У кога је расло ово дете, које се не плаши? Није она била спремна да плаћа дугове. Сигурно ће сад да извади неку бритву и да га избоде. Где си прошла ту обуку, мотало ми се по глави.

Срце ми није било чисто. А коме јесте? Чекао сам да видим шта ће бити. Дисао сам дубоко и навлачио ћебе преко лица, само су ми очи вириле. Колико год био јак, девојка му је измицала. Да ли се скидао, не знам. Није се видело од њених кукова. Можда је само раскопчао панталоне. Нешто се врпољио иза ње, али ако је хтео то што је говорио, грешио је. Овако неће ништа постићи.

Необријани тежак се узврпољио. Тешко је дисао иза девојке, дебелим уснама је љубио по врату. Мора да смрди, мислио сам. Девојка се скупила и стегла. Савила се у струку, а он се мучио око ње. Нити је могао да јој скине панталоне, нити је могао да је окрене ка себи. Кад год би је померио, она би му се измигољила и окренула на страну, скупљених колена.

Кроз прозор који пропушта хладни ноћни ветар види се прилаз кафани са сеоског друма. У кожним јакнама, бундама и гуњевима, стално неки људи одлазе и долазе. Види се и пољски клозет. У њега пијанци одлазе сами или водећи певаљке и кафанске курве, Циганке и мештанке, чија је боја коже светлија од боје бронзе; њих највише воле, оне нити су овамо нити онамо, могу са њима и једни и други и оне саме могу са свима. Било је и биће им свеједно, може се и тако живети.

Мисли су ми одлутале. Соба је и даље била хладна, прљава. И оно што се дешавало на другом кревету у соби је ширило хладноћу и промрзлине, као и оно што се дешавало у остатку собе, у кафани, као и међу девојчиним ногама, као и међу рекама у Србији. Ни у мом срцу није било топлине, можда је има у неком далеком сну, али тешко је доћи до њега... На даскама пода је скорело блато, на самом прагу упишана поњава; нисам је ни видео када сам улазио. Заклео бих се да сам видео пацова како нестаје у рупи на зиду. Једна стара лампа осветљава собу, а од њеног светла неравнине на зиду бацају сенке око себе. То је оно мало што се са видела сакрило од смрзавања.

Опет ме хватао дремеж. Гласови који су шапутали на другом кревету су се удаљавали, мушки који је наваљивао и женски који се бранио. Хоће ли се нешто десити, хоће ли се наплатити Ахметови дугови? Све ме је мање било брига.

Поново се тргох. Зашкрипала су тешка врата и пробудила ме. Наставио сам да чкиљим. То је вештина коју сам добро савладао – не гледај отворених очију, чкиљи и провуци се кроз живот. Шта год да се деси, нека прође мимо тебе. У вратима је стајао високи, мршави Ахмет. Ситне очи стрељале су по соби, истурена нељудска вилица је цвокотала мржњом. Бацивши поглед ка мени, насмејао се – сигурно је препознао свој ожиљак. Учинило ми се да жута бунда замиче иза Ахметових леђа, ка степеништу. Ахмет је изашао и затворио врата за собом.

Брзо сам се окренуо ка другом кревету. Скинута до голе коже, у несвести, девојка је лежала на прљавој поњави. Тешко је дисала, а на лицу, стомаку, по грудима и бутинама црвенеле су се свеже модрице. Шта ли сам преспавао?

Пргави Арикс је кроз моје сећање режећи вукао Мирсаду за стопало; зато је одустала од силаска низ ограду од терасе. Вратила је ногу на дрвени симс. Стајао сам немоћно у мраку и посматрао. Ако би Арикс залајао, можда би је Ахмет чуо и онда би све било готово и пре него што би почело.

Мирсади сам долазио као и друге муштерије. Имала је цену, ја сам ту цену плаћао. Доносио сам јој мобилни телефон да зове ћерку.

„Не желим да те видим“, викала је ћерка у слушалицу. „Ниси ми више мајка!“

„Морала сам, због тебе...“, одговарао је кроз плач промукли Мирсадин глас.

„Због мене? Када ме питају чиме ми се бави мајка, кажем: она је курва, то је све због мене! “

„Душо, држи те затворену, плашим се да ће ти наудити.

Морам да радим свешто тражи.“

„Значи, ја сам крива што си курва?“

„Не, не, нисам то рекла...“, правдао се глас мајке, али ћерка је више није слушала.

Пре Мирсаде није било жена за мене. Да би ми је дао, Ахмет је тражио откуп. „Мирсада ми дугује, мораш да платиш и за њу и за њене дугове“, поручио ми је преко молиоца које сам му слао. Није га занимало ни како се зовем, ни како изгледам. Ахмет је био моћан, а ми остали смо цвилели око њега.

Нико ме није молио да то урадим, сам сам кренуо. Није Ахмет ништа крив, само је бранио његово. Залетео сам се ка тераси да помогнем Мирсади да сиђе, пас је лајао, вукао ме за ногу, подерао ми панталоне. Из мрака су истрчали чувари, ухватили ме, изашао је и Ахмет, извадио нож и без гледања, кунем се, само једном замахнуо. Осетио сам топлу крв, а они су ме само бацили у снег и вратили се у мрак. Да ли су мислили да сам мртав? Ни погледали ме нису. Да ли су ме једноставно презрели? Мирсада је затворила врата балкона и нестала иза завеса.

То је била једина жена коју сам знао. Мраз се стезао. Исти тај мраз сада улази у срце ове девојке, а у мом срцу је дуго. Можда су га спремали за мене и пре него што ћу се родити. Може бити да је баш ово Мирсадина ћерка. Може бити и да Ахмет има цео харем оваквих.

Кога сам другог могао да окривим за своју несрећу до Ахмета? У његовој сам крчми пропијао имање, у његовој сам клопци, као ухваћен уплашени миш, трошио кућу, која је, ионако већ, била празна. Нисам ни морао да идем код његових курви, плаћао сам да ми пусте само да главу наслоним на њихове велике расточене груди. Дао сам Ахмету сву своју несрећу и очекивао сам да ми заузврат нешто дугује. Не. Од Ахметове утехе још се већа зима сакупила у мом срцу.

Пришао сам кревету. Лепо, бело тело је лежало опуштено и немоћно преда мном. Шта да радим? Да је покријем? Да одем и оставим је овако? Сео сам на кревет и посматрао је. Трагови крви која се размазала по чаршаву потицали су од девојчиног међуножја. Можда ипак није била искусна у овоме, можда није прошла све школе смрзнуте каљуге у којој се обрела. Да није модрица, да само спава, не би се ни назирало да се нешто малочас десило. Кад ране зарасту, зарашће сви трагови онога што јој се десило. Зашто сам заспао? На граници сам био да нешто предузмем. Зашто се нисам борио са сном? Шта ће сутра бити са овом девојком? Хоће ли причати некоме о овоме? Хоће ли јој веровати? Хоће ли туговати за овим догађајем? Хоће ли га превртати по глави као што ја преврћем онај неуспели - Мирсадин бег? Хоће ли она за своју несрећу кривити Ахмета као што га ја кривим?

Газда је ушао и почео да дрмуса девојку. Још није свануло. Освестила се и придигла. Полако је устала, погледала се у одраз прљавог стакла на прозору, гола, без стида. На мене није ни обратила пажњу. Обукла се, а затим изашла из собе. Газда је за њом покупио поњаве, а на кревет бацио друге, једва мало чистије.

Спавао сам. Спавао сам као никада у тој старој смрдљивој соби. Преспавао сам цео следећи дан и целу ноћ, надајући се да се никада више нећу пробудити. Заклео бих се да ми је Ахмет намигнуо када сам одлазио. За њега, зиме овде није било.

Испред мене се пружала моја земља; од Косова, па Ибром и Моравом до војвођанске равнице, Савом ка западу, Дунавом ка истоку. Лед је плутао тим муљевитим рекама, скеле и мостови су превозили путнике спајајући путеве. Ледена вода је служила забораву, сакривајући нечије сећање и топлоту дубоко у својој утроби.

Марина Вукашиновић
Народна библиотека „Стеван Сремац“ Ниш

Бандонеон

Као на слици старих мајстора
сам у соби седи Фридрих Велики
чита Волтерову књигу
на свом нематерњем језику

По мало занесен
досликава портрете
дотерује костиме
занемарује шминку
заборавља на маске
У позоришту се то дешава
кад се превише приближиш позорници
а светлост од некуд падне
па се питаш
зашто открића увек помало касне

Крај њега
у углу
стоји бандонеон хамбуршког порекла
драматичан и дубок рођак оргуља
створен да пева о сети и самоћи
овде оденут тишином
стрпљиво чекајући други чин

Да се чаролија не би изгубила
узимање даха не траје дуго
Улази Флобер читајући своја дела на глас
Врхунац његовог говора је погодбени начин
док пролази покрај тек пристиглог Хомера
који га никад неће препознати
Сео је наспрам
као човек кога су спаковали у кутију
и натерали да машта
а он зна да то није његова кућа
да је то место
за које други кажу да у њој живи

И Вајлд је ту
свакако
маше рукама због визуелности
певушећи Шубертове лидресе учи немачки
уместо да посматра
више је волео да се потпуно преда
тврдећи да Хомерова слепоћа није случајна
да је од ње хексаметар значајнији

Сви личили на помало беспомоћне богове
али ипак богове
јер ми посматрачи
познајемо датуме
померене три поља унапред
најревносније гледајући им у очи
док нам иза надолазеће завесе
Хорације добацује
да је у природи наших уметности маскирање

Пред почетак другог чина
пренуо ме је жагор
сада ће бити мало другачије
чујем
биће много другачије
тврдим да је други део бољи
пара ми слух
лик је важнији од онога што му се догађа
не верујући препознајем

Ово позориште је несмотрено
и помало нсспретно брижљиво
према оваквом сагледалишту
несвакидашње двочинке
која се већ увелико топи под језиком

Бандонеон се вратио
и опет ништа није рекао
било је јасно
да се повукао пред својим
помало луцкастим потомком
хармоником
па сада своју судбину треба да тражи
на другом крају преко велике воде

припитомљавајући танго у Буенос Аиресу
потпуно верујући у морнарско откриће
у то литерарно око новог либрета

Сада већ у салону Викторије Окампо
за столом је седео
неки Холанђанин и писао роман
о Велшанима у Патагонији
а ја се питам
како је унапред знао да ће га то занимати

Попуњавајући празнину
срећу се Кафка и 0'Нил
на свој начин и животни и непокретљиви
упознавали су се звецкањем чизама
Не сећам се који је од њих двојице
помало лакрдијашки викнуо
ВЕЛИКИ БОГ БРАУН
али знам
да је први ред партера већ тихо плакао

Ох! Колико је гледање у позоришту важно

Тачно
0'Нил је био осећајнији од Бернарда Шоа
коме пада маска док улазе пријатељи
и односе га са сцене
Још увек се не зна
да ли су ипак били помало насмешени
на том једном јединому
доступном свету

Бандонеон настао после
клавира флауте и виолине
поштујући редослед
коначно се шепурио
свирајући Брамса
Мислим
у овој нас је кући много
и сви смо сами самцати
и како то превести на друге језике
да једнако означава самоћу и нежност

He fell down and picket himself ap
чујем Фридриха како понавља
на чистом енглеском
поштујући дистанцу

Спуштање завесе било је довољно
за подсећање на неке снове
на фину преплетеност познатих ликова
њихову неограничену слободу монолога у мени
док прихватам своју смишљену одлуку
да изоставим детаље

Гласови су се мешали
односећи људе снове ствари
Могли смо бити
на пример путници у возу
што су се упознавали на путовању
које се већ завршава
пред исконструисаним пејзажом
од хоризонта па до понора
He fell down and picket himself ap
Како смо већ добро разумели

За многе врлине и слабости дугујемо Грцима
помислих

На столу су остале празне чаше и пепељара
Нико није запалио цигарету
Ватра коју сам видела била је нешто друго

(Песма из истоимене збирке Марине Вукашиновић „Бандонеон“, Нишки културни центар, 2005.)

Марија Митић

Улични свитац

Свитци обично живе у шуми или на ливади поред реке. Неки воли да живе близу поља где је засејано жито.

Али, једном се свитцу догодило да је залутао и стигао у град. За светиљке у даљини је мислио да су његова браћа и пријатељи, па је колико су га крила носила, јурио да их стигне. Одједном, светла су постајала све јача, било их је на све стране, и он више није могао да се снађе, ни куда је кренуо, ни одакле је дошао. Сакрио се у шав заставе која се виорила на некој високој згради коју је обасјавало много свтиљки. За њих је свитац и даље мислио да су пријатељи. Једва је умирио своје срце које је јако и узбуђено лупало, скупио је храброст и погледао низ улицу. У очи му опет бљеснуше светиљке, исувише јаке за његове нежне очи, и он их брзо затвори и побеже још дубље у шав заставе. Она се виорила на ветру који је био благ и пријатан, али се од непрекидног љуљушкања свитац није осећао безбедно. Није могао ни да заспи од превелике буке.

Највише га је плашило што није могао да се сети са које стране је дошао. Јутарња саобраћајна гужва тргну га из сна. О, изгледа да је ипак мало дремнуо. Сада кад је свануло, можда ће моћи да се сети како да се врати кући. Летео је, летео на све стране, али се стално окретао да види где се виори она застава, да бар не изгуби своје безбедно скровиште.

Вече је лагано падало, уморни свитац, тужан, али и узбуђен због многих ствари које је на улици видео, чим се увукао у шав заставе заспа. И у сну је покушао да се сети пута кући, али никако није могао. Као да му је непрекидно неки глас понављао: ово је твој дом. Пролазили су дани, са њим и недеље. Свакога дана било му је све теже да пронађе пут. Једног јутра рече сам себи: Ово је мој дом. И крену да тражи нове пријатеље.

Усамљени пајац

На прозору једне собе, на првом спрату старе, дивне, окречене зграде, живи један пајац. Прозор гледа на улицу у којој је увек велика гужва. Деца су порасле и одселила се, а бака је њега ставила на ово место да украси прозор, јер је стара па више не може да негује цвеће.

Понекад би га узела из прозора да са њега обрише прашину, или да са њим поприча кад се ужели својих унука. Ретко се јављају. Њима је он био омиљена играчка, а сада су студенти у Америци.

Бака, кад узме овог лутка у руке као да окрене точак унатраг и врати се у време када је у њеној кући било пуно деце, и смеха, и суза, и просипаног млека, и размазаног Еуро-крема. И пајац се сећа свега. И како му је бака пришила дугме које није његово - још му

стоји да га нервира, и како га је непрекидно прала да би могао у кревет.

Када се врати у прозор, пајац по цео дан и по целу ноћ гледа на улицу: тату који је својом великом и снажном руком ударио сина – пајац тврди за невиђену глупост, маму која је потпуно полудела јер је на нову хаљиницу капнуо сладолед. Лепи цртеж који ветар од некуд носи низ улицу. Девојчице које нешто весело шапућу и кикоћу се путем. Неког момка који има слушалице на ушима, хода у ритму музике, а развезала му се претла – па се пајац цео дан за њега брине да се не саплете. Стално дочекује и испрећа једну замишљену малу са виолином у руци. Пребројава комшијске псе, ко је поранио у шетње, ко касни. Обожава да гледа кад се неко досељава шта све носи…

Махни пајацу кад га видиш у прозору. Он те се сигурно сећа и очекује твој осмех.

Корнет пун сладоледа

На улици великог, заиста великог града, живео један дечак. Нико му није знао име, али су га сви познавали.

Лети је спавао на клупи у парку, а зими...зими нико незна где је спавао. Увек је био добро расположен. Трчао је улицама и непрекидно звиждукао. Свакоме је пожелео „добар дан'' уз тако велики и диван осмех, да би и оне нај мрзовољније успео да навуче да измаме осмех. Помагао би некоме да донесе дрва, угаљ. Да мама низ степенице спусти колица. Да нека бака пређе улицу. Помагао је свима за које примети да им је потребна помоћ.

Он сам није ниодкога имао никакву помоћ и чинило се да му није ни требала.

Кроз његову омиљену улицу сваког је дана пролазио висок и горд човек. Увек лепо обучен, чврстог хода и оштрог погледа. Тако је изгледао да је дечак обожавао да га посматра и када иде на посао, и кад се враћа са пијаце и док баца ђубре. Дечак је, због њега ваљда највише и волео ову улицу.

Једном, дечак се охрабри, па кад човек наиђе узвикну: „Хеј, добар дан! Нека ти буде срећан дан!''

Човек на тренутак би збуњен, али му ове речи деловаше као неки знак, па одговори: „Хвала, нека и теби буде срећан дан, дечаче!''

„О мени већ јесте, волим кад вас сретнем!'' - спремно узврати дечак, и тако, њих двојица, неочекивано, кренуше заједно низ улицу.

У неком тренутку, ни један ни други нису свесни када, човек овлаш спусти руку на дечаково раме. Њих двојица, као два стара другара одшеташе до оближње посластичарнице. Низ корнет им се сливао сладолед црвенкастих, жућкастих и беличастих нијанси. Сладолеџија, стари знанац обојице, уживајући гледао је како ту, пред његовим очима, један од њих расте, а други тако усхићено подетињује.

Када су се растајали, човек упита дечака: „Јеси ли размишљао шта ћеш бити кад порастеш?''

„Пилот!'' – без дилеме одговори дечак.

„Хеј, па ја сам пилот!''- изненађено рече човек.

„Знам!'' – рече радосно дечак и отрча низ улицу, на сав глас певајући своју најдражу песму.

Антон Никитин

Са руског превела Ирина Антанасијевић

Библиотекар

Тога дана устао сам раније него обично: требало је да стигне у библиотеку нови контигент књига и међу њима неколико арапских рукописа и један трактат из четрнаестог века, који су ме веома интересовали. Неки тајанствени магнат пожелео је да поклони своју приватну библиотеку нашој националној библиотеци и по легенди, то су биле његове последње речи, које је изговорио пре него што је преминуо на свом имању на Кипру.

Време које ми је преостало веома ми је драгоцено, и мада моје очи готово ништа више не разликују у тами света који ме окружује, ја се трудим да опипам сваки нови лист пре него што га пошаљем у спремиште.

Неко ми је рекао да је наш кипарски добротвор био веома чудан, упозоравали су ме на то да је могуће да ће ми нешто подметнути, али ја сам сматрао да никада није касно да се утврди оригиналност текстова и нисам одбио поклон. Тако, не одајући главни разлог – своју бесану страст према старим рукописима – успео сам да учврстим своју репутацију учтивог и непоколебљивог (када већ говоримо о последњој, светој вољи) човека пред сплеткарошима.

Седео сам у свом кабинету и очекивао телефонски позив из луке, како бих дао финалне и неопходне инструкције, кад позваше са телефона однекуд из наше зграде.

Безвољно сам подигао слушалицу, и по

Библиотекарь

В тот день я встал раньше обычного: в библиотеку должны были прийти новые контейнеры с книгами, и среди них несколько арабских рукописей, и один трактат четырнадцатого века, которые меня весьма интересовали. Некий загадочный магнат пожелал передать свою библиотеку в дар нашей национальной, и, как гласит предание, это были последние слова, которые он произнес перед тем, как скончался в своем кипрском имении.

Я слишком дорожу отпущенным мне остатком времени, и, хоть глаза мои уже почти ничего не различают в темноте обступающего меня мира, я стараюсь ощупать каждый новый лист перед тем, как отправить его в хранилище.

Кто-то говорил мне, что наш кипрский благодетель был весьма странен, меня предупреждали о том, что возможен подлог, но я рассудил, что выяснить подлинность текстов никогда не поздно, и не отказался от дара. Так, не выдавая главной причины - моей бессонной страсти к старинным рукописям - я сумел укрепить свою репутацию учтивого и непреклонного перед сплетниками (коли речь заходит о последней, священной воле) человека.

Я сидел в своем кабинете и ожидал телефонного звонка из порта, чтобы дать финальные, не столь уж и необходимые указания, когда мне позвонили по внутреннему телефону.

слабашном шуму у позадини (с губитком вида мој слух се изоштрио) схватио сам да зову из предворја.

Узнемирени, али самоуверени мушкарац се извинио што ме узнемирава (помислио сам како се опходи са мном као са болесником) и замолио ме да га брзо примим.

Одбијао сам како год сам могао, измишљајући најбесмисленије изговоре – једноставно, није ми се дало да разводњавам сласт очекивања молбама које су ми дозлогрдиле за четрдесет година рада, али притисак који је извршио на мене овај човек био је изузетан и ја попустих.

Он се појавио у мом кабинету за три минута, тако брзо није успео да стигне од предворја до мог кабинета ниједан од мојих претходних посетилаца. Покушавао сам да погледам на сат већ озбиљно забринут за судбину терета (брод је требало да буде у луци још пре пола сата).

Ви чекате позив- рече мушкарац, помоли се из мрака, седе не сачекавши да га понудим и стави на сто визит- карту.

Његова дрскост била је безгранична, али нешто ми није дало да га избацим из собе.

Ја вас разумем. Сваки директор, свакако жели да његова библиотека буде најбогатија.

Ту сам схватио на шта он циља. Он није имао никакву молбу, већ понуду. Он ће ми натурати неке своје незамисливе старудије, купљене у антикварници и тврдиће да је тај кинески рукопис написан на првом папиру који је створен на Земљи. Природно, библиотека то неће купити, али нас ни скандал, највероватније, неће заобићи.

Већ сам се пружио ка звонцету како бих дозвао секретарицу, али је посетилац, помаљајући се из таме као нејасна топлоплава мрља, зауставио мој порив. Његова рука била је мека, пријатељска, али непоколебљива.

Нема потребе, не желим да вам продам списак „Хиљаду и једне ноћи“, који је издиктирала сама Шехерезада. Ја у ствари ништа не желим да продам. Ја желим да вас убедим да свака библиотека треба да буде пуна до одређене границе.

Я с неохотой поднял трубку, и по слабому фоновому шуму (с потерей зрения слух мой обострился) понял, что звонят из вестибюля.

Взволнованный, но уверенный в себе мужчина извинился за нарушение моего покоя (мне подумалось, что он обращается со мной, как с больным) и попросил у меня немедленной аудиенции.

Я отказывался, как мог, придумывая самые невообразимые предлоги - так не хотелось мне смазывать сладость ожидания надоевшими за сорок лет работы ходатайствами, но напор мужчины был необычаен, и я уступил.

Он появился у меня в кабинете через три минуты, так быстро добраться от вестибюля не мог ни один из моих предыдущих просителей. Я пытался рассмотреть циферблат моих часов, всерьез уже волнуясь за судьбу груза (корабль должен был войти в порт уже полтора часа назад).

- Вы ждете звонка, - сказал мужчина, выдвинулся из мрака, сел, не дожидаясь приглашения и положил на стол визитную карточку.

Наглость его не имела границ, но что- то мешало мне выгнать его из комнаты.

- Я понимаю Вас. Каждый директор, наверное, хочет, чтобы его библиотека была самой полной.

Тут я понял, к чему он клонит. Он не будет ничего просить, он будет предлагать. Он станет всовывать мне какой- нибудь невообразимый хлам, купленный у старьевщика, и утверждать, что этот китайский манускрипт написан на первой созданной на Земле бумаге. Естественно, библиотека этого не купит, но скандала, скорее всего, не миновать.

Я уже потянулся к звонку, чтобы вызвать секретаршу, но посетитель, выступавший из темноты неразборчивым тепло-синим пятном, остановил мой порыв.Рука его была мягкой, дружественной, но неколебимой.

- Не нужно, я не хочу вам продавать список "Тысячи и одной ночи", продиктованный самой Шахерезадой. Я вообще ничего не хочу продавать. Я хочу убедить вас, что всякая

Књиге из фонда националне библиотеке се не продају.

И не треба. Једноставно, желео бих да знам да ли ви схватате да не постоји на Земљи библиотека која би поседовала све књиге?

Потпуно сам изгубио стрпљење. Он се опходио са мном као са дечаком. Хтео сам да га изгрдим, али нисам знао како да га ословим. Замагљена бела мрља визит-карте се назирала на столу, али мене је из неког разлога било стид да му покажем да сам слеп.

Говорите брже, молим вас, немам времена.

Нажалост то је истина, али ако се сложите имаћемо времена целу вечност.

Замислио сам се, покушавајући да предвидим шта ће он следеће рећи. Моја мисао као да је била парализована. Плутајући у мраку трудио сам се да нађем зрачак светлости, али свет моје маште показао се подједнако мутан као и реални свет.

Ви, наравно, знате за Зогар?

Наравно, знао сам за Зогар. Та кабалистичка књига узбуђивала је моју машту у младости. Чинило ми се да је цео свет устројен тако, да би се могао објаснити појмовима Зогара.

Тада ви треба да знате, да Зогар није само Зогар, већ да су то стотине, можда и хиљаде књига, њиме може да се натовари камила. Зогар се непрестано пише и ја знам да је довршен.

Зачух нешто у његовим речима, у исти мах и нејасно и познато.

Нека тајна у коју сам некад био умешан, али коју сам заборавио или се трудио да је заборавим, побунила се у мени и упорно дизала узбуну.

Морам да вам напоменем шта ће се десити, ако се све те књиге нађу на једном месту.

Молим...

Читав древни исток доводи у везу смак света са тим догађајем.

Свакако, старост ме је изјела као што бубе изједају стару књигу. Другачије нисам могао да објасним зашто сам у том тренутку

библиотека должна быть полной до некоторого предела.

- Книги из собрания национальной библиотеки не продаются.

- И не нужно. Просто мне хочется знать, понимаете ли вы, что нет на Земле библиотеки, которая имела бы все книги?

Я потерял всякое терпение. Он обращался со мной, как с мальчишкой. Мне хотелось его одернуть, но мешало одно - я не знал, как к нему обратиться. Туманное белое пятно визитной карточки маячило на столе, но мне почему - то было стыдно показывать ему свою слепоту.

- Говорите, пожалуйста, поскорее, у меня нет времени.

- К сожалению, это правда, но если вы согласитесь, то времени у нас будет целая вечность.

Я задумался, пытаясь предугадать, что он скажет мне в следующий момент. Мысль моя была словно парализована, плутая в тумане я старался найти просвет, но мир моего воображения впервые оказался таким же смутным, как и мир реальный.

- Вы, конечно, знаете про Зогар?

Конечно, я знал про Зогар. Каббалистическая книга волновала мое воображение в молодости. Казалось, весь мир был создан так, чтобы его можно было описать понятиями Зогара.

- Тогда вы должны знать, что Зогар - это не только сам Зогар, это сотни , может быть - тысячи книг, ими можно навьючить верблюда. Зогар постоянно пишется, и я знаю, что он дописан.

Что- то смутно- знакомое послышалось мне в этих словах.

Какая-то тайна, к которой некогда был причастен, но забыл, или старался забыть, восстала во мне и настойчиво била тревогу.

- Мне нужно напоминать Вам, что случится, если все эти книги собрать вместе?

- Пожалуйста...

- Весь древний Восток связывал с этим событием конец мира.

изгубио свест. Када сам се тргао, расплинуто лице посетиоца пливало је нада мном.

Ви хоћете да се то деси?- упитао је. Без обзира на сав ужас ситуације, он није заборавио да доручкује а у његовом доручку је било много белог лука, - Ваш мецена је већ учинио пола злочина.

Шта ја треба да урадим?

Потпишите признаницу да сте примили контигент у луци. Ја ћу на путу узети оно што не сме да стигне до библиотеке и спалићу тај документ.

А каква је то књига?- схватио сам да ми он неће одговорити, па сам се послужио лукавством постављајући то питање, јер сам већ одлучио да издвојим књигу по опису.

Нажалост, ја нисам овлашћен да говорим ни о чему што би имало макар и случајну везу са Тајном.

До дана данашњег не могу да схватим зашто сам потписао, али одмах потом вратио сам се у нормално стање духа и сетио сам се да сам увече планирао да одем на оргуљашки концерт.

Посетилац је био учтив, опростио се са мном и нестао у тами. После два сата дошао је код мене возач камиона и пружио ми документа за потпис.

Ништа се није десило?- упитах радознало.

Задржао сам се јер ми је пукла гума.

Ништа вам нису рекли да ми пренесете?

Не.

Моја сумња је брзо нестала: шофер, чак и у магли, није изгледао као лажов, његова силуета готово да је била нестала. Вероватноћа да је неко вршљао по возилу док се возач петљао око гуме, била је минимална. Ја сам се по други пут тог дана потписао, а онда сам заповедио да се контејнери са књигама оставе у унутрашњем дворишту, под надстрешницом.

Нисам ни сумњао: мој јутарњи посетилац или је убијен или је страдао у саобраћајној несрећи. Сва тежина одлуке свалила се на мене.

Али ја нисам знао ни наслов књиге ни

Наверное, старость источила меня, как жуки проедают старую книгу. Иначе не объяснить, почему в этот момент я потерял сознание. Когда я очнулся, расплывчатое лицо посетителя плавало надо мной.

- Вы хотите этого? - спросил он. Несмотря на весь ужас положения, позавтракать он не забыл, и в его завтраке было много чеснока, - Ваш меценат уже совершил половину преступления.

- Что мне нужно сделать?

- Подпишите доверенность на получение контейнера в порту. По дороге я изыму из него то, что не должно доехать до библиотеки и сожгу этот документ.

- Что это за книга? - мне показалось, что он не ответит, и я хитрил, задавая этот вопрос, потому что уже решил вычислить книгу по описи.

- К сожалению, я не уполномочен говорить ни о чем, что имеет хотя бы случайное отношение к Тайне.

Я до сих пор не могу понять, почему я подписал, но сразу после этого ко мне вернулось нормальное расположение духа и я вспомнил, что вечером собирался пойти на органный концерт.

Посетитель был вежлив, попрощался и растаял в темноте. Через два часа ко мне пришел шофер грузовика и протянул мне документы на подпись.

- Ничего не произошло? - поинтересовался я.

- Я задержался, потому что проколол колесо.

- Вам ничего не передавали?

- Нет.

Сомнение мое быстро исчезло: шофер, даже через туман, не казался лжецом, контур его почти что не был размыт. Вероятность того, что, пока водитель возился с колесом, в запертом кузове кто-то орудовал, была крайне невелика. Я второй раз за день расписался и велел оставить контейнеры во внутреннем дворе, под навесом.

Я не сомневался: мой утренний посетитель или был убит, или попал в автокатастрофу. Вся тяжесть решения ложилась на меня.

начин на који ће она изазвати пропаст васионе. На крају крајева, она је била безопасна, налазећи се у једном те истом здању са осталим саставним деловима те мистичне бомбе.

Њена једина жртва био је мој посетилац, који ми није више могао саопштити ниједан детаљ. Остало је на мени да се досећам како се може саставити Зогар: да ли је неопходно да све књиге прођу кроз исте руке или да стоје на истој полици, или их треба прочитати наглас одређеним редом, или ће оне саме изабрати време да смрве све око себе. Могућности је било толико да ни моје уображење развијено слепилом није могло да се досети свих.

Позвао сам код себе у кабинет тесара и како смо били стари другари, замолио сам га да ми остави своју секиру. Он се није много зачудио, током дугих година заједничког рада већ је навикао на моје настраности.

Остао сам на послу до касно увече и када су у ходнику утихнули кораци последњег колеге, узео сам секиру и изашао у унутрашње двориште. За слепог човек ноћ се много не разликује од дана - ја, на пример, могу видети само млечнобелу мрљу сунца и то ако гледам право у њега. Али ова ноћ ми је изгледала изузетно тамна. Ја сам чекао да сада у ослепљујућем (чак и за мене) бљеску из те таме исплива Неко предиван и прекоран и схвати све моје намере. Из све снаге сам сламао сандук за сандуком док ми нешто није пришапнуло да ћу наћи оно што тражим баш у том сандуку. Зарио сам своју дрхтаву руку у гомилу некаквог ђубрета, можда пиљевине, и слабашна топлота пергамента наговести ми да је потрага завршена.

И ту ми се на раме спусти нечија рука.

Предивно, обавили сте посао, који Вам је био поверен.

То је био јутарњи незнанац.

Предајте ми књигу, - и он ми оте свитак из руку, - само сте је Ви са Вашим осећајем могли пронаћи међу хиљадама других књига.

Покушао сам напипати у тами влажне руке крадљивца, али био сам јадан и

Но я не знал ни названия книги, ни способа, которым она вызовет разрушение вселенной. По крайней мере, она была безвредна, находясь в одном здании с остальными составными частями этой мистической бомбы.

Единственная ее жертва-мой посетитель-уже не мог сообщить мне ни одной подробности. Мне оставалось догадываться самому, как нужно собрать Зогар: нужно ли, чтобы все книги прошли через одни руки, или стояли на одной полке, или их нужно прочесть вслух в определенном порядке, или же они сами выберут время, чтобы раскрошить все окружающее. Вариантов было столько, что даже мое, тренированное слепотой, воображение, отказывалось все их осознать.

Я вызвал к себе в кабинет плотника и, по старой дружбе, попросил его оставить мне топор. Он не очень удивился, за долгие годы совместной работы он привык уже к моим чудачествам.

Я просидел на работе до самого позднего вечера, и когда в коридоре стихли шаги последнего сотрудника, я взял топор и вышел во внутренний двор. Для слепого ночь не слишком отличается от дня, я, например, могу видеть только молочно-белое пятно солнца, если буду смотреть прямо на него. Но эта ночь показалась мне особенно темной. Я ждал, что сейчас, в ослепительной (даже для меня!) вспышке из этой темноты выплывет Некто, прекрасный и карающий и поймет все мои намерения. Я наощупь взламывал контейнер за контейнером, пока что-то не подсказало мне, что я найду то, что ищу, в этом ящике. Я сунул дрожащую руку в ворох какого-то мусора, возможно, опилок, и слабое тепло пергамента подсказало мне, что поиск окончен.

И тут на плечо мне легла рука.

- Прекрасно, Вы выполнили работу, возложенную на Вас.

Это был утренний незнакомец.

- Отдайте книгу, - и он вырвал свиток у меня из рук,

только Вы, с Вашим чутьем могли отыскать ее среди тысяч других.

беспомоћан.

Шта ће Вам она, ја је и сам могу уништити.

Та нико није намеравао да је уништи, - незнанац хукну и ишчезе.

Од тада је прошло готово пола године, али се није десило ништа необично.

Понекад мислим да ми он није препустио уништавање књиге, јер баш уништење Зогара пушта у рад експлозивни механизам, а понекад ми се чини да је смак света већ наступио, али ја тада прићем прозору и видим слабу треперaву светлост Сунца.

Я пытался нашарить в темноте влажные руки похитителя, но был жалок и беспомощен.

- Зачем она Вам, я и сам могу ее уничтожить.

- А никто не собирался ее уничтожать, - незнакомец хмыкнул и исчез.

С тех пор прошло уже полгода, но ничего необычного не произошло.

Иногда я думаю, что он не дал мне уничтожить книгу, потому что именно уничтожение Зогара пускает в ход взрывной механизм, а иногда мне кажется, что конец света уже наступил, но тогда я подхожу к окну и вижу слабый мерцающий свет Солнца.

Јан Ленцо
Са руског превела Ирина Антанасијевић

Библиотека

Желим да постанем ваш читалац“, - рекао сам, заставши крај стола чиновника у пензији. Он ме пажљиво погледа, а потом, не одговоривши, узе старомодно звонце које је стајало пред њим и позвони. Ушао је младић.

„Код нас може да вас упише само директор“, - рече чиновник. Изгледало ми је као да се обраћа не мени, већ том младићу. „Само директор одлучује о томе коме се може издати читалачка картица. Идите њему.“

Ја сам одавно знао за ту библиотеку. Покушавао сам да постанем њен читалац откад сам чуо за њу. Не могу да се сетим од кога. Просто сам знао: она мора да постоји.

Убрзо сам ушао код директора. Он ме је гледао испитивачки, желео је нешто да ми каже, али је у том ушао човек, који је на неки начин подсећао на мог водича. У руци је држао хрпу папира.

Начелник као да је заборавио на мене. Зграбио је папире и задовољно их листао. Криомице сам погледао и спазио име написано великим словима: ГЕТЕ. И број: 756.

„Па, коначно је завршио, - спокојно рече директор.- Региструјте и ставите на полицу.“ Момак климну главом. Кад су се за њим залупила врата, директор се окрену мени. Схватио сам да сам доспео тамо где сам и хтео. Значи, све је истина.

Библиотека постоји.

„Значи, ви желите да постанете наш члан“, - рече начелник и мени изненада постаде страшно, зажалио сам што сам ушао унутра.

Я хочу стать вашим читателем”, — сказал я, остановившись у стола перед чиновником в пенсне. Он внимательно оглядел меня, потом, не ответив, взял стоявший перед ним старомодный колокольчик и позвонил. Вошел молодой человек.

“Записать вас к нам может только директор”,—сказал чиновник. Мне показалось, что обращается он не ко мне, а к этому молодому человеку. “Только директор решает, кому выдать читательский билет Пройдите к нему”.

Я давно уже знал об этой библиотеке. И пытался стать ее читателем с той поры, как услышал о ней. Не могу вспомнить, от кого Просто знал: она должна существовать.

Вскоре я вошел к директору. Он смотрел испытующе, хотел что- то сказать мне, но тут вошел человек, чем- то напоминавший моего провожатого. В руке он держал стопу бумаги.

Начальник словно забыл обо мне. Схватил бумаги и удовлетворенно листал их. Я украдкой пригляделся и увидел выведенное большими буквами имя: ГЕТЕ. И номер: 756.

“Ну, наконец-то он закончил, — спокойно сказал директор. — Зарегистрируйте и поставьте на полку”’. Юноша кивнул. Когда за ним захлопнулась дверь, директор обернулся ко мне. Я понял, что попал, Куда стремился. Значит, все правда. Библиотека существует.

“Итак, вы хотите стать нашим читателем”, — сказал начальник, и мне вдруг стало страшно, я пожалел, что вошел сюда.

Я молчал. Казалось, он ждет ответа. Но я молчал.

Ћутао сам. Чинило ми се да он чека одговор, али ја сам ћутао.

„Драго нам је због сваког новог госта, - рече директор. – Али пре него што вам дозволимо да се упишете, показаћу вам нашу библиотеку, а потом ћу вас упознати са правилима, којих се треба придржавати, да бисте добили читалачку картицу. Хајдемо!“

Он широм отвори врата и пропусти ме напред. У ходнику он се извини за то што ће кренути први, а у његовом гласу се осећала иронија. Коначно се заустависмо пред вратима са натписом „Гете“. Сетио сам се рукописа који сам видео малопре и одједном ме обузе неки нејасан страх - али директор је већ отварао врата. На тапетама се пресијавао златотиск ГЕТЕ и бројеви од један до 756.

„Већ су ставили на полицу“, - рече директор, и мени се учини да је он дошао само да провери да ли су извршили његово наређење. Мој страх се појачао. Гетеа сам добро познавао. Иако је био веома плодан писац, ипак је написао свега тридесет и два тома. Директор је са злурадим осмехом посматрао моје чуђење и сметеност.

Нисам знао шта да кажем. „Ко вас занима?“ – упитао је. Ја рекох прво име које ми паде на памет: „Јан Червењ.“ Добро сам познавао стваралаштво тог аутора, који је умро млад и за живота издао једну-једину књигу. Њега сам се првог сетио. „Червењ?“ – осмехну се директор. – Добро, хајдемо даље.“ Кренули смо даље, а мој страх је био све јачи. Червењ је, сетио сам се, умро у својим четрдесетим. Пролазили смо мимо врата означених познатим и непознатим презименима. Прочитао сам „ДИКЕНС“ и застао. Директор са задовољством отвори врата. Полице су биле пуне књига. Последња је носила број 617.

Лоше сам перципирао то што ме окружује. Кренух даље. „Червењ“, - рече директор. Полице су биле готово празне – свега једанаест књига.

„Он је умро недавно, - рече директор.- А ради веома споро.“

Као да је желео да се оправда што ту има тако мало књига.

“Мы рады каждому новому гостю, — сказал директор. — Но прежде чем допустить вас, я покажу вам нашу библиотеку, а потом ознакомлю с условиями, которые нужно соблюдать, чтобы получить читательский билет. Пойдемте!”.

Он распахнул дверь и пропустил меня вперед. В коридоре он попросил прощения за то, что пойдет первым, и в его голосе чувствовалась ирония. Наконец мы остановились перед дверью с надписью “Гете”. Я вспомнил только что виденную рукопись и вдруг ощутил невольно смутный страх — но директор уже открывал дверь. На переплетах поблескивало золотым тиснением ГЕТЕ и номера — от первого до 756-го.

“Уже поставили на полку”, — сказал директор, и мне показалось, что он пришел сюда лишь проверить, выполнено ли его распоряжение. Страх мой креп. Гете, я знал точно, хоть и был весьма плодовит, написал всего тридцать два тома. Директор со злорадной улыбкой наблюдал мое удивление и замешательство.

Я не знал, что сказать. “Кто вас интересует?” — спросил он. Я назвал первое пришедшее в голову имя: “Ян Червень”. Я хорошо знал творчество этого автора, умершего молодым и при жизни выпустившего одну-единственную книгу. И он вспомнился первым. “Червень? — усмехнулся директор. — Хорошо, пойдемте”. Мы пошли дальше, страх мой крепчал. Червень, вспомнил я, умер в сороковых годах. Мы шли мимо дверей, обозначенных знакомыми и неизвестными фамилиями, я прочитал “ДИККЕНС” и остановился. Директор охотно распахнул дверь. Полки полны книгами. Последняя — под номером 617.

Плохо воспринимая окружающее, я пошел дальше. “Червень”, — сказал директор. Полки почти пусты — всего одиннадцать книг.

“Он умер недавно, — сказал директор. — Работает очень медленно”.

Словно хотел оправдаться за то, что томов здесь так мало.

Я снял с полки первый том. “Голубой собор”. Перелистал его, как не раз прихо-

Скинуо сам са полице први том. „Плава црква“. Прелиставао сам га као и неколико пута пре тога. Скинуо сам са полице број седам. Рукопис. Прочитао сам неколико реченица и обузела су ме она осећања, као при читању „Плавог сунца“. Само је Червењ могао да напише тако нешто, али ја то никада раније нисам читао, мада познајем читав његов опус.

Опрезно сам оставио рукопис на место, све је било као у сну, ја сам поново седео насупрот директора у његовом кабинету, и почело је да ми се причињава да је разгледање библиотеке био само сан.

Смишљао сам питање, али ме је директор предухитрио:

„Да, они пишу. Настављају да пишу и писаће бесконачно. Код нас су створени сви услови за њих, не мучи их глад, обичне људске бриге, несхваћеност. Они се без остатка посвећују стваралаштву и ничему више. Како ко заврши књигу, ми је уносимо у библиотеку са осталим књигама. Како видите, пред вама је библиотека којој је суђено да расте. Сви су они код нас. Балзак наставља своју „Људску комедију“, Мопасан пише нове ствари, Јудит Готје је написала нових девет „источних“ романа, Ибзен је скоро завршио своју деветсто пету драму, Албин Башн пише нови есеј о класицима светске књижевности. Сви они су код нас. И ми се радујемо сваком новом читаоцу.“

Смркло ми се пред очима, жмарци су ми прошли телом, обузео ме страх.

Проклео сам трен кад сам одлучио да уђем у ову библиотеку.

„А сада о правилима, - рече директор.- О правилима које треба поштовати...“

Збуњено сам чекао, са радозналошћу, са немиром.

„Као што сте већ схватили, књиге које су написане овде читаоци не могу да носе кући. Оне постоје у једном јединому примерку. Прво правило: онај ко жели да их прочита мора да остане у библиотеци. Само на тај начин можемо сачувати наше књиге. Друго правило: онај ко жели да чита наше књиге мора до савршенства да проучи све што су

дилось прежде. То же издание, что у меня дома. Я снял с полки номер семь. Рукопись. Прочитал несколько фраз, и меня охватили те же чувства, что при чтении “Голубого собора”. Написать такое мог только Червень, но я никогда не читал этого прежде, хотя знаю все написанное им.

Я осторожно поставил рукопись на место, все было как во сне, я вновь сидел напротив директора в его кабинете, и стало казаться, что осмотр библиотеки лишь приснился.

Я обдумывал вопрос, но директор опередил меня:

“Да, они пишут. Продолжают писать и будут писать бесконечно. У нас для них созданы все условия, их не мучит голод, обычные человеческие заботы, непризнание. Они безраздельно отдаются лишь творчеству, ничему более. Когда кто-то закончит очередную книгу, мы ее уносим в библиотеку к остальным. Как видите, перед вами библиотека, которой суждено разрастаться. Все они — у нас. Бальзак продолжает “Человеческую комедию”, Мопассан создает новые вещи, Юдифь Готье написала девять новых “восточных” романов, Ибсен почти закончил свою девяносто пятую пьесу, Альбин Башн пишет новые эссе о классиках мировой литературы. Все они — у нас. И мы рады каждому новому читателю”.

У меня потемнело в глазах, мурашки побежали по телу, страх охватил меня.

Я проклял минуту, когда решился войти в эту библиотеку

“Теперь об условиях,— сказал директор.— Об условиях, которые надо выполнить…”

Я смятенно ждал, с любопытством, с беспокойством

“Как вы понимаете, написанные здесь книги нельзя давать читателям домой. Они существуют в одном- единственном экземпляре Первое условие: тот, кто желает их прочитать, обязан оставаться здесь, в библиотеке. Только так можно сохранить наши книги Второе условие, тот, кто хочет читать наши книги, должен в совершенстве изучить все, что написали наши авторы до того, как… — он

наши аутори написали до времена када су...- он је ућутао, а потом доврши, - све што се налази у другим библиотекама. Треће правило: читалац никоме не сме да прича о ономе што нађе у нашој библиотеци. О самој библиотеци може да говори, али ни речи о садржају књига. У противном, читалац никада више неће успети да нађе пут до нас.“

То је он рекао.

А ја сам се огрешио о сва правила написавши ову причу о свему што сам видео. И зато више никада нећу успети да нађем пут до те библиотеке. Осуђен сам на обичне библиотеке, на ограничено знање. Можда је тако испало зато што нисам тежио томе да сазнам шта је све могуће прочитати у тој библиотеци.

Једно памтим: та библиотека постоји.

помолчал и закончил, — все, что есть в других библиотеках Третье условие: читатель никому не должен рассказывать о том, что найдет в нашей библиотеке О самой библиотеке говорить можно, но ни слова о содержании книги. В противном случае читатель никогда больше не найдет к нам дороги”.

Так он сказал.

А я нарушил все условия, написав этот рассказ обо всем мною виденном И потому я никогда больше не смогу отыскать дорогу в ту библиотеку Я обречен на обычные библиотеки, на ограниченные знания Может быть, так произошло оттого, что я не стремился познать все то, что можно прочитать только в той библиотеке.

Одно помню: та библиотека существует.

Барили Бруно
„Српски ратови“
са италијанског превела Славица Митић Паолило

У част стогодишњице рођења Милене Павловић Барили, Народна библиотека „Стеван Сремац“ је, у сарадњи са Друштвом „Данте Алигијери“ из Ниша, организовала посету Франческа Барилија, потомка славне уметничке породице. Франческо Барили- глумац, сценариста и сликар аутор је филма „Кућа Барилијевих“. Пре пројекције читани су стихови Милене Павловић Барили на италијанском и српском језику.

За први број „Библиозоне“ г- ђа Славица Митић Паолило превела је неколико текстова које је Миленин отац Бруно Барили написао док је као ратни извештач боравио у Србији.

1912.
Српско – турски рат

Ниш, 21. у 8 и 40

Српске снаге, већ два дана жестоко дејствују дуж читаве линије фронта. Желим да вам скренем пажњу на један догађај који би могао најбоље да окарактерише овај рат до последњег даха.

Јуче, на граници код Мердара, појавише се велике групе Арнаута са белом заставом и српски официри, чим угледаше те некадашње становнике Србије албанске народности, похрлише им у сусрет да их братски загле. Међутим, бела застава крила је подмуклу превару. Чим су се српски официри и по који војник умешали међу арнауте, ови уперише оружје на њих и разнесоше их.

Српска артиљерија отвори на њих жестоку, непосредну паљбу са раздаљине од скоро 300 метара. За пар минута Арнаути су били разбијени у потпуности. Турска војска која је бројала скоро 6000 људи, из оближње шуме осула је жестоку пушчану паљбу на српске трупе на што је српска артиљерија узвратила гранатама. Онда се читава дивизија са 10000 људи, под командом пуковника Михајла Рашића, устремила одлучно на непријатеља. Срби су у беспоштедној борби прса у прса, у густој шуми, успели да савла-

1912.
La Guerra serbo-turca

Niš, 21, ore 8,40

Le forze serbe, da due giorni, sono impregnate in aspri combattimenti su tutta la linea. Intanto vi segnalo un episodio che rende la fisionomia di questa guerra all'ultimo sangue.

Ieri, alla frontiera di Mrdar, si son presentati vari grossi nuclei di arnauti, con bandiera bianca; gli ufficiali serbi, appena scorti questi abitanti della vecchia Serbia di razza albanese corsero loro incontro per abbracciarli come fratelli: invece la bandiera bianca degli arnauti nascondeva il più vile tranello: appena alcuni ufficiali e qualche soldato serbo furono tra i gruppi degli arnauti, questi scaricavano quasi a bruciapelo sui serbi le loro armi, trucidandoli.

L'artiglieria serba aprì allora sui gruppi arnauti un violento fuoco con alzo abbattuto, tirando a quasi trecento metri, e gli arnauti furono in pochi minuti tutti massacrati. Allora le forze turche- composte di circa 6.000 uomini – che stavano nascoste nella vicina foresta, aprirono un vivo fuoco di fucileria contro le truppe serbe: queste risposero sempre con l'artiglieria coprendo di *shrapnels* quasi tutto il bosco; quindi tutta la divisione, al comando del colonello Mihajlo Rašić, composta di 10.000 uomini, attacò decisamente il nemico nella

дају непријатеља и заузму положај. Арнаути и Турци су успели да извуку тела погинулих тако да се не могу прецизно да процене губитци непријатеља, али се свакако може закључити да су били велики. Чак су и два турска топа пала у руке српске војске.

Док вам шаљем телеграф још увек се воде жестоке битка на различитим полиожајима. Податке које вам прослеђујем добио сам од рањеника који је управо дошао са фронта, резервног поручника Владимира Мајсторовића, професора хемије Београдског Универзитета, у чије речи ни мало не сумњам.

Краљ Петар је данас обишао све рањенике који су овде донети и дуго је са њима разговарао.

Такође, друга дивизија, под командом генерала Стефана Стефановића, наставила је продор са бугарском војском ка туско-бугарској граници и јутрос је заузела Карское Село и Султан Тепе на Остроковској планини. Освојена су два јака турска утврђења са изузетним стратешким положајем. Након заузимања ових положаја, дивизији генерала Стефановића је омогућен продор ка Егри (Кривој Паланци) као и Скопљу (у оригиналном називу: Сцупи).

Прва и Трећа армија, под командом принца наследника Александра и генерала Воје Јанковића, напредују успешно од Врања према југу. Њихов циљ је освајање Куманова и Приштине.

А Четврта армија, под командом генерала Живковића, напредује на север према Новом Пазару и Приштини. Ова армија је освојила многа турска утврђења и одузела од непријатеља муницију, пушке, чак и неколико топова.

La Tribuna, 23. 10. 1912.
"Срби освајају Карское Село"

Ниш, октобар

Јуче смо кренули из Београда за Ниш.

boscaglia, penetrò nel fitto della vegetazione e dopo un sanguinosissimo corpo a corpo, la boscaglia fu tutta sgombrata e i serbi se ne impossessarono fortemente. Gli arnauti e i turchi riuscirono a portarsi via gran parte dei loro morti, così che non fu possibile precisare le perdite del nemico, le quali però debbono essere rileventissime . Due cannoni turchi sono caduti nelle mani dei serbi.

Mentre telegrafo la batiglia è ancora impegnata violenta su vari punti. I particolari che vi o dati mi sono stati forniti da un valoroso tornato ora dalla frontiera ferito: è il tenente riservista Vladimir Majstorović, professore di chimica all'Università di Belgrado.

Re Pietro ha oggi visitato tutti i feriti qui giuntie si è intratenuto a parlare lungamente con essi.

Intanto la seconda divisione che procede al comando del generale Stefan Steafanović di conserva con l'esercito bulgaro sulla frontiera turco-bulgara, ha occupato stamene Karskoe Selo e Sultan Tepè sulla montagna Ostrovska, punto molto importante strategicamente e molto ben munito dai turchi, i quali vi si erano fortemente asserragliati. Dopo questa occupazione, difatti, la divisione del generale Stefanović è avanzata con grande facilità su Egri (Kriva) Palanka, puntando verso Uskup (Scupi in lingua originale, *ndc).*

La prima e la terza armata al comando del principe ereditario Alessandro e del generale Voja Janković avanzano anch'esse a sud di Vranje con successo. Esse hanno, rispettivamente, per obiettivo Kumanovo e Priština.

La quarta armata, al comando del generale Živković, avanza a nord verso Novi Pazar e Priština. Questa armata, occupando molti posti fortificati turchi, ha preso al nemico munizione e fucili e qualche cannone.

La Tribuna, *23.10.1912*
"Occupazione di Karskoe Selo da parte dei serbi"

Niš, ottobre

Ieri siamo partiti da Belgrado per Niš.

Lo Stato maggiore serbo ha messo a

Државни врх Србије нам је ставио на располагање спаваћа кола где ћемо бити смештении и још два вагона, један за пртљаг, а други за коње. Нашем возу претходи читав државни врх са трупама. Од Врања нема више пруге па ћемо морати да продужимо на коњима.

Од 40 пријављених дописника пошло је 27. Нас је четворица Италијана: Ћивинини из листа "Corrier", Фалбо из листова "Secolo" і "Messaggero", Занети из листа "Giornale d Italia" и ја. Дуж пруге нема трагова рата. Свуда влада ред и мир. Ни по чему се не може закључити да су туда прошле на стотине хиљада војника и резервиста, такорећи сви способни за војску и непрегледни конвоји возила и топова.

Пролазимо кроз идиличне пределе. Дуж читавог пута наилазимо на таласаста, зелена брда, обрасла дрвећем и скоро пуста. Вода протиче свуда. Може се видети само по који пастир који се са стадом враћа у село, свирајући фрулу.

Само се по станичним ресторанима, који су потпуно остали без залиха, може да закључи колико је трупа туда прошло.

Пошто се воз споро креће, на сваких педесетак метара може се видети по који сељак са бајонетом на готовс, који поносно показује пушку на рамену.

Стижемо у Ниш око осам увече. Град је препун наоружаних трећепозиваша, у мрком сељачком сукну.

Јуче их је стигло педесет хиљада. Смештени су по касарнама, школама и кућама. Свуда се могу видети групе Срба и Влаха и по који тамнопути, збуњени Циганин. Сви су бркати, крупни, мргодни и ћутљиви.

Сутрадан, раном зором, кренуле су непрегледне колоне према граници. Пробудило ме је бубњање добоша. Скочио сам из кревета и притрчао прозору. Пошто сам већ био обучен, јер сам спавао у оделу, одмах сам сишао до улазних врата хотела. Поред мене су у непрегледној колони, у строју, ћутке пролазили поносити војници. На челу сваког батаљона јахао је капетан у војничкој униформи. Баш под нашим прозором, чуо се продоран и туробан звук трубе за покрет. Уз сваки батаљон била су по два добошара.

nostra disposizione un vagone letto che sarà la nostra casa, poiche vi dormiremo, due furgoni, uno per i bagagli e uno per i cavalli. Il nostro treno segue di mano in mano lo Stato maggiore che avanza con le truppe. E a Vranje, dove finisce la ferrovia, procederemo a cavallo.

I corrispondenti iscritti erano quaranta, i partiti ventisette. Noi italiani siamo quattro: Civinini del *Corriere*, Falbo del *Secolo* e del *Messaggero*, Zanetti del *Giornale d'Italia* e il a sottoscritto. Lungo la linea della ferrovia quasi nessun segno di guerra; ovunque ordine e calma, nesuno direbbe che han traversato di qui centinaia di migliaia di soldati e riservisti, quasi tutto il sangue della nazione; carriaggi infiniti di trasporti e cannoni.

Passiamo a traverso un paese d'idillio: la nostra via è fiancheggiata quasi sempre da onde di colline verdi alberate e quasi disabitate: acqua ne corre ovunque, qualche pastore migra colle sue pecore suonando la *frula*.

Solo i ristoranti delle stazioni rivelano il passaggio delle truppe perchè sono rimasti quasi sprovvisti di tutto.

A destra e a manca del treno che cammina lento sta ogni cinquanta metri un contadino con la baionetta inastata,e presenta rigidamente l'arme a tutto il convoglio.

Arriviamo a Niš alle otto di sera, la città è zeppa di soldati della Terza chiamata vestiti di bruni come i contadini e armati.

Ne sono arrivati oggi cinquantamila e sono alloggiati nelle caresme, nelle scuole e in case private. Dovunque se ne trovano grossi assembramenti misti di serbi e *vlahi* e di qulche zingaro torvo e ingaro. Sono tutti baffuti, robusti, marziali e taciturni.

Stamane di buon'ora partirono in fila interminable verso la frontiera: io balzai dal letto destato dal rullo dei loro tamburi e corsi ad affacciarmi, poichè dormo vestito, alla porta dell'albergo; passavano fieri e silenziosi come un fiume, ordinati e sterminati. Alla testa di ogni battaglione il capitano in divisa ritto sul cavallo; due trombettieri che proprio sotto le nostre finestre riprendevano il loro appello acuto e lugubre, due tamburini a fianco di ogni battaglione passavano con rombo di tuono dinanzi a noi e s'allontanavano. E così un

Како су се удаљавали, бубњање се све слабије чуло. Посматрао сам како пролазе батаљони један за другим.

Данас су нас официри, задужени за новинаре, одвели у војну болницу у коју је смештено 380 рањеника после битке код Мердара.

Лекари који говоре све језике јако љубазно су нас примили.

Доктор који нас је водио показивао нам је ране војника који су то примали крајње трпељиво и равнодушно.

Углавном су били војници и по који комита. Официра није било. Скоро сви су били рањени у стопала, понеки у слабине, а само двојица су имали прелом костију...

La Tribuna, 1. 11. 1912.
Из разговора са рањеницима из битке код Куманова и Сјенице
"Брате мој, треба да боли"

battaglione come l'altro, finchè rimasi a gurdarli, passavano.

Oggi gli ufficiali addetti ai giornalisti ci hanno condotto all'ospedale militare che sontiene già trecentottanta feriti alla bataglia di Mrdar.

Fummo accolti con una squisita cortesia dai medici che parlavan tutte le lingue e accompagniati in u a corsia.

Il dottore nostra guida scopriva i soldati giacenti per mostrarci le loro ferite ed essi lascivan fare docili e indifferenti.

Eran tutti soldati e qualche *komita (*comitagi, ndc.): ufficiali non ce n'erano. Quasi tutti feriti ai piedi, alcuni all'inguine, due soli avevano le ossa fratturate...

La Tribuna, 1.11.1912
„Parlando con i feriti di Kumanovo e Sjenica: Fratello, deve dolere"

1914-1915
Први светски рат

Ниш, 15. октобар

Дуже од два и по месеца Србија и Аустрија су у рату, али ратна збивања су на мртвој тачки.

Две непријатељске војске се ретко и врло опрезно сукобљавају у Крупњу. Нагомилане трупе су се улогориле једне наспрам других да би боље осматрали непријатеља и повременим, безуспешним препадима искушавали њихово стрпљење. Већ су прошле три недеље а ситуација се није нимало променила. Дуж читаве линије фронта протежу се ровови од 40 километара са једне и друге стране и највећа раздаљина међу њима је 50 метара, а на неким местима не више од 20 метара.

Аустријанци смењују своје војнике у рововима сваких 24 часа, док Срби нису у могућности да то чине због мањег броја људства. Од лешева које нису успели да са

1914-1915
La prima guerra mondiale

Niš, 15 ottobre

Da oltre due mesi e mezzo dura lo stato di guerra tra la Serbia e l'Austria, guerra che è giunta ad un punto morto.

A Krupanj la lotta fra i due eserciti nemici si è fatta stretta e prudente; grandi masse di armati piantan radici siempre più profonde le une di fronte alle altre, e si studiano, si tastano con brevi assalti sempre sfortunati. Già son trascorse tre settimane e la situazione non è quasì per nulla mutata. Le trincee opposte corrono lungo un fronte di quaranta chilometri, e distano le une dalle altre, al massimo cinquanta metri; in certi punti non corre tra i nemici più di una ventina di metri.

Gli austriaci cambiano alle trincee i loro uomini ogni ventiquattro ore; i serbi rimangono sempre al loro posto poichè sono in numero minore. Fra i due avversarisi leva il fetore dei cadaveri che non si possono sotterrare

линије раздвајања довуку до својих ровова и сахране, допирао је смрад.

Понекад у повечерје, у знак жалости, разлежу се тужне српске песме које певају у хору. На другој страни влада гробна тишина. Међу аустријском војском има много Срба из Босне и Хрватске. Мора да им је тешко да обуздају жељу да, у тренутку док слушају песме које се певају у њиховом родном крају, не пређу на другу страну.

Кад је Аустрија напала Србију, није очекивала да ће земља изнурена претходним ратовањем, осиромашена и ратом пометена, пружити жесток отпор. Међутим, Аустријанци су наишли на легије српских сељака који су научени да живе по рововима, као да су живи закопани, да трпе све недаће и да се суочавају са свим опасностима које носи ратни вихор. Задивљујућа је њихова спремност да се жртвују и покорност одважним и трезвеним капетанима под чијом су командом.

Аустријски војници, по сведочењима повратника из рата, такође су добри борци али нису очекивали да ће за непријатеља имати жилав народ који безрезервно воли своју земљу. У земљи у којој готово да нема железнице, уз све потешкоће српска војска успева да благовремено покрије линију фронта дужу од 500 километара. Усиљеним маршом увек су успевали да дођу до најугроженијих места и да потисну непријатеља чак и преко границе. Били су неуспешни сви покушаји Аустријанаца да пређу Дунав. У Београду, Смедереву, Дубровици и Шапцу, небројено пута су били одгурнути у реку.

Право је чудо како Србима полази за руком да све предвиде.

Везе у Србији су слабе, има мање од 500 км пруге, путеви су недовољни, лоши и често под водом. Болнице и терет превозе се воловским колима. Куће су им пуне инвалида из прошлих ратова. У бомбардовању Београда и Шапца већина је остала без свог ичега. Па ипак Србија се брани и пркоси.

Само у Крупњу Аустријнци су успели да продру на тло Србије, али на кратко. Данима се не чује ни један пуцањ на линији фронта крај Дрине. Невреме притишће већ 15 дана, блато отежава кретање. Зарађене стране су заузеле такав положај да би сваки

nè trascinar via.

Talvolta, al calar della sera, s'innalzzano, come da genti sepolte, le canzoni accoratedella Serbia; il coro si propaga man mano. Sulla linea opposta regna invece un cupo silenzio. Vi sono fra i soldati austriaci molti serbi della Bosnia e della Croazia; il senso di disciplinadeve essere in loro molto forte se nell'ascoltare le canzoni dei propri villaggi non sono presi dalla voglia di passare nel campo nemico.

L'Austria ha attaccato la Serbia sperando di sorpenderla esausta dalle guerre precedenti, sprovvista di materiale e disorganizzata; invece si è trovata di fronte a leggioni di contadini abituati a vivere infossati come in una sepoltura e a sopportare con noncuranza i disagi e i pericoli della guerra, pronti al sacrificio, obbedienti fino all'ultimo respiro e guidati da capitani pieni di audacia e di freddezza.

I soldati austriaci, a quanto mi dicono i reduci dal teatro della guerra, si battono valorosamente, ma essi non hanno tenuto conto della tenacia di questa gente, che nutre un amore disperato per la propria terra. Si son trovati di fronte ad un popolo che, quasi senza ferrovie, su di un fronte di oltre cinquecento chilometri ha saputo, a marze forzate, accorrere, sempre in tempo, là dove il pericolo minacciava, e ricacciare oltre il confine il nemico.

Tutti i tentativi degli austriaci per passare il Danubio sono falliti: a Belgrado, a Semendria (Smederevo), a Dubrovica, a Šabac per innumerevoli volte sono stati ributtati nel fiume.

Come facciano i serbi a provvedere a tutto è un mistero: essi non posseggono più di cinquecento chilometri di ferrovia, le loro strade, poche e cative, sono spesso allagate, i loro veicoli sono cari rustici tirati da buoi, i loro ospedali, le loro case sono ancora pieni di invalidi delle guerre passate: hanno perduto nei bombardamenti di Belgrado e di Šabac gran parte dei loro beni. Eppure la Serbia si difende ed offende.

Solo a Krupanj gli austriaci sono entrati per un breve tratto in Serbia, ma non possono avanzare. Passano giorni e giorni senza che un fucile spari un colpo sulla fronte della Drina; il maltempo dura da quindici

покрет био погубан. Просто су се сродили и једни и други с опасношћу, а заједничка судбина учинила је однос зараћених страна трпељивијим. Близина је учинила да постану "добри непријатељи".

Аустријанци би понекад бацали на своје противнике празне кутије од млека, желећи да они помисле да су бомбе, док су Срби устима опонашали прасак експлозије. Подругивали су се једни другима. Аустријски војници су непријатеље називали бедницима! Предајте се, пређите код нас да не цркнете од глади. На то би их Срби засипали мноштвом пилећих костију да би им дали до знања да се добро хране. Невреме, недостатак санитетског материјала и болничког особља повећавају број жртава. Без обзира на мисије Црвеног Крста из иностранства, нема довољно особља да би се свима указала помоћ.

Corriere della Sera, 29. 10. 1914.

giorni, il fango rende i movimenti faticosissimi. Ma la posizione dei due avversari è tale che il primo a muoversi è spacciato. La consuetudine del pericolo, la sorte comune ha reso i combattenti delle due parti più umani; la vicinanza ne ha fatto dei „buoni nemici".

Gli austriaci gettano talvolta sui loro avversari scatole di latta vuote imitando il lancio delle bombe, e i serbi imitano con la bocca il rumore dell'esplosione. Le celie corrono da una parte all'altra: i soldati austriaci apostrofano i loro nemici: *Poveracci! Arrendetevi, venite con noi, morti di fame!* I serbi rispondono con una mitraglia di ossi di pollo. Perchè i serbi sono bene e copiosamente nutriti: solo il maltempo fa molte vittime e mancano qui medici, infermieri medicinali; per quanto giungano dall'estero missioni della Croce Rossa, il loro aiuto non basta tanti sofferenti.

Corriere della Sera, 29.10.1914

"Жестока битка између Аустријанаца и Срба: упечатљиви догађаји из ровова"

Ниш, 30. октобар

Пошто је удаљен од ратом захваћеног дела земље и у њему се не чује грмљавина топова, Ниш постаје ратна престоница и седиште владе. Можемо га назвати српски Бордо. Ниш данас броји три пута више од уобичајеног броја становника. Ту је пристигло много избеглица из Београда, Смедерева и Шапца, са свим што су могли да понесу.

Пре месец дана људи су спавали по улицама. По хотелима се могао наћи смештај за ноћну или дневну смену. Смена гостију је трајала таман толико да се може, на тренутак, отворити прозор, који би наредни гост одмах затварао и журио да се увуче у још увек топлу постељу. У свакој соби је спавало по три и више особа.

„La dura lotta fra austriaci e serbi: scene caratteristiche nelle trincee"

Niš, 30 ottobre

Niš è diventata la Bordeaux della Serbia: capitale provvisoria, sede del governo, centro protteto e lontano da ogni rumore di battaglia. Niš contiene oggi tre volte la cifra normale di abitanti. Moltissimi dei fuggiaschi da Belgrado, da Smederevo e da Šabac sono giunti qui con tutto ciò che hanno potuto trasportare.

Un mese fa, la gente dormiva sulle vie, gli alberghi davano alloggio per turno ai clienti della notte e a quelli del giorno. Il tempo di spalancare la finestra, poi entrava la seconda serie che chiudeva i vetri e si insinuava fra le lenzuola ancora calde. In ogni stanza dormivano tre o più persone.

I caffè, la stazzione, le botteghe si trasformavano in dormitori; le tavole, levati i

Кафане, железничка станица, дућани, претварали су се у спаваоне; након што би се опрали прљави тањири столови су могли да послуже као кревети.

Затим, мало по мало, људи су се раштркали по околним селима и бањама. Сада је Ниш, без обзира на превелик број становника, личио на барку која пажљиво вуче много већи терет од себе.

Осим становништва, у граду се налази 5800 аустријских заробљеника који су смештени у тврђави. Нема заробљеника италијанске националности.

Сваког дана се могу видети колоне заробљеника како одлазе под стражарском пратњом на рад у околину. И њима се даје истоветно следовање као и српским војницима и према њима се изузетно добро опходе. Становништво им не упућује ни једну грубу реч. Чак понеки сељаци или војници на њих гледају са симпатијама, застају да би са њима попричали. Они који имају словенско порекло се слободно крећу, само што на аустријској униформи носе тракицу у бојама српске заставе.

Данас сам видео тридестак аустријских официра како иду у куповину од радње до радње. Свеже обријани и одморни, као да су у том тренутку изашли из куће (garconnieres). Незаинтересовано су пролазили кроз гомилу. Неки од њих су носили бичеве и њима расејано пуцкетали. На њих су мотрили враголасти војници трећепозиваши, с пушком на рамену. Један је ишао напред, а други је био на зачељу и мирно је жвакао векну хлеба.

Банке су отпочеле са радом у пространим просторијама, једино што недостаје су шалтери и сефови. Мењачки послови се одвијају на једном великом, зеленом столу, а послови се договарају на кревету. Сви службеници спавају у истој канцеларији са револверима под јастуком и врећама новца под креветом.

Делегације страних држава су се овде сместиле што су боље могле и почеле су жучно да се отимају о шефа кухиње, Спањолетија, познатог римског кувара, тенора и позоришног предузимача (импресариа). Он је пре неколико месеци добио своје прво

piatti sporchi e le tovaglie, servivano da letto.

Poi, a poco a poco, la gente si sparse per i villaggi dei dintorni e per le stazioni balneari, e ora Niš, pur sopportando il peso di una popolazione enorme, appare discretamente assestata, e può tirare innanzi come una barca che traghetti con cautela un carico sproporzionato.

Oltre questa popolazione, la città contiene cinquemila e ottocento prigioneri austriaci che alloggiano nella fortezza. Di prigioneri di nazionalità italiana non ve n'è alcuno.

Ogni giorno si vedono passare colonne di prigioneri scortate da soldati, che vanno a lavorare nelle vicinanze della città. Essi ricevono lo stesso abbondante rancio del soldato serbo e son trattati con grande umanità; dagli abitanti non ricevono mai sgarbi nè parole dure; anzi spesso qualche contadino o qualche soldato si ferma a parlare con essi in atteggiamento di simpatia e di diferenza. Quelli riconosciuti per slavi circolano a piede libero o portano sulla divisa austriaca di negozio in negozio. Rasati e freschi come se uscissero dalle loro *garçonnières,* passavano indifferenti fra l'indifferenza della gente; alcuni d'essi tenevano ancora il frustino e lo battevano sui gambali con fare sbadato. Alla loro sorveglianza erano addetti due poveri diavolacci di soldati del terzo bando col fucile a tracolla: uno d'essi li precedeva e l'altro seguiva in coda il gruppo brillante dei prigioneri, masticando placidamente i bocconi di una pagnotta.

Le banche si sono stabilite qui in ampi stanzoni: mancano di cassaforte e di sportelli. I cambi si fanno su una gran tavola verde; per trattare gli affari ci si siede sui letti; gli impiegati dormono tutti nello stesso ufficio, con la rivoltella sotto il guanciale e i sacchi delle banconote sotto il letto.

Anche il Legazioni degli Stati esteri si sono accomodate qui alla meglio e stanno disputandosi accanitamenteuno *chef* di cucina, il romano Spagnoletti, cuoco famoso, tenore e impresario. Egli, pochi mesi fa, esercitava la sua prima funzione all'Hotel Bristol, poi fu rapito dall'ambasciatore di Francia ed ora si trova al servizio del ministro turco che lo tiene sotto chiave come un'odalisca.

A notte Niš si fa deserta e silenziosa: la strada che tutto il goirno è percorsa dalla

намештење у хотелу „Бристол”. Затим га је отео француски амбасадор, а сада је у служби турског министра који га држи под кључем као харемску робињу.

Ноћу је Ниш пуст и миран, док дању улице врве од војника, трговаца, избеглица, заробљеника, турских була, дечака који продају новине, сељака, блатњавих волова и свиња које грокћу, али ноћу улице, шибане ветром и окупане кишом, опусте.

На ћошковима улица где дању обитавају чистачи ципела, ноћу бдију страже. Ови људи су изданци меланхоличне, блатњаве земље и зато стрпљиво чувају град све док се потпуно не раздани. Тек онда полазе да потраже неко легало. Сви су трећепозиваши што значи да имају педесетак или шездесетак година. Обучени су у грубо сељачко сукно и покривени су од главе до пете у мрки огртач са капуљачом, са старом пушком на рамену. Сада они овде одржавају ред, али ће можда још сутра отићи на бојно поље где су погинули њихови синови, унуци. Они без поговора тамо одлазе, прелазећи пешице непрегледна поља по немилосрдној киши. Одећа им је натопљена водом, а једино чиме могу да „залажу“ глад је буђави хлеб. Спавају по прљавим подовима кафана које им се нађу на путу, окружени борцима из других крајева.

Довољно је само издати команду да би људи почели да пристижу из свих праваца. Њима није потребна никаква прозивка. Зна се да их је једино смрт могла да спречи да се одазову домовини.

Одједном, кључање детлића наруши ноћни мир. Одмах иза угла видео сам како ми у сусрет иде дупла колона рањеника, који су се уз помоћ штака тешко и споро кретали. Биће да их је двеста и сви долазе из правца Ваљева. По завојима који су натопљени свежом крвљу рекло би се да су недавно рањени. Још увек су у грчу од ужасних призора, а лица су им изобличена од страшних болова које подносе мучки. Некима је глава у тој мери обмотана завојима да личе на крпењаче. Једино се по ужареном врху цигарете може закључити да су живи. Други су се леђима ослањали на зид да би се прибрали од исцрпљујућег

folla varia dei militari, dei venditori, dei profughi, dei prigioneri, dele *bule* turche, dei piccoli giornalai, dei contadini, dei buoi fangosi e dei maiali grugnenti, la strada battuta dal vento e dalla pioggia si vuota.

Sugli angoli delle vie, dove il giorno stanno di fazione i lustrascarpe dal gergo zingaresco, vegliano sole immobili le sentinelle. Questi uomini nati e cresciuti su una terra di fango e di malinconia, vegliano docilmente sin che la tarda aurora autunnale il muova verso un giaciglio di strame. Sono tutti richiamati del terzo bando, uomini dai cinquanta ai sessean'anni. Vestono il rustico costume del contadino serbo, stanno sepolti dalla testa ai piedi entro un enorme e bruno gabbano e cappuccio e portano a tracolla un vecchio fucile. Oggi sono comandati qui, domani saranno forse chiamatisui campi di bataglia dove caddero i loro figli e i loro nipoti, ed essi vanno; vanno a piedi attraverso campi infiniti sotto lo stillicidio della pioggia; indosso portano panni gonfi d'acqua e recano per nutrimento pane verde di muffa; dormono a mucchi, con altri di altri paesi, sui pavimenti luridi delle *kafane* che si trovano lungo la marcia.

L'ordinedi un capo fa muovere questi uomini per mille direzioni diverse: non è necessario nessun controllo: chi non è arrivato è morto per via.

Improvvisamente la calma notturna è rotta da un remoto picchiettio di legni sul selciato; svolto l'angolo e mi vedo venir incontro dai marciapiediuna duplice colonna di feriti che s'avanzano sulle grucce con una persona lentezza. Saranno più di duecento e vengon tutti da Valjevo: feriti recenti che portano ancora bende chiazzate di sangue fresco. Le loro bocche sono ancora contorte dell'orrore degli spettacoli atroci, i loro volti contraffatti da un terribile dolore silenzioso . Alcuni hanno il capo così fasciato che sembra una intera palla di lino, e non mostano più di vivo che la punta infuocatadi una sigaretta. Altri, appoggiate le spalle al muro, dopo aver faticosamente tossito, si abbandonano all'indietro, come se fossero pressi a morire. Le loro gambe penzolano rattrappite e indurite pari a sbarre di ferro contorte dal fuoco. Non una parola essi pronunciano; chè la loro voce tradirebbe la

кашља, заостају за колоном као да предосећају да им је смрт близу. Укрућене и згрчене ноге им ландарају као извитоперене металне шипке. Због поноса не проговарају ни реч, да се по гласу не наслуте њихове страховите патње. Мали број неповређених прати колону и притиче у помоћ у тренуцима слабости.

Corriera della Sera, 2. 11. 1914.
"Изглед ратне престонице: српски Бордо"

sofferenze atroci eche essi vogliano nascondere fieramente. Pochi uomini validi li accompagnano e li soccorrono nei brevi momenti di smarrimento.

Corriere della Sera, 2.11.1914
„L'aspetto della capitale provvisoria:
la Bordeaux della Serbia"

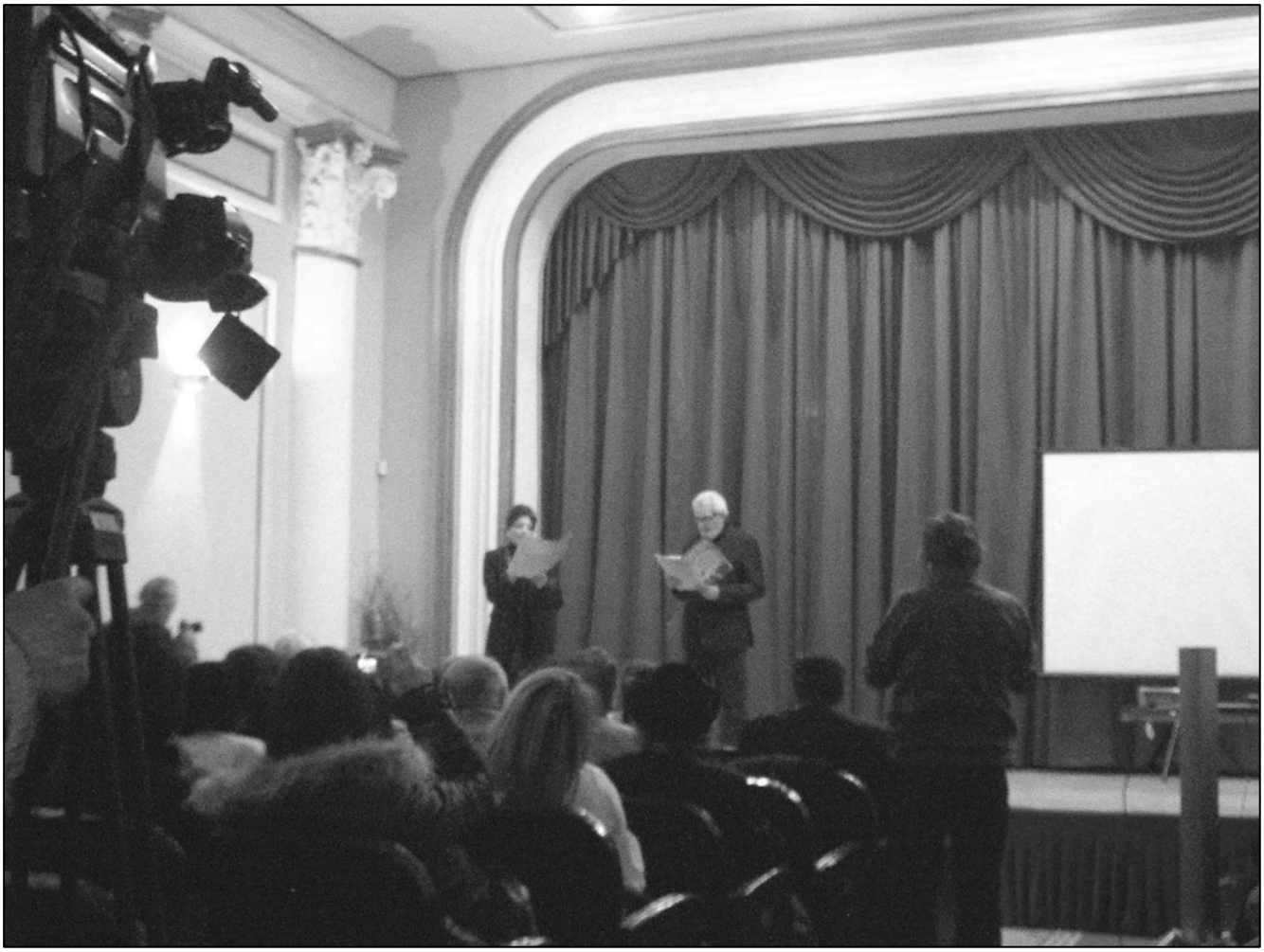

Иницијатива за оснивање

НАГРАДЕ ЗА ДОБРОЧИНСТВО У КУЛТУРИ „ВЛАДИКА ЈЕРОНИМ“

Сви ми умиремо само једном, а велики људи по два пута – први пут када их нестане са земље, други пут када пропадне њихова задужбина.

Иво Андрић

Задужбинарство у Срба било је распрострањен народни обичај и има традицију од скоро хиљаду година. Године 1183. рашки жупан Стефан Немања се заветује да ће подићи храм посвећен Богородици - прву познату српску задужбину Студеницу. Није замрло ни у доба Турака, када је Велики везир Мехмед – паша Соколовић вођен својим српским пореклом саградио чувени мост на Дрини и обновио Пећку Патријаршију.

У два века модерне српске државе видимо да наши најбољи споменици и организације (Академија наука, Матица српска, Коларчев народни универзитет, библиотеке, болнице, цркве, богословије, материнска удружења итд) нису оснивани од стране влада. То су чинили појединци и породице које су имале визију и родољубиву жељу да помогну ратовима изнурено српство. Сви ти доботвори заузврат нису тражили ништа, осим да не буду заборављени од властитог народа.

Оснивање Библиотеке у Нишу везује се за име епископа Јеронима, који је својим тестаментом од 13. маја 1894. завештао своју кућу, суму новаца и своју библиотеку будућој важној установи културе. Тим својим чином епископ Јероним се и као свештеник и као србин придружио блиставој плејади добротвора.

Стога налазимо да би оснивање НАГРАДЕ ЗА ДОБРОЧИНСТВО У КУЛТУРИ „ВЛАДИКА ЈЕРОНИМ“ (у даљем тексту *Јеронимове награде*) од стране Града Ниша, скренуло пажњу на заборављену институцију ДОБРЕ ВОЉЕ као основне људске вредности. Општи јавни интерес је данас једини цивилизацијски импулс којим би свако од нас, на свој начин могао да врати достојанство акту задужбинарства. Оснивање *Јеронимове награде* био би наш дар нараштају и дуг прецима указујући на грађански идентитет Ниша. Будући да је и властима и установама културе дужност не да производе, већ да делују, на нашем је поколењу одлука да ли ће нам култура зависити од „севапа“ или од осмишљеног и разборитог улагања у проверене вредности. На трагу таквог става, нишка Народна библиотека, као кућа настала управо доброчинством епископа Јеронима и књижевника Стевана Сремца, прилаже ову Иницијативу.

Предлажемо да се Награда додељује бијенално и да се састоји од нарочито дизајниране повеље - грамате и у истом духу стилизованог „ордена“ - знака са ликом епископа Јеронима. Појединци и институције који својим доброчинством у култури заслуже *Јеронимову награду* остварују право на публицитет и углед. Осим реализације конкурса за идејно решење и израде саме награде, *Јеронимова награда* не изискује никаква посебна улагања. Одлуком одговарајућег Одбора (формираног од личности из културе, медија, епархије нишке), награда би се уручивала на свечаној академији уз читање тестамента епископа Јеронима. Ово би била прва награда ове врсте на југу Србије, а сам чин градских власти да установи и приреди свечану доделу *Јеронимове награде*, достојанствен је и ефектан гест захвалности онима који директно помажу културу.

Верујемо да ће Иницијатива Народне библиотеке „Стеван Сремац“ за оснивање НАГРАДЕ ЗА ДОБРОЧИНСТВО У КУЛТУРИ „ВЛАДИКА ЈЕРОНИМ“ наићи на одобравање свих одговорних појединаца и структура у Граду.

1879 - 2010

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СТЕВАН СРЕМАЦ